

ONZE VESTIGING
IN HET
RIJK VAN ATSJIN.

EEN VOLKS-VOORLEZING

DOOR

J. I. DE ROCHEMONT,
Ond Luitenant-Kolonel der Artillerie.
(MAURITS).

HAARLEM,
H. M. VAN DORP.
1876.

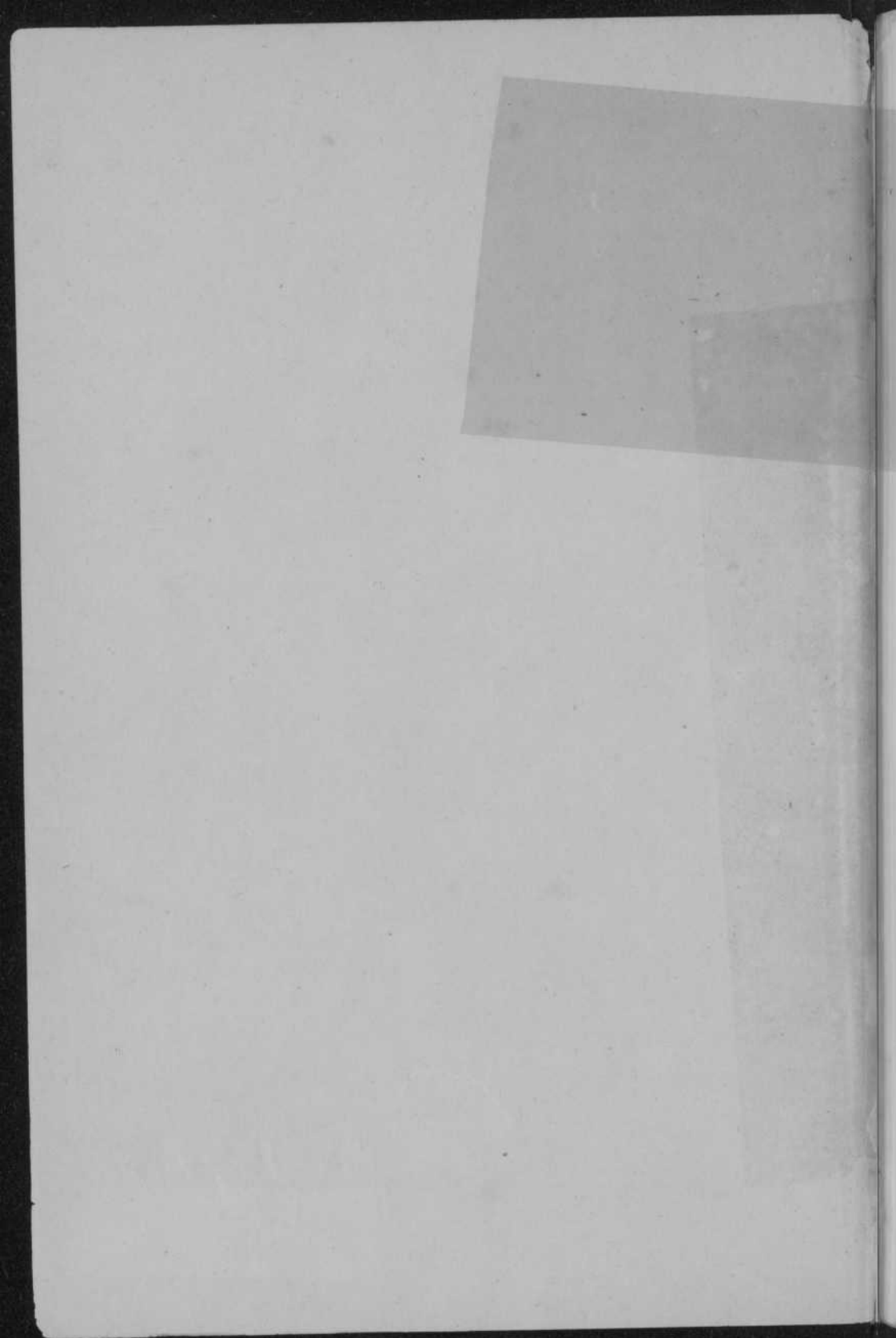

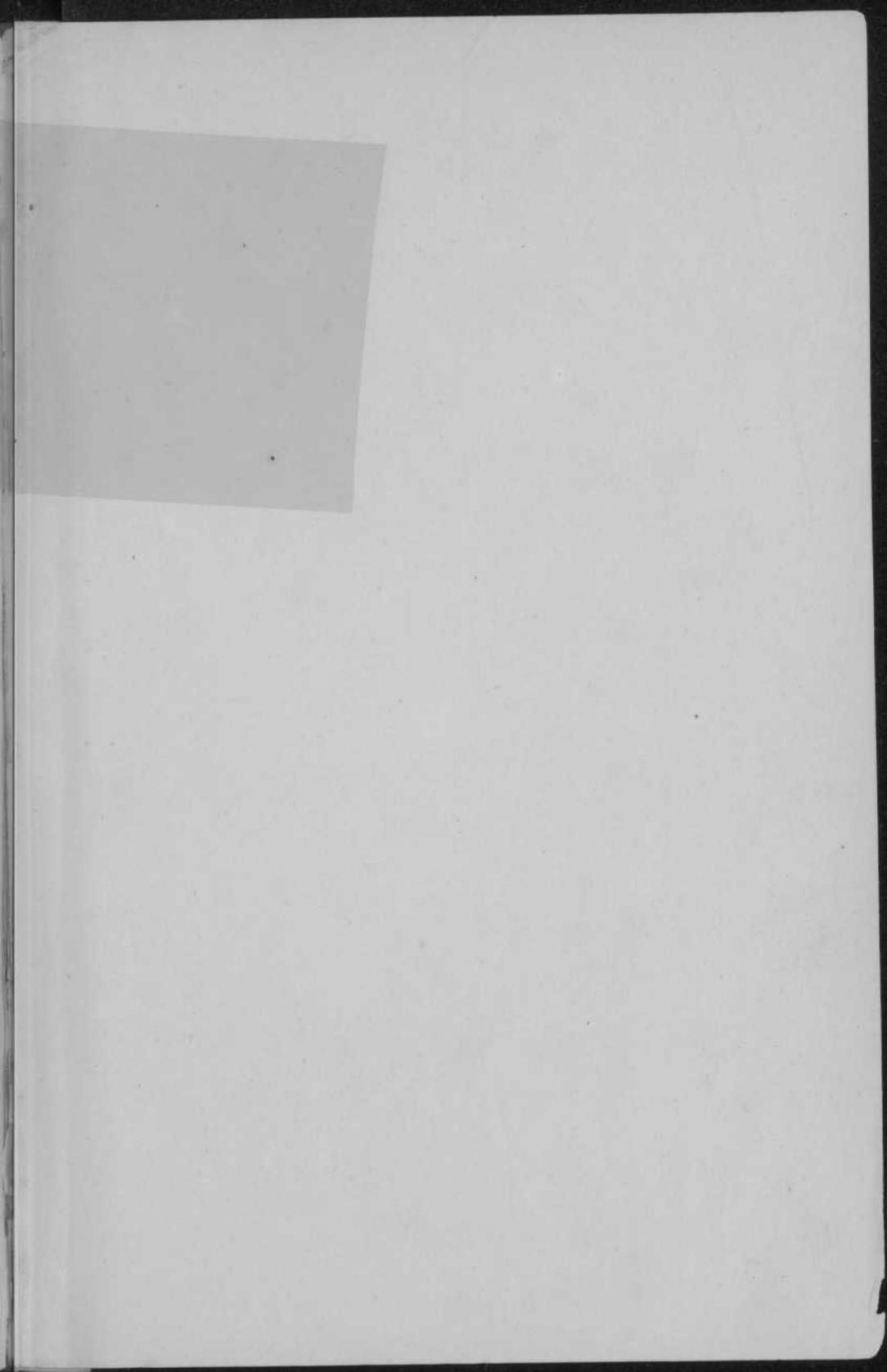
ISN=157405

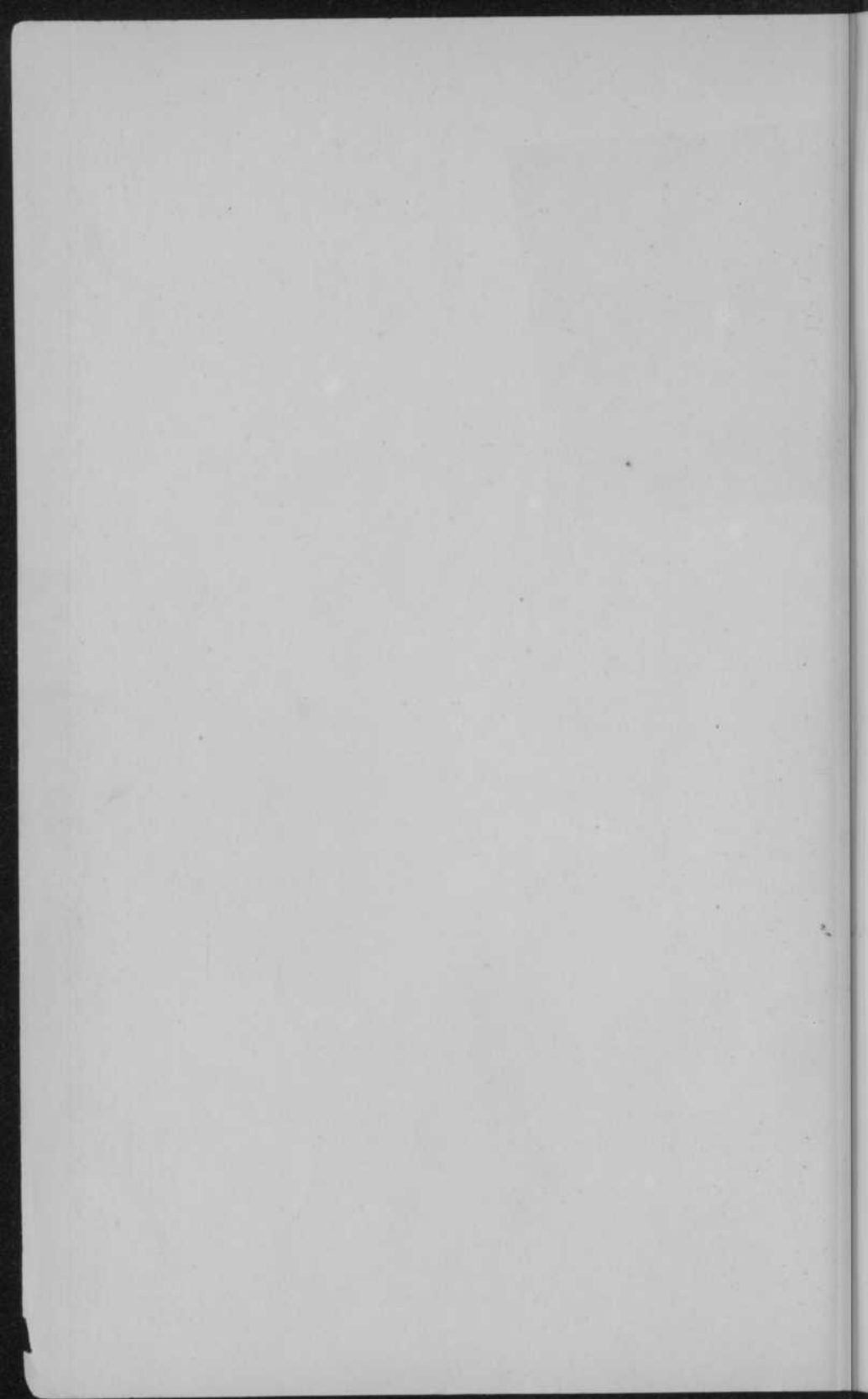
KONINKLIJK INSTITUUT VOOR TROPEN-BIBLIOTHEEK

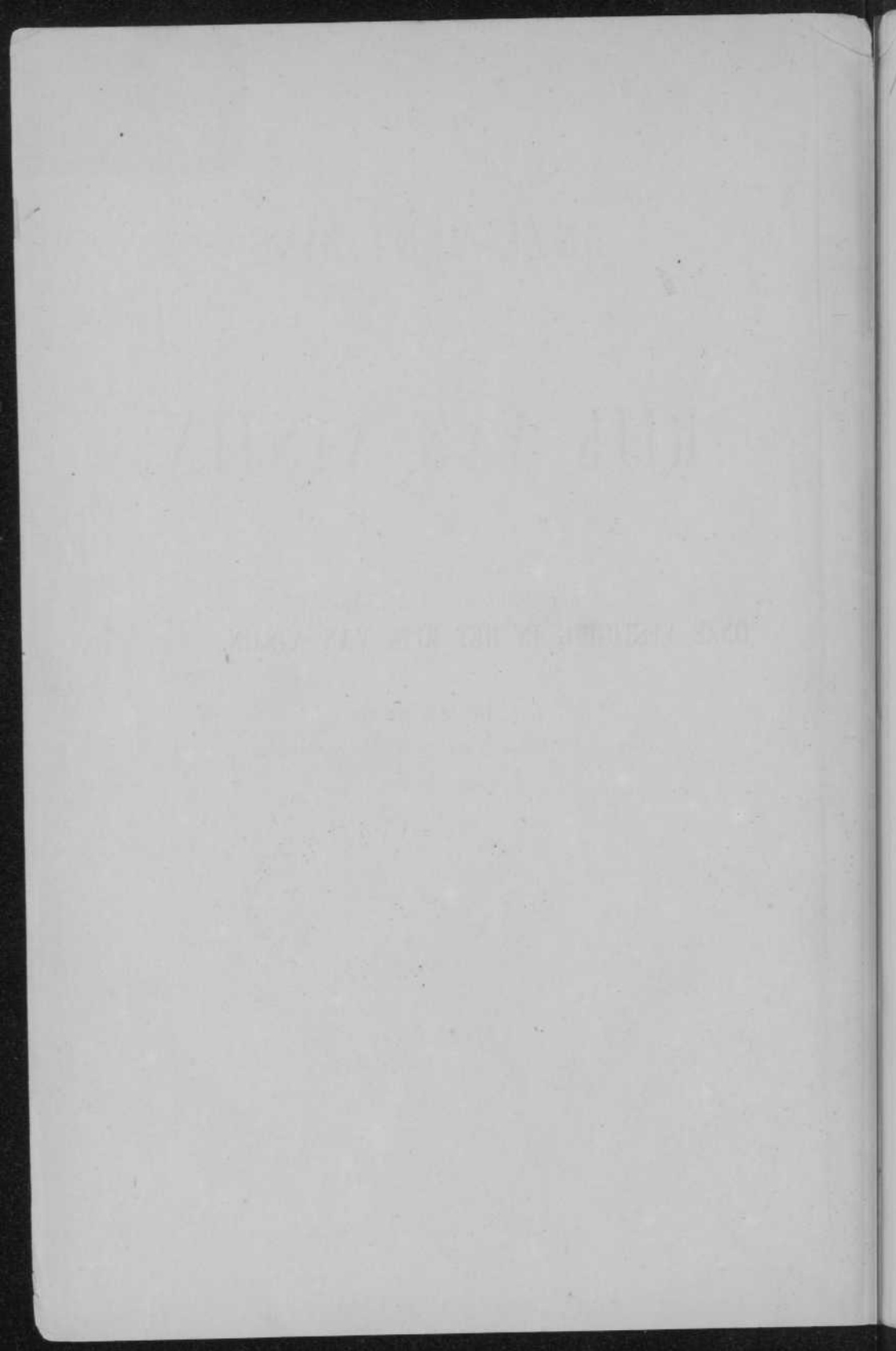
14 0000 0172 5294

ONZE VESTIGING IN HET RIJK VAN ATSJIN.

Haarlem. Sept. 1876. *29 Nov* *deur*

P 93-1866

93-1866

ONZE VESTIGING

IN HET

RIJK VAN ATSJIN.

EEN VOLKS-VOORLEZING

DOOR

J. I. DE ROCHEMONT,

Oud Luitenant-Kolonel der Artillerie.

(MAURITS).

HAARLEM,

H. M. VAN DORP.

1876

INHOUD.

Inleiding	Bladz.	1
I. Het Atsjin-Traktaat	»	9
II. Het Sumatra-Traktaat	»	21
III. De Oorlogsverklaring	»	33
IV. De Oorlog	»	45
V. De Weldaden van den oorlog	»	73
VI. De Kritiek van den oorlog	»	107

1210

INLEIDING.

De geschiedenis van ons tegenwoordig Vaderland, neemt eigenlijk eerst een aanvang met de Unie van Utrecht, toen de grondslag gelegd werd, waarop twee jaren later, in 1581, de Republiek der Vereenigde Nederlanden werd gebouwd. Vóór dien tijd, waren wij afzonderlijke Stammen, Gewesten of Staten, wier belangen niet altijd dezelfde waren, die niet zelden vijandig tegenover elkander stonden, en wier zelfstandigheid zich oploste in den Souvereinen wil van vreemde Monarchen.

Ons Gemeenebest begon zijn bestaan onder de droevigste omstandigheden. Zijn geboorte droeg de teekenen van een haastigen en smartelijken dood. Maar spoedig werd het anders! De wereld zag verbaasd, hoe wij snel groeiden tot een vrijen, magtigen Staat. In minder dan een eeuw, nadat wij het juk der vreemde overheersching hadden afge-

worpen, roemden onze vaderen reeds op een tijd, toen wij Spanje vernederden, toen wij Engeland versloegen, toen wij Frankrijks voortreffelijke legerscharen terugdrongen tot buiten onze overschredene grenzen, en toen wij door Europa geëerd werden als scheidsregter in belangrijke volksgeschillen.

Landgenooten! onze voorouders zijn arm en elendig geweest, maar zij hebben zich rijk en groot weten te maken. En zij hebben dit heerlijke reuzenwerk niet verrigt, geholpen of gesteund door anderen. Neen, zij hebben dit alleen gedaan, met eigen middelen, met eigen krachten, in weerwil van geduchte vijanden, ten spijt van magtige benijders. Zij waren, bij het genieten van zooveel voorspoed, slechts dankbaarheid verschuldigd aan de Voorzienigheid, die hun arbeid zegende met de schoonste vruchten, die ooit door kloekheid, volharding en vaderlandsliefde zijn geoogst.

Onder de stoffelijke middelen, waarmede onze voorouders zich zooveel voordeel en aanzien wisten te verschaffen, behooren wij in de eerste plaats die te noemen, welke door onze Oost-Indische bezittingen geleverd werden.

Wij weten, dat de rijke voortbrengselen van Oost-Indië, tot aan de 16^e eeuw, uitsluitend door tuschenkomst van de Arabieren, naar Europa werden overgebracht. Venetië was toen de groote stapelplaats dier producten, welke voornamelijk door Nederland-

sche schepen afgehaald, en over ons werelddeel verspreid werden. Maar sedert de Portugees Vasco de Gama, zijn ontdekkingsreizen, beoosten de Kaap de Goede Hoop, tot aan Indië had voortgezet, geraakte de regtstreeksche handel op het Oosten, van lieverlede, geheel in handen van zijne landgenooten. De groote wereldmarkt werd nu van Venetië naar Portugal verlegd, en onze koopvaardijvloot stevende niet langer naar de Italiaansche, maar naar de Iberische kusten.

Eensklaps vaardigde de Spaansche koning Filips II het bevel uit, dat de Portugeesche havens voor ons zouden gesloten worden. De pas geboren Republiek zag hiermede haar handel, haar hoofdbron van welvaart en bestaan, ten ernstigste bedreigd. Maar weinig vermoedde de vertoornde Monarch, dat zijn maatregel, die tot onzen ondergang leiden moest, ons tot groot voordeel strekken zou. Wij deden winst, met het voorbeeld ons door Portugal gegeven. Wij besloten, om de schatten van het Oosten, die wij noodig hadden voor onze oorlogen en voor onze ontwikkeling, te gaan halen van den bodem, waarop zij werden voortgebragt. Er vormde zich, onder ons, een Maatschappij van Verre, die vier schepen uitrustte, waarmede Cornelis de Houtman, in 1597, Java bereikte. En niet lang daarna, in 1602, werd de Oost-Indische Compagnie opgericht, die reeds 14 jaren later, beschikken kon over een vloot van 45

Linie-schepen, bewapend met 4000 kanonnen, en bemand met 15000 koppen.

Sedert is de geschiedenis van ons Vaderland, ten naauwste verwant aan de geschiedenis van onze Koloniën.

Onze Koloniën hebben ons in staat gesteld, om den Reuzen-strijd tegen Spanje te voeren, en tegelijkertijd ons voortebereiden tot die grootheid, waarmede wij later de bewondering der wereld hebben afgedwongen. Toen, in 1648, de vrede van Munster een einde maakte aan onzen vrijheidsoorlog, waren wij bekwaam, een eerste plaats te nemen in de rij der Europeesche staten, *omdat* wij ons tot Koloniale Mogendheid hadden weten te vormen. De voorbeeldelooze rijkdom en welvaart, die wij van 1760 tot 1770 genoten, waren gevloeid uit de milde bronnen, door onzen nijveren Handel in het Oosten opgespoord. In het eind der vorige eeuw, geraakte met onze Koloniën, ook onze Republiek in verval. In het begin van deze eeuw, ging ons onttakeld Vaderland, met onttakelde Koloniën, over in de magt van een vreemden despoot. En weinige jaren later, werden wij herboren tot een nieuw leven, hetwelk, zonder onze Koloniën, reeds lang zou geëindigd zijn; want, zonder onze Koloniën, hadden wij nimmer de moeilijkheden kunnen overwinnen, die wij sedert overwonnen hebben.

Zoo als het voorheen was, zoo is het thans nog.

Ook thans nog, hebben wij onze Koloniën noodig voor ons onafhankelijk volksbestaan, en ook thans nog bezitten wij, in onze Koloniën, het zekere middel, om rijkdom en grootheid te verkrijgen.

Stellen wij ons eens voor, dat Nederland van zijne Koloniën werd beroofd. Hoe donker zou onze toekomst wezen! Want wat zou er moeten worden van onze Scheepvaart en onzen Handel, de bronnen waaruit wij zooveel middelen van bestaan putten? Onze aanzienlijke koopvaardijvloot zou tot onbeduidendheid vervallen. Onze groote pakhuizen zouden leeg geraken. Onze wereldmarkt zou, van Amsterdam en Rotterdam, naar den vreemde reizen. Onze voorname handelskantoren zouden gesloten worden. Een doodsche stilte zou het vrolijk vertier onzer koopsteden vervangen. En waar moest het heen met ons aankomend geslacht? Niet langer zouden jaarlijks honderde huisgezinnen verblijd worden, door hunne zonen en dochteren, die onder voordeelige omstandigheden naar onze Koloniën vertrekken, terwijl zij hier geen middel van bestaan kunnen vinden. Dui-zende landgenooten zouden niet alleen ophouden, zich in onze Koloniën een overvloed te scheppen, waarvan ons Vaderland thans zoo ruimschoots geniet, maar zij zouden ook, en integendeel, de bestaande behoefte aan werk en brood, op noodlottige wijze gaan vermeerderen. Indien Nederland zijne Koloniën miste, dan zou het de armoede, langs

verschillende wegen, zijne grenzen zien binnensluipen. Het zou weldra onmagtig zijn, om te voorzien in de behoeften van zijn volk en zijne staatsinstellingen. Het zou terugkeeren tot dien toestand van zijn rampzalig verleden, toen het vreemde soevereiniteit over zijne gewesten inriep, omdat het zonder Koloniën, en dientengevolge zonder middelen was, om zijne zelfstandigheid te handhaven.

Maar stellen wij ons nu eens voor, dat Nederland zijne Koloniën ontwikkeld had tot den bloei, waarvoor zij vatbaar zijn. Hoe zou het anders wezen, dan het thans is! Denken wij slechts aan die uitgestrekte velden, die daar braak liggen; aan die talrijke mijnen, die daar ongedolven gebleven zijn; aan die groote voordeelen, welke daar het Planten- en Dierenrijk ons leveren kunnen; aan die onuitputtelijke bronnen, welke daar vloeijen voor Kunst en Wetenschap. Met één woord: denken wij slechts aan al die schatten, welke nog onbenut liggen, in, op, en onder den grond van Insulinde. En het zal ons geen moeite kosten, om tot de overtuiging te geraken, dat het onze Koloniën niet aan middelen ontbreekt, om Nederland over een schoone toekomst te doen beschikken.

Waar uw schat is, daar zal ook uw hart zijn. Zou Nederland zijne Koloniën niet liefhebben? Elke poging, hoe zwak ook aangewend, om licht te verspreiden over hare omstandigheden, kan niet anders

dan welgevallig wezen aan ieder Nederlander, die zijn Vaderland een goed hart toedraagt. Daarom, Landgenooten! wensch ik weder tot U te spreken. Het onderwerp, dat ik behandelen zal, is wel niet nieuw. Daar is reeds zooveel van gezegd en geschreven. Maar dit weerhoudt mij niet, om nogmaals uw aandacht daarvoor in te roepen. Want mijn voorstelling zal nieuw wezen, althans voor velen uwer. Moge ze strekken tot heil van onze Koloniën, dat is: tot heil van ons dierbaar Vaderland!

1871
The first of the month was a very fine day
and the weather was very pleasant. I
went to the office and saw Mr. [Name]
and he was very kind to me. I
also saw Mr. [Name] and he was
very kind to me. I also saw Mr. [Name]
and he was very kind to me. I also
saw Mr. [Name] and he was very kind
to me. I also saw Mr. [Name] and he
was very kind to me. I also saw Mr.
[Name] and he was very kind to me.

1872
The first of the month was a very fine day
and the weather was very pleasant. I
went to the office and saw Mr. [Name]
and he was very kind to me. I
also saw Mr. [Name] and he was
very kind to me. I also saw Mr. [Name]
and he was very kind to me. I also
saw Mr. [Name] and he was very kind
to me. I also saw Mr. [Name] and he
was very kind to me. I also saw Mr.
[Name] and he was very kind to me.

1873
The first of the month was a very fine day
and the weather was very pleasant. I
went to the office and saw Mr. [Name]
and he was very kind to me. I
also saw Mr. [Name] and he was
very kind to me. I also saw Mr. [Name]
and he was very kind to me. I also
saw Mr. [Name] and he was very kind
to me. I also saw Mr. [Name] and he
was very kind to me. I also saw Mr.
[Name] and he was very kind to me.

EERSTE HOOFDSTUK.

HET ATSJIN TRAKTAAT.

Landgenooten! om te kunnen oordeelen, over de al of niet noodzakelijkheid of wenschelijkheid van onzen oorlog tegen Atsjin, moeten wij natuurlijk bekend zijn:

- 1^e. met de oorzaken, die tot den oorlog hebben geleid;
- 2^e. met de omstandigheden, waaronder die oorlog is aangevangen en gevoerd; en
- 3^e. met de gevolgen, welke deze oorlog kan opleveren.

Ik zal trachten, om u een en ander aanschouwelijk voor te stellen.

In het jaar 1857 sloten wij met Atsjin een Traktaat. Ik moet beginnen, met u de geschiedenis van dit traktaat te verhalen. Want haar kennis is volstrekt noodig, om met juistheid te kunnen oordeelen over

de gebeurtenissen en toestanden, die eindelijk onzen oorlog in het leven geroepen hebben.

Toen wij, na den val van Frankrijks eersten Keizer, weder plaats namen in de rij van onafhankelijke staten, moesten wij, op grond van de gesloten vredesverdragen, het bezit van het eiland Sumatra, en van het Schiereiland Malakka, deelen men de Engelschen. Dit gemeenschappelijk bezit, gaf natuurlijk aanleiding tot gedurige aanrakingen en verwickelingen, welke, vooral voor ons, kleine en pas herboren staat die wij waren, groote bezorgdheid opleverden. Aan dien toestand werd, in 1824, een einde gemaakt. In dat jaar, sloten wij met Engeland een overeenkomst, die bekend is onder den naam van *Londensch Traktaat*. Wij schonken toen, aan Engeland, onze bezittingen op het Schiereiland Malakka; en Engeland deed, te onzen behoeve, afstand van zijne bezittingen op het eiland Sumatra.

Deze overeenkomst, op zich zelve beschouwd, verdiende ongetwijfeld de toejuiching van ieder Nederlander. Maar ze werd gesloten onder voorwaarden, welke niet op dien lof konden aanspraak maken. Bevrijdde de overeenkomst ons van een groot gevaar, hare voorwaarden voerden ons een ander, niet minder groot, gevaar tegemoet. Wij ontlieden Charijbdis, maar vielen op Scijlla.

Ziethier waarom.

Engeland verlangde natuurlijk, want dit was van

hoog belang voor zijn volk, zijn vrijen handel op het rijke Atsjin te blijven behouden. Het zou echter groot gevaar loopen, dien te verliezen, indien het Sumatra onvoorwaardelijk aan ons overliet.

Vooreerst zou dit gevaar dan dreigen van de zijde van Atsjin. Want Atsjin was, de geschiedenis getuigt zulks, een roofstaat bij uitnemendheid. Er moest dus, op de kusten en in de wateren van Noord-Sumatra, gewaakt worden voor de veiligheid van de weerlooze handelschepen. Engeland wilde dientengevolge geen afstand doen van zijn regt, om voor die veiligheid te waken, dan onder voorwaarde, dat wij die taak op ons zouden nemen.

In de tweede plaats zou Engeland, indien het Sumatra onvoorwaardelijk aan ons overliet, ook door ons bedreigd worden met het verlies van zijn vrijen Atsjin-handel. Want wij waren toegerust met een handelspolitiek, wel voordeelig voor onze staatskas, maar nadeelig voor onzen handel. Indien wij dus meester van Atsjin mogten worden, dan zou tevens ons tolgebied zich over dit Rijk uitstrekken, en dan zou van zelf de Engelsche handel op Atsjin, moeten deelen in al de bezwaren, welke onze handel onder vond. Engeland wilde daarom zijne aanspraken op Sumatra niet prijs geven, dan mede onder voorwaarde, dat wij ons zouden verbinden, om niet meester te worden van Atsjin, om de onafhankelijkheid van Atsjin te eerbiedigen.

Wij hebben toegestemd in die beide voorwaarden, door Engeland gesteld. Wij hebben ons, bij het Londensch Traktaat, tegenover Engeland, verbonden, om onze betrekkingen met Atsjin in dier voege te regelen, dat deze staat, zonder iets van zijne onafhankelijkheid te verliezen, aan scheepvaart en handel veiligheid schenken zou. En met deze verbindtenis nu, hebben wij verkeerd gedaan. Het was zeer zeker niet meer dan billijk van Engeland, dat het, zijne bezittingen op het eiland Sumatra, ruilende tegen onze bezittingen op het Schiereiland Malakka, de belangen van zijn volk niet uit het oog verloor. Maar wij hadden de vrijheid van den Engelschen handel, op andere wijze moeten waarborgen, dan die, waartoe wij ons bij het Londensch Traktaat verbonden hebben. Wij hadden toen moeten doen, wat wij sedert deden. Wij hadden onze handelspolitiek naar vrijzinnige beginselen moeten wijzigen. Wij zouden dan gespaard gebleven zijn, voor de gevaren, de beslommeringen en de kostbare offers, welke sedert het onvermijdelijk gevolg waren van eene verbindtenis, die onmogelijk was na te komen.

Want de taak, die wij bij het Londensch Traktaat op ons genomen hadden, was niet uitvoerbaar. Onze landgenooten, die deze overeenkomst sloten, hielden niet de noodige rekening met het karakter der volken van onzen Archipel. De Inlander toch, leeft in een staat van kindschheid, waarvoor niet alleen

de zorgen, maar ook de tucht der voogdijschap onontbeerlijk zijn. Het is ons, voor zijne vorming, niet genoeg, om hem te zeggen en voor te houden, wat hij, in het belang van zich zelve en van het algemeen, te doen en te laten heeft. Wij moeten hem daartoe ook kunnen dwingen. Kunnen wij dit niet, zijn wij tegenover hem zonder gezag, dan zal hij zich immer blijven gedragen, naar den wil van zijne Vorsten of Hoofden, voor wie hij onbeschrijflijken eerbied koestert. En inlandsche vorsten zijn autocraten of despotten, wier godsdienst, zeden en gewoonten; wier persoonlijke belangen, inzichten en behoeften, in lijnregten strijd zijn met de eischen eener beschaafde Maatschappij, die het algemeen belang en de vrijheid op den voorgrond stelt. Vandaar dan ook, dat wij, bij elke aanraking met inlandsche staten, in den beginne vijandschap moesten ondervinden. De vorsten weerden ons, omdat zij hun persoonlijk voordeel, door onze maatschappelijke instellingen bedreigd zagen, en hunne slaafsche onderdanen weerden ons diengevolge ook. Wij hebben, altijd en overal, den Inlander met geweld moeten dwingen, om het slavenjuk af te werpen, en de weldaden der beschaving te genieten.

De taak, waartoe wij ons bij het Londensch Traktaat verbonden hadden, was derhalve onmogelijk, op grond van een regel, welke, niettegenstaande een ervaring van meer dan twee eeuwen, nimmer een

nitzondering had opgeleverd. Atsjin was een staat, die het afschuwelijke bedrijf van zee- en strandroof, sedert menschengeheugenis, op groote schaal uitoefende. Hoe konden wij ons nu verbinden, om te zorgen, dat deze roof- en moordzieke staat, zonder iets van zijne onafhankelijkheid te verliezen, dus zonder geweld aangedaan te worden, van zijn ouden, nimmer beteugelden hartstogt afstand zou doen?

Al onze minnelijke vertoogen en vermaningen, leidden dan ook tot het natuurlijk gevolg, dat de Atsjinezen ons weldra beschouwden, als onmagtig om te eischen, wat wij zoo aanhoudend te vergeefs vroegen. Meer dan ooit vierden zij hun schandelijken hartstogt den teugel. Onze archieven van de jaren, die op het sluiten van het Londensch Traktaat volgden, zijn opgevuld met klagten van al onze autoriteiten op Sumatra, over de rooverijen van de Atsjinezen, en over de onbeschaamdheid, waarmede zij die pleegden.

Wij kunnen ons van die onbeschaamdheid eenig denkbeeld vormen, als wij kennis nemen van de navolgende gebeurtenis.

In Junij 1836 werd onze oorlogsschoener *Dolphijn* op reis zijnde, en met f 30,000 specie aan boord, door de inlandsche bemanning van het vaartuig afgeloopen. Het schip was daarmede zoek geraakt. Z. M. Korvet *Van Speijk* werd uitgezonden om het op te sporen, en vond het te Atsjin. De kommandant van ons korvet vroeg aan den Sultan, de uit-

levering van den schoener. Maar de sultan weigerde, als reden aanvoerende, dat de kommandant niet voorzien was van een magtiging van den Gouverneur Generaal, om het vaartuig in ontvangst te nemen.

De Regering zond nu een kommissie naar Atsjin, ter overbrenging van een brief, van den Opper-Landvoogd aan den Sultan, houdende het verzoek om den schoener, het geroofde wettige eigendom van ons Gouvernement, uit te leveren. Maar ook de kommissie keerde onverrigterzake terug. De Sultan beweerde nu, dat de schoener intusschen was verbrand. Hij behield het geld en het geschut, hetwelk zich aan boord bevonden had, voor zich; liet de inlandsche bemanning, die het vaartuig had afge-loopen, onder zijne bescherming in zijn land ver-blijven, en verwees ons, met onze reklames, naar den Sultan van Turkije.

Erger nog, dan op zulke wijze een oorlogsvaar-tuig te moeten verliezen, was voor ons de harde noodzakelijkheid, om den Sultan van Atsjin onge-straft te laten. Onze Regering deinsde terug, voor de mogelijkheid van een oorlog met Atsjin. De oorlog kan inbreuk maken op de onafhankelijkheid van den staat, wien hij verklaard wordt. En wij had-den ons, tegenover Engeland, verbonden om, met handhaving van Atsjin's integriteit, zijn roofzucht te beteugelen.

Intusschen, zoo lang wij alleen te klagen hadden over Atsjin, en dus wij alleen de schade droegen van een onmogelijk natekomen verbindtenis, zoo lang ook bleven onze moeilijkheden en beslommeringen van huishoudelijken aard. Maar toen ook andere Mogendheden, en zelfs Engeland, moesten ondervinden, dat handel en scheepvaart te Atsjin onveilig waren, dat wij dus te kort schoten in de verplichtingen, die wij bij het Traktaat van Londen op ons genomen hadden, toen kregen onze zaken een gansch ander, een bedenkelijk aanzien.

In 1831 plunderden de Atsjinezen het Amerikaansche schip *Friendship*, en vermoordden zij den gezagvoerder met eenige schepelingen. In 1844 werden twee Britsche vaartuigen de prooi hunner roofzucht. In 1851 onderging het Napolitaansche vaartuig *Clementine* een zelfde lot. In 1852 kwam de beurt aan den Engelschen schoener *Conry Castle*.

Al deze gebeurtenissen waren natuurlijk oorzaak, dat de betrokken Mogendheden gedurig, met even ernstige als regtmatige klagten, tot ons kwamen. En zoo was dan van lieverlede een toestand in het leven geroepen, waarmede niet alleen onze rust en veiligheid in de Koloniën, maar ook onze goede verstandhouding, ja, zelfs onze vrede met de Westersche Staten aanhoudend werd bedreigd. Aan zulk een stand van zaken moest een einde komen. Onze heiligste volksbelangen eischten dit gebiedend. Maar

hoe tot zulke uitkomst te geraken, zonder kracht van wapenen, zooals het Londensch Traktaat ons gebod?

Mogelijk bestond er nog een kans.

Wij hadden ons wel verbonden, om voor de veiligheid van Atsjin in te staan, maar Atsjin had zich niet verbonden, om die veiligheid te schenken. Wij konden derhalve, tot nog toe, onze vertoogen om dit Rijk van zijn roof- en moordzucht terug te brengen, niet anders gronden, dan op de zedelijke aanspraken der menschelijkheid, der beschaving, en van het algemeen belang. Zulke aanspraken konden natuurlijk weinig gelden in een land als Atsjin, waar barbaarsheid, onkunde en persoonlijk voordeel op den voorgrond stonden.

Indien wij dus den Sultan wisten te bewegen, om met ons een verdrag te sluiten, waarbij hijzelf zich verbond, om de beginselen van het Londensch Traktaat te eerbiedigen, dan zou de taak, die wij bij dit traktaat op ons geladen hadden, zeker minder onuitvoerbaar worden. Wij zouden althans, en mogelijk met meer vrucht, de veiligheid kunnen eischen, die wij tot nog toe zoo te vergeefs hadden moeten vragen. Wij zouden ons kunnen beroepen op een gedane belofte.

De Indische Regering besloot dan ook, om tot zulk middel de toevlugt te nemen. Hare pogingen, daartoe aangewend, werden met gunstigen uitslag

bekroond. In 1857 sloten wij een traktaat met den Sultan van Atsjin, die zich niet alleen verbond, om met ons in vrede en vriendschap te leven, maar ook, om streng en met alle beschikbare middelen, te waken tegen zee- en menschenroof in zijn gebied, of in de zeeën van zijn gebied, of in de zeeën van andere landen, waar zijn invloed gold.

Het vierde en vijfde artikel van dit traktaat luiden woordelijk als volgt:

ARTIKEL 4.

Het Nederlandsch Indisch Gouvernement en Zijne Hoogheid de Sultan van Atsjin, zien af van alle vorderingen en aanspraken, die ontstaan zijn vóór de sluiting van deze overeenkomst, ter zake van geschillen, van welken aard ook.

Voorts wordt vastgesteld, dat wanneer deze overeenkomst zal gesloten zijn, al deze geschillen en vorderingen geheel beslecht en vernietigd zijn, zoodat die nimmer meer kunnen ter sprake komen.

ARTIKEL 5.

Het Nederlandsch Indisch Gouvernement, en Zijne Hoogheid de Sultan van Atsjin, komen voorts overeen, streng en met al hunne middelen te zullen waken, opdat er geen zeeroovers of menschenroovers zijn in hun gebied, of in de zeeën van hun gebied, of van andere landen, waar zij invloed hebben.

Van beide zijden zal dit worden tegengegaan, en zal worden gestraft degeen, die zoodanige daden pleegt.

Van beide zijden zal geen schuilplaats of bescherming verleend worden aan iemand, die in zulke zaken betrokken is, ook niet aan zijn vaartuig.

Van beide zijden zal niet worden vergund, dat door zeeroovers buit gemaakte menschen, vaartuigen of goederen binnen hun gebied aangebragt, of daar te koop aangeboden worden.

Ziethier het, wel is waar eenvoudige en beknopte, maar niettemin juiste verhaal van de oorzaken, die ons Atsjin-Traktaat 1857 in het leven geroepen hebben. Met dit traktaat, trad de geschiedenis onzer betrekkingen met Atsjin een nieuw tijdperk in. Wij hadden, met wederzijdsch goedvinden, voor altijd afgerekend met het verleden. Alle geschillen waren beslegt, alle vorderingen waren vernietigd. Zij mochten nimmer meer ter sprake komen. Atsjin had ons niet alleen vrede, vriendschap en goede verstandhouding beloofd, maar ook de meest mogelijke veiligheid voor personen en goederen. Laten wij thans zien, hoe Atsjin zijn belofte is nagekomen.

The first of these is the fact that the
 the second is the fact that the
 the third is the fact that the
 the fourth is the fact that the
 the fifth is the fact that the
 the sixth is the fact that the
 the seventh is the fact that the
 the eighth is the fact that the
 the ninth is the fact that the
 the tenth is the fact that the

the eleventh is the fact that the
 the twelfth is the fact that the
 the thirteenth is the fact that the
 the fourteenth is the fact that the
 the fifteenth is the fact that the
 the sixteenth is the fact that the
 the seventeenth is the fact that the
 the eighteenth is the fact that the
 the nineteenth is the fact that the
 the twentieth is the fact that the
 the twenty-first is the fact that the
 the twenty-second is the fact that the
 the twenty-third is the fact that the
 the twenty-fourth is the fact that the
 the twenty-fifth is the fact that the
 the twenty-sixth is the fact that the
 the twenty-seventh is the fact that the
 the twenty-eighth is the fact that the
 the twenty-ninth is the fact that the
 the thirtieth is the fact that the

TWEEDE HOOFDSTUK.

HET SUMATRA-TRAKTAAT.

Aanvankelijk scheen het, alsof het Atsjin-Traktaat de gewenschte uitkomsten zou opleveren. Althans, in de eerste drie jaren, die op het sluiten van onze overeenkomst volgden, hadden wij allezins reden, om ons over den nieuwen stand van zaken te verheugen. Maar in 1860 begon weder een reeks van ergerlijke gebeurtenissen, die zich eindelijk in den oorlog heeft opgelost. Ik zal nu overgaan, tot het geven van een overzicht dier gebeurtenissen. Meent niet Landgenooten! dat ik mij van geheimen bedienen zal. De feiten, die ik ga verhalen, zijn in geen hoek geschied. Vele oogen hebben ze gezien; menige pen heeft ze beschreven; en onze archieven, zoowel in Indië als in Nederland, bewaren de onloochenbare geschiedenis daarvan.

De Sultan van Atsjin had een zeker Radja Oedah aangesteld, als voogd over zijn Vassaal, het minderjarige Hoofd van Kloeang¹. Deze Radja Oedah

¹ Kloeang is een staatje, ter Westkust van Atsjin.

liet, in 1860, twee schepen onder Nederlandsche vlag aanhouden, en naar Atsjin overbrengen, van waar ze, op raad van den Sultan, heimelijk verwijderd werden. De eigenaars van die schepen wendden zich natuurlijk tot de Indische Regering, met een verzoek om schadeloosstelling; en de Indische Regering wendde zich natuurlijk, met een verzoek om genoegdoening, tot den Sultan van Atsjin.

De Sultan begon, met de billijkheid van ons verzoek te erkennen. Hij begon zelfs, met daarvan feitelijk te doen blijken, door Radja Oedah, als voogd over zijn minderjarigen Vassaal, te ontslaan. Maar hij eindigde, met zich te onttrekken aan de schadeloosstelling, die hij nimmer heeft betaald. Het gevolg hiervan was, dat wij eindigden, met de schadeloosstelling voor onze rekening te nemen; en met af te zien van alle verdere behandeling dezer zaak, welke noodzakelijk leiden moest tot een oorlog, die ons door het Londensch Traktaat verboden was.

Dit eerste bewijs onzer onmagt, om het Atsjin Traktaat te handhaven, was natuurlijk voor Atsjin voldoende aanleiding, om zich meerdere, en hoe langer hoe grooter inbreuken op dit traktaat te veroorloven. Atsjin bleef dan ook niet in gebreke, om daartoe over te gaan. Ziethier, op welke wijze Atsjin te werk ging.

In het jaar 1862 zond de Sultan van Atsjin aan de Indische Regering een voorstel, om de grenzen

tusschen zijn gebied en het onze te regelen. De Indische Regering beijverde zich, om dit voorstel toetejuichen en aantenemen. Maar nu haastte de Sultan zich, om de uitvoering van zijn voorstel te ontduiken. Spoedig bleek het, welke bedoeling de Sultan had met een voorstel, welks uitvoering hij niet wenschte. De Sultan wilde namelijk den schijn aannemen, alsof hij onbekend was met de grenzen van ons gebied, ten einde zijn onmensche-lijken willekeur jegens de inlandsche bevolking, ook op onzen grond te kunnen plegen. De navolgende gebeurtenissen, brengen die bedoeling van den Sultan niet onduidelijk aan het licht.

In 1857 had het Rijk van Siak ons de Souvereiniteit over zijne gewesten aangeboden. In 1858 hebben wij die Souvereiniteit aanvaard. Van af 1858 dus, behoorde het Rijk van Siak tot ons grondgebied.

Nu werd in 1863, Batoe Bara, een landschap van het Rijk van Siak, door Atsjineesche vaartui-
gen beschoten, terwijl de Nederlandsche vlag van de aldaar gevestigde versterkingen wapperde. De Indi-
sche Regering vroeg den Sultan van Atsjin om op-
heldering. De Sultan antwoordde, dat het beschie-
ten van Batoe Bara op zijn last had plaats gehad,
omdat de bevolking van dit gewest, hetwelk hij tot
zijn grondgebied rekende, een opgelegde schatting
niet had willen betalen.

Omstreeks dienzelfden tijd, gingen Atsjinezen zich

nestelen op het Siaksche eiland Kampei, dus op ons grondgebied. Zij plunderden alles, wat in hunne nabijheid kwam. De Resident van Riouw begaf zich met twee stoomschepen derwaarts. Hij vond er werkelijk Atsjinezen gevestigd in eene versterking, waar de Atsjineesche vlag geheschen was. Het hoofd der Atsjinezen weigerde een ontmoeting met den Resident, die genoodzaakt werd, zich te bepalen tot een schriftelijke vermaning, om op Nederlandsch grondgebied geen vijandelijkheden te plegen, noch versterkingen aan te leggen.

In hetzelfde jaar 1863, waarin de beide genoemde gebeurtenissen plaats vonden, dwong Atsjin ons, om eene expeditie te zenden naar Nias, een eiland behoorende tot ons Gouvernement ter Westkust van Sumatra. De Atsjinezen namelijk, voerden daar den slavenhandel op groote schaal. Zij deden dit onder omstandigheden, zóó schandelijk, zóó afschuwelijk, dat de menschheid daarvan niet anders dan gruwen kan. Onze expeditie had ten doel, om dien verfoeijelijken menschenroof en handel, zoo niet uit te roeijen, dan toch te betengelen. Wij vonden echter de Atsjinezen, op ons eigen grondgebied, zoodanig versterkt, dat onze onderneming vruchteloos afliep. Een tweede expeditie was hiervan het noodzakelijk gevolg. Ofschoon deze beter slaagde, toch bleven wij sedert verplicht, om de bevolking onzer onderhoorige eilanden, bewesten Sumatra, door middel van onze zee-

magt, aanhoudend te beschermen tegen den menschen-roof der Atsjinezen.

Ook in Tamian, mede een landschap van Siak, dus mede ons grondgebied, hadden zich Atsjinezen gevestigd. Zij vermoordden, in 1864, eenige Chinezen, die daar gekomen waren, om handel te drijven. Die Chinezen behoorden te Poeloe Penang te huis, en waren dus Britsche onderdanen. De Britsche Regeering wilde dientengevolge het straffen van die misdaad op zich nemen. Het gelukte ons echter, haar te doen besluiten, om die taak aan ons over te laten, zoodat wij gespaard bleven voor de mogelijke kwade gevolgen eener vreemde tusschenkomst. Wij begonnen onze taak natuurlijk, met het hoofd van Tamian ter verantwoording te roepen. Maar deze weigerde ons te woord te staan, zeggende, dat hij de Atsjineesche vlag voerde, en dat de Atsjinezen niet gewoon waren, om hunne zaken voor anderen bloot te leggen.

Evenals Tamian, werden ook Assahan en Serdang, mede landschappen van Siak, door de Atsjinezen tot openbaar verzet tegen ons overgehaald. De houding dier gewesten werd zelfs zóó vijandig en zóó tergend, dat wij genoodzaakt werden, een expeditie af te zenden. Dit geschiedde in 1865. Bij die gelegenheid werd de gewapende magt der Atsjinezen van ons grondgebied verdreven. Ook gelukte het ons toen, om twee van de moordenaren, die de Chinezen van Poeloe Penang hadden omgebragt, te ontdekken en te regt te stellen.

In datzelfde jaar 1865, terwijl de Atsjinezen onze expeditie naar de Oostkust van Sumatra noodzakelijk maakten, dwongen zij ons tevens tot eene expeditie naar de Westkust van ons eiland. Een Atsjinees, Toekoe Saïd geheeten, kwam, namens den Sultan van Atsjin, schatting eischen van de bevolking in de bovenlanden van Singkel. ¹ Een der inlandsche hoofden van Singkel, maakte met hem gemeene zaak. En weldra verrezen, op ons grondgebied, Atsjinee-sche versterkingen, welke door onze gewapende magt moesten genomen en vernield worden.

In 1866 pleegden de Atsjinezen alweder vijandelijkheden op ons grondgebied. Zij vielen de Siaksche kampong Karang aan, enkel en alleen omdat de hoofden van die kampong hulde bewezen hadden aan de Indische Regering, hun wettige Souverein. Gelukkig wisten onze ambtenaren de rust te herstellen, zoodat het andermaal zenden eener expeditie onnoodig werd.

Laten wij nu een oogenblik stil staan, bij de gebeurtenissen, die wij besproken hebben.

Dat beschieten van Batoe Bara; die vestiging op Kampei, en de tooneelen van plundering, die in de nabijheid van dit eiland hebben plaats gehad; die menschenroof, met een nasleep van afzigtelijke ge-

¹ Singkel en zijn bovenlanden, vormen het noordelijk deel van ons Gouvernament ter Westkust van Sumatra.

volgen, op Nias en omliggende eilanden; die moord te Tamian; die opstand van Assahan en Serdang; dat verzet in de bovenlanden van Singkel; die aanval op Karang — zij waren allen daden van barbaarsch geweld, door Atsjin niet op eigen, maar op ons grondgebied gepleegd. Wij hebben dientengevolge vier expeditiën afgezonden. Niet, om tegen Atsjin den oorlog te voeren. Want dit was ons door het Londensch Traktaat verboden. Maar om ons eigen land en volk te beschermen, tegen de aanrandingen van het roofzieke Atsjin. Onze wapenen bleven binnen de grenzen van ons territoire. Zij gingen niet verder. Waren zij niet billijk, die maatregelen van loutere zelfverdediging? Zeker levert de geschiedenis der wereld geen tweede voorbeeld, van zooveel inschikkelijkheid, bij zooveel schennis van Staten- en Volkenregt, als wij toen tegenover Atsjin hebben betoond.

De sultan van Atsjin dacht er echter anders over. Hij kon niet verdragen, dat wij zijn volk verhinderden, om op onzen grond te rooven en te moorden. Onze maatregelen maakten hem ontevreden. Zij dreven hem zelfs tot vijandschap jegens ons. Al spoedig vond hij gelegenheid, om daarvan openlijk te doen blijken. In 1867 weigerde hij den brief te beantwoorden, waarbij de Indische Regering, naar hoffelijke gewoonte, de optreding van een Gouverneur-Generaal te zijner kennis bragt.

In het volgende jaar 1868, toonde de Sultan van

Atsjin ons zijn vijandschap, op een wijze, die ons groot kwaad had kunnen berokkenen. Hij riep toen de hulp van de Turksche Regering tegen ons in, en vroeg tevens den Sultan van Turkije, om de souvereiniteit over het Rijk van Atsjin te willen aanvaarden. Had de Groote Heer dit aanbod aangenomen, de rampzalige gevolgen zouden niet te overzien geweest zijn. Gelukkig bleef Turkije zich bepalen, tot het zenden van een diplomatieke nota, waarbij het de Nederlandsche Regering verzocht, om onze verhouding tot Atsjin op te helderen.

In ditzelfde jaar 1868, werd de onveiligheid, in de wateren en op de kusten van Atsjin, zóó groot, dat de Gouverneur der Straits Settlements, de bevolking van zijn gebied, bij proklamatie, moest waarschuwen tegen het gevaar, waarmede personen en goederen daar werden bedreigd.

In 1870 maakten de rooverijen der Atsjinezen, den toestand even schandelijk als onhoudbaar. Willen wij ons van dien toestand eenig denkbeeld kunnen vormen, dan moeten wij kennis nemen van de Engelsch Indische dagbladen, met name *Penang Gazette* en *Straits observer*, die in dat jaar verschenen zijn. De Gouverneur der Straits Settlements zag zich genoodzaakt, om andermaal openlijk te waarschuwen tegen het gevaar, waaraan handel en scheepvaart waren blootgesteld. Getrouw aan de beginselen van het Londensch traktaat, eindigde hij zijne proklamatie,

met de verklaring, dat de Engelsch Indische Regering geen hulp kon verleen. Maar nu ook ontstond er verbittering onder de Engelschen, die hulp noodig hadden, en die de hulp van hunne Regering moesten ontberen, ter wille van Nederland, hetwelk geen hulp verleende. Van alle kanten gingen nu luide stemmen op, die dringend aanspoorden tot krachtige Engelsche tusschenkomst.

Onder zulke omstandigheden, had Nederland zich ernstig af te vragen, wat het te doen stond.

Zouden wij nog langer voortgaan, met ons te onderwerpen aan de eischen van het Londensch Traktaat, hetwelk van ons veiligheid voor Handel en Scheepvaart vorderde, en ons toch den oorlog met het roofzieke Atsjin verbood?

Maar dat kon niet. Een ondervinding van vijftig jaren, had de volstrekte onmogelijkheid daarvan aangetoond. Vertoogen, verzoeken, eischen, beloften, bedreigingen, magtsvertooningen, middelen van zedelijken dwang, met één woord, alle mogelijke vredelievende pogingen, om Atsjin van zijn roofzucht terug te brengen, hadden niets gebaat. Zij hadden slechts gediend, om eindelijk een toestand in het leven te roepen, waarover de gansche beschaaftde wereld zich ergerde, en die ons Vaderland met schromelijke gevaren bedreigde.

Zouden wij dan afzien van onze voogdijschap over Atsjin?

Maar dat kon ook niet. Veiligheid voor Handel en Scheepvaart *moest* bestaan. Zij werd teregt door elke handeldrijvende mogendheid geëischt. Zij *kon* echter niet bestaan, wanneer Atsjin zonder voogdij-schap was, en dientengevolge gelegenheid behield, om zijn roof- en moordzucht vrij den teugel te vieren. Deden wij dus afstand van de voogdij-schap, een andere mogendheid zou haar ongetwijfeld op zich nemen. En zoo zouden wij dan terugkeeren tot dien vroegeren toestand, toen wij het bezit van Sumatra met een anderen staat moesten deelen, een toestand zóó vol beslommeringen en gevaren, dat ieder Nederlander, die zijne koloniën en zijn vaderland lief heeft, zich daarvan diep afkeerig moet gevoelen.

De weg, dien wij te volgen hadden, om uit onze netelige omstandigheden te geraken, was dus duidelijk aangewezen. Wij moesten de voogdij-schap over Atsjin behouden, en wij behoorden haar vrij te maken van de onmogelijke voorwaarden, die haar door het Londensch Traktaat waren opgelegd.

En daarom sloten wij, op den 2ⁿ November 1871, met Engeland een overeenkomst, die bekend is onder den naam van *Sumatra-Traktaat*. Wij stonden Engeland de bezitting af, welke wij op de Afrikaansche kust van Guinéa hadden. En Engeland verbond zich, om voortaan af te zien van elke bemoeienis met onze zaken op Sumatra.

Zoo werden wij dan eindelijk verlost van den

onhoudbaren toestand, waarin het Londensch Traktaat ons had geplaatst. Maar tegelijker tijd geraakten wij in een ernstigen toestand, die over onze toekomst beslissen zou. Sedert Engeland afstand gedaan had van zijne bezittingen op Sumatra, sedert 1824 dus, waren wij, wij alleen, bij de handeldrijvende mogendheden, aansprakelijk voor de veiligheid in onzen Archipel. Tot nog toe waren wij steeds te kort gekomen in die verplichting. Amerika, Italië, Engeland, en de bevolking van ons eigen gebied, hadden dit ondervonden door de gebeurtenissen, waarvan wij een overzicht geleverd hebben. De gansche wereld had dit vernomen uit de proklamatiën van den Gouverneur der Straits Settlements. Maar wij waren steeds te verontschuldigen, met een beroep op het Londensch Traktaat, hetwelk ons handelen beperkte. Nu echter was het anders geworden. Het Londensch Traktaat was vernietigd; wij hadden nu vrije beschikking over al onze middelen. Het zou dus voortaan blijken, of wij al of niet in staat waren, om te zorgen voor de veiligheid in onzen Archipel, om te voldoen aan de regtmatige en strenge eischen van de handeldrijvende Mogendheden. Indien Atsjin nu nog voortging, met schadelijk te wezen voor de veiligheid in onzen Archipel, dan zouden wij moeten belijden, dat wij onmagtig waren om Atsjin tot pligt te brengen. Wij zouden dan moeten goedkeuren, dat het bedwingen van Atsjin, aan krachtiger han-

den dan de onze werd toevertrouwd. Met andere woorden: wij zouden dan moeten toezien, dat het einde van onze heerschappij over Insulinde een aanvang ging nemen. Want, Landgenooten! bedenkt het wel, als wij ons gezag in Indië gaan deelen met een groote mogendheid, dan begint ook het einde van ons gezag in Indië. Om deze waarheid helder in te zien, hebben wij slechts acht te geven op de groote ondervinding van het dagelijksch leven. Wij zouden ziende, blind; hoorende, doof; levende, dood moeten wezen, indien wij anders wilden beweren.

Het Sumatra-Traktaat had derhalve ons ingewikkeld Atsjin-vraagstuk, herleid tot den navolgenden eenvoudigen vorm.

Er *moest* een eind komen aan het rooven en moorden van Atsjin, die afgrijsselijke ellende bragten over de inlandsche bevolking; die handel en scheepvaart belemmerden; en die der gansche beschaafde wereld tot groote ergernis waren.

Er moest *onmiddellijk* een eind aan komen. Ons bestaan als koloniale mogendheid was er mede gemoeid.

Een ondervinding van vijftig jaren had getoond, dat Atsjin onmogelijk met woorden tot plicht te brengen was. Voortaan dus geen woorden meer, maar daden.

Ik ga thans verhalen, hoe ons Atsjin-vraagstuk, aldus gesteld, is opgelost.

DERDE HOOFDSTUK.

DE OORLOGSVERKLARING.

Met den nieuwen stand van zaken, door het Sumatra-Traktaat in het leven geroepen, begon tevens de regering van den Gouverneur-Generaal Mr. JAMES LOUDON. Op den 2ⁿ November 1871 werd het Sumatra-Traktaat gesloten. Op den 1ⁿ Januarij 1872 nam Loudon de teugels van het Indisch bewind in handen. De gebeurtenissen, die wij nu gaan behandelen, behooren tot de geschiedenis van zijn merkwaardig bestuur.

Het onafhankelijke Rijk van Atsjin, bestond uit twee deelen, die zeer van elkander onderscheiden waren. Namelijk: Groot-Atsjin, onder het regtstreeksch bestuur van den Sultan; en Klein-Atsjin, zamengesteld uit staten, wier vorsten den Sultan als hun Leen-Heer hadden te eerbiedigen.

Edi, Pedir en Passir waren onder anderen staten van Klein-Atsjin.

Deze staten, al te zeer lijdende onder den druk van het barbaarsche Atsjin-bestuur, hunkerden naar verlossing uit hun ellende. Zij zagen hoe het nabij gelegen Rijk van Siak, sedert het onder onze Souvereiniteit gesteld was, rust en welvaart genieten mogt. Zij wilden daarom ook zoo gaarne onder onze Souvereiniteit gesteld worden. Zij hadden dit dan ook reeds aan de Indische Regering verzocht. Edi en Passir hadden dit zelfs bij herhaling verzocht. Maar de Indische Regering, Atsjin's regten eerbiedigende, want Atsjin was de wettige Souverein van die staten, had deze verzoeken steeds afgewezen.

In Maart 1872 beproefde Edi andermaal een poging, om onder onze Souvereiniteit te geraken. Het zond nu, naar den Resident van Riouw, twee gezanten, die, met een mondelinge voorstelling van de rampen, waaraan hun arm land was overgeleverd, al weder smeekten, om voortaan onder de bescherming van onze vlag te mogen leven. Maar natuurlijk bleef onze Regering, ook nu, het oor sluiten voor een bede, welke onmogelijk kon verhoord worden, zonder Atsjin reden tot regtmatige klagten te geven.

Intusschen vertrokken de Edische gezanten niet geheel ongetroost. Onze Regering liet hen naar hun land terugbrengen, met ons oorlog-stoomschip *Banka*. Hiermede ontvingen zij niet alleen een blijk van

onderscheiding en welwillendheid, maar ook een zedelijke bescherming tegen de zeeroovers, die, op het zien van onzen oorlogswimpel, althans tot ontzag zouden gestemd worden.

Het was bij die gelegenheid, dat ons stoomschip *Banka* ook den Staat Simpang Olim bezocht. Deze staat, mede behoorende tot Klein-Atsjin, was vooral berucht door zijn moord en plunderzucht. De gezanten van Edi hadden geklaagd, dat zij, van die zijde, alweder met groot gevaar werden bedreigd. Daarom ging de *Banka* daarheen. En werkelijk vonden onze schepelingen, de bevolking van Simpang Olim druk bezig, met voorbereidselen voor den zeeroof op groote schaal. Wij gaven toen den vorst van dien staat, duidelijk en met nadruk te kennen, dat de Indische Regering voortaan geen belemmering van handel en scheepvaart, geen zeeroof meer dulden zou.

Niet lang daarna, in Augustus 1872, ontving de Resident van Riouw het bericht, dat Simpang Olim niet alleen twee handelspraauwen had overrompeld en buit gemaakt, maar ook Edi met een roovervloot blokkeerde, en daarenboven Kurtoi, mede een staat van Klein-Atsjin, met groot gevaar bedreigde.

De Regering zond nu, zoodra mogelijk, het oorlogstoomschip *Marnix*, om hulp te verleen.

Het scheen, dat de roovervloot hiervan bij tijds kennis had weten te bekomen. Althans, toen de *Marnix* te Edi kwam, was ze daar verdwenen. Maar

te Kurtoi vond ons stoomschip een gewapenden toop of schoener, die Simpang Olim toebehoorde, en den naam van *Gipsy* droeg. Een naauwkeurig onderzoek deed overtuigend blijken, dat die schoener een roover-vaartuig was, hetwelk deel had genomen aan den roof en moord, kort geleden op de beide handelspraauwen gepleegd. De kommandant van de *Marnix*, nam daarop dit vaartuig in verzekerde bewaring, en gaf het over aan onze Regering. En niet lang daarna, gaf onze Regering het vaartuig, op hoffelijke wijze, over aan den Sultan van Atsjin, Souverein van den Vorst van Simpang Olim, opdat deze, naar de wetten en instellingen van zijn rijk, zelf over het gepleegde misdrijf regt zou kunnen spreken.

Het opbrengen van de *Gipsy*, was de eerste regtstreeksche oorzaak van onzen tegenwoordigen oorlog. Atsjin heeft ons, tengevolge van dezen maatregel, bejegend met een vijandschap, die den krijg weldra onvermijdelijk maakte. Daarom heb ik, in het eerste Hoofdstuk van mijn boek "Loudon en Atsjin" het opbrengen van de *Gipsy* uitvoerig beschreven, en daarenboven aangetoond, dat deze maatregel niet alleen billijk en regtvaardig, maar ook volstrekt noodzakelijk was. Hij, die zich bekend wil maken met het deel, hetwelk wij aan het ontstaan van den oorlog hebben toegebracht, leze derhalve dit Hoofdstuk, en oordeele.

Nauwlijks had Atsjin vernomen, dat wij de *Gipsy* hadden opgebragt, dat wij dus niet langer met woorden, maar eindelijk met de daad tegen zijn zeeroof protesteerden, of het ontstak in hevigen toorn. Het wapende en versterkte zich. Het kocht, van den handel te Singapore, duizende geweren en een groote hoeveelheid kruid. Het zond brieven aan zijne Vassallen, om deze tegen ons te wapen te roepen. Het wilde den oorlog, en maakte zich daartoe gereed.

Indien Atsjin zich tot deze maatregelen bepaald had, dan voorzeker zou het voor ons, vooral met het oog op het verleden, reeds allezins raadzaam geweest zijn, om den oorlog aan te vangen. Maar Atsjin ging verder. Het wilde zich, alvorens den strijd te beginnen, de tusschenkomst van vreemde Mogendheden verzekeren. Het zond daartoe een brief naar Turkije, een gezant naar Frankrijk, en agenten naar Singapore, met volmagt om, door tusschenkomst van de aldaar gevestigde konsuls, onderhandelingen tegen ons met vreemde staten aan te knopen.

En ook dit was niet alles. Atsjin ging nog verder.

Ten einde ons onverwacht met het meest mogelijke kwaad te kunnen overvallen, trachtte Atsjin ons te misleiden. Het zond ons een Gezantschap, met voorstellen, om den bestaanden band van vrede en vriendschap nauwer toe te halen. Onze Regeering, van geen kwaad bewust, ontving die gezanten natuurlijk met de meeste voorkomendheid. Zij

waren onze welkome, geëerde en gevierde gasten. En diezelfde gezanten, zóó onze gastvrijheid genietende, hielden zich, aan onze tafel en onder ons dak, bezig met de uitvoering van de plannen, waarmede Atsjin onzen ondergang beoogde.

Eensklaps komt onze Konsul-Generaal te Singapore tot de ontdekking van die zamenzwering. Onmiddellijk gaf hij hiervan, per telegraaf, kennis aan den Gouverneur-Generaal, met aansporing, om dadelijk over te gaan tot het nemen van maatregelen, waarmede het dreigende onheil zou kunnen worden afgeweerd. Op verzoek van den Gouverneur-Generaal, bevestigde de Konsul-Generaal, al aanstonds per telegraaf, zijne berigten, waarvan de juistheid overigens door latere rapporten en ondervinding is aangetoond.

Landgenooten! zijn er misschien onder u, die de beteekenis van den titel Regerings-Kommissaris niet goed verstaan?

Ons groot gebied in Oost-Indië, bestaat uit eilanden, die over een groot deel van den aardbol zijn verspreid. Niettegenstaande de telegrafen en stoomschepen, waarover wij ook in onze Koloniën beschikken kunnen, zijn er toch soms dagen of weken noodig, om berigten van de eene plaats naar de andere te kunnen overbrengen. De Gouverneur Generaal, die over onze Koloniën regeert, kan natuurlijk niet op verschillende plaatsen tegelijk zijn.

En toch kunnen er zich omstandigheden voordoen, waarin zijne tegenwoordigheid op meer dan een plaats wordt vereischt. Dat wil zeggen: er kunnen zich omstandigheden voordoen, die het mogelijk maken, dat op meer dan één plaats van onzen Archipel, gelijktijdig en zonder uitstel, maatregelen genomen en bevelen gegeven moeten worden, welke alleen van den Gouverneur-Generaal behooren uit te gaan. In zulk geval, laat de Gouverneur-Generaal zich op die plaats waar hij niet wezen kan, vertegenwoordigen door iemand, die dan den titel van Regerings-Kommissaris voert.

Een Regerings-kommissaris is dus een ambtenaar, die den Gouverneur-Generaal niet alleen vertegenwoordigt, maar die ook bekleed is met het gezag van den Gouverneur-Generaal, en die, namens den Gouverneur-Generaal, maatregelen treft en bevelen geeft. Gewoonlijk oefent de Regerings-Kommissaris het gezag van den Gouverneur-Generaal uit, naar eene instruktie, welke hem onderrigt, in welke gevallen, en hoe, hij namens den Gouverneur-Generaal te handelen heeft. Soms ook, is hij met onbepaalde volmagt bekleed. In dit laatste geval vertegenwoordigt hij, op de plaats waarheen hij gezonden wordt, den Gouverneur-Generaal, in den meest uitgebreiden zin van het woord. Hij bezit dan het onbeperkte vertrouwen van den Gouverneur-Generaal. Hij moet dan, in alle opzichten, voor den Gouverneur-Generaal

raal zien, hooren, opmerken, oordeelen, overleggen, handelen, beslissen en bevelen.

Op den 22ⁿ Maart 1873, ruim een maand nadat wij de Atsjinsche zamenzwering hadden ontdekt, aukerde Z. M. stoomschip *Citadel van Antwerpen*, ter reede van Atsjin. Het had een Regerings-Kommissaris aan boord, die met onbepaalde volmagt was bekleed, en die, namens den Gouverneur-Generaal, den Sultan van Atsjin verzocht, om zijn gedrag van den laatsten tijd op te helderen. De Sultan gaf een ontwijkend antwoord, en intusschen hield hij zich, niet bedekt, maar openlijk, ten aanschouwe van al onze schepelingen, bezig, om zich voor den strijd gereed te maken. De Regerings-Kommissaris herhaalde zijn verzoek, en nu met den eisch, om binnen 24 uren een stellig antwoord in te zenden. De Sultan antwoordde alweder ontwijkend. De Regerings-Kommissaris verklaarde daarop, den 26ⁿ Maart 1873, den oorlog.

Naauwlijks had de Sultan de oorlogsverklaring ontfangen, of hij deed het zonderlinge verzoek, om de vijandelijkheden niet aan te vangen. De Regerings-Kommissaris verklaarde zich bereid, om dit verzoek in te willigen, mits de Sultan, den Koning der Nederlanden, als Souverein wilde erkennen. Alweder antwoordde de Sultan ontwijkend. De Regerings-Kommissaris herhaalde zijn aanbieding. De Sultan herhaalde zijn ontwijkend antwoord.

Op den 27ⁿ Maart 1873, dreunde het eerste oorlogschot van de *Citadel van Antwerpen*. Nederland verkondigde, met metalen mond, aan de verdrukte bevolking van Noord-Sumatra, dat de dageraad van hare bevrijding eindelijk was aangebroken.

Heden ten dage, drie jaren nadat de oorlog is aangevangen, vraagt nog menig Nederlander: Wie toch heeft den oorlog ondernomen?

Dit geeft mij aanleiding, Landgenooten! om uw aandacht voor het navolgende interoeopen.

De regering over Nederlandsch-Indië wordt uitgeoefend door een Gouverneur-Generaal, naar beginselen, vastgesteld bij de wet, en beschreven in een REGLEMENT OP HET BELEID DER REGERING VAN NEDERLANDSCH-INDIË. Indië heeft zijn Regerings-Reglement, zooals Nederland zijn Grondwet heeft.

Volgens artikel 44 van dit Regerings-Reglement, is den Gouverneur-Generaal alleen en uitsluitend het regt toegekend, om aan inlandsche vorsten of volken den oorlog te verklaren. Maar dit regt is voorwaardelijk verleend. Volgens ditzelfde artikel 44, is de Gouverneur-Generaal verplicht, om den oorlog te verklaren, met inachtneming van de bevelen des Konings, die, in een constitutionnelen Staat als de onze, door den Minister van Koloniën gegeven worden.

Een ander artikel van het Regerings-Reglement, en wel artikel 28, beveelt den Gouverneur-Generaal

om, bij elke oorlogsverklaring, vooraf den Raad van Nederlandsch-Indië te raadplegen.

En eindelijk, artikel 7 van het Regerings-Reglement magtigt den Gouverneur-Generaal, om in bijzondere gevallen, de zitting van den Indischen Raad te doen bijwonen, door Officiëren van de Land- en Zeemagt, tot het geven van mondelinge inlichtingen.

Welnu, die drie artikelen 44, 28 en 7 van het Regerings-Reglement zijn, bij de verklaring van den oorlog tegen Atsjin, in toepassing gebragt.

De Gouverneur-Generaal heeft, alvorens Atsjin den oorlog te verklaren, van den Minister van Koloniën, de gevraagde bevelen ontvangen.

Ook heeft de Gouverneur-Generaal, alvorens Atsjin den oorlog te verklaren, den Raad van Indië in een buitengewone zitting geraadpleegd.

En eindelijk heeft de Gouverneur-Generaal die zitting doen bijwonen, door den Kommandant van het Leger, en door den Kommandant van de Zeemagt in Indië.

Op de vraag dus: Wie heeft den oorlog ondernomen? luidt het antwoord: De Gouverneur-Generaal Mr. JAMES LOUDON; met goedkeuring van den Minister van Koloniën; met aanbeveling van den Raad van Indië; en met de verklaringen van de Kommandanten van Land- en Zeemagt, dat onze strijdmiddelen te land en ter zee allezins voldoende

waren, om den oorlog dadelijk en met goed gevolg aantevangen.

De Minister van Koloniën, *één*. De Vice-President van den Raad van Nederlandsch Indië, *twee*. Vier leden van den Raad van Nederlandsch Indië, *zes*. De Kommandant van het Indisch Leger, *zeven*. De Kommandant der Zeemagt in Indië, *acht*. Acht der hoogst geplaatste personen van onzen Indischen Staat, door de wet aangewezen als verplicht en bevoegd, om te oordeelen over een oorlogsverklaring, zij allen, niet een uitgezonderd, hebben den Gouverneur-Generaal Mr. JAMES LOUDON eenparig toegejuicht, toen deze hun te kennen gaf, dat hij Atsjin den oorlog wilde verklaren, tot heil van ons Vaderland, van de inlandsche bevolking, en van de gansche menschheid.

VIERDE HOOFDSTUK.

DE OORLOG.

Zij, die bekend zijn met Batavia, weten, dat in den vooravond van elken droogen zondag, alleen op het Waterlooplein drukte heerscht. Tusschen half zes en half zeven, verzamelt zich daar een groot deel der bevolking van Insulinde's hoofdstad, tot een bonte menigte van menschen, paarden en rijtuigen. Een hooge zuil, waarop een al te kleine leeuw fiasco maakt, dient als middenpunt van vereeniging. Velen genieten dan daar van vrolijke scherts, of van zoet gekout, of van de gelegenheid om te bewonderen, of van de hoop om bewondering optewekken. Het heet echter, dat men daar komt, om te genieten van de staf-muzijk. En, als om te bevestigen, wat men beweert, zoodra de kapelmeester, bij het laatste nummer van zijn programma, de armen uitbreidt als

tot zegenen, ten teeken dat het gedaan is, stuift die gansche menigte met groot geraas uiteen, om, in bezienswaardige wanorde, te verdwijnen langs wegen en paden.

De schoone vooravond van Zondag 20 April 1873, maakte echter uitzondering op dien regel. Toen heerschte er drukte, niet alleen op het Waterlooplein, maar ook op Rijswijk.

De Gouverneur-Generaal was per namiddag-trein van Buitenzorg te Batavia aangekomen, om tegenwoordig te zijn bij een buitengewone zitting, waartoe de Raad van Indië, met de Kommandanten van Land- en Zeemagt waren opgeroepen. Die zitting had te half zes een aanvang genomen. Zij werd gehouden in het Hôtel van den Opper-Landvoogd. Een nieuwsgierige schare bewoog zich op den breeden weg van Rijswijk, waaraan dit Hôtel gelegen is. Zij wist, dat die beraadslaging Atsjin gold. Sedert eenige dagen was het bekend geworden, dat Generaal Köhler, Opperbevelhebber van de expeditie tegen Atsjin, gesneuveld was, en dat de Regerings-Kommissaris versterking had gevraagd. Ook was het bekend geworden, dat de Generaal Verspijck bevel had ontvangen, om als Opperbevelhebber, met de gevraagde versterking, naar het tooneel van den oorlog te snellen. En nog was het bekend geworden, dat de Generaal Verspijck en zijn versterking weder bevel hadden ontvangen, niet te vertrekken, omdat de Regerings-Kommissaris

dit had verzocht. Maar meer wist die schare ook niet. Met ongeduld verbeidde zij het oogenblik, waarop de zitting eindigen, en zij dan mogelijk meer vernemen zou. En intusschen verdiepte zij zich in allerhande gissingen, beweringen en veronderstellingen, welke zich allen oplosten in deze eene vraag: Wat zou er nu verhandeld worden?

Ziethier, wat er toen verhandeld werd.

De Gouverneur-Generaal liet, in de hooge vergadering, voorlezing doen van vijf telegrammen, welke door den Regerings-Kommissaris van het oorlogstooneel waren afgezonden. De korte inhoud dier telegrammen luidde als volgt:

14 April.

Generaal Köhler gesneuveld. Zaken gaan niet gunstig. Versterking wenschelijk.

16 April.

Toestand hoogst ernstig. Troepen leden gevoelig écheé.

17 April.

Toestand zoodanig, dat staking van expeditie, in verband met Mousson, in overweging zal gegeven worden. Wil dus zenden van versterking vooreerst uitstellen.

17 April.

Opperbevelhebber stelt voor de expeditie te doen terugkeeren. Ik acht mij niet bevoegd, om in dit voorstel te treden. Ik vermeen, dat terugkeeren ons prestige gevoelig zal knakken. Maar ik kan niet ontkennen, dat de positie langer onhoudbaar is, en dat geen halve maatregelen kunnen strekken, om gewenschte verandering te brengen.

17 April.

Proces Verbaal van beraadslaging, geteekend door Regerings-Kommissaris, Opperbevelhebber der expeditie, Kommandant van de zeemagt der expeditie, en Chef van den staf der expeditie.

Opperbevelhebber stelt voor terugtekeeren, omdat:

1^e. Onvoldoendheid onzer strijdmiddelen, tegenover een overmagtigen, hoogst verwoeden vijand, feitelijk gebleken is.

2^e. Zenden van versterking niet wenschelijk is.

Want de West-Mousson zou ingetreden zijn, vóór dat de versterking was aangekomen, al werd die nog zoo spoedig mogelijk afgezonden.

Chef van den staf, vereenigt zich volkomen met het gevoelen van den Opperbevelhebber.

Kommandant van de Zeemagt verklaart de West-Mousson reeds ingevallen. Hij verklaart ook, dat de schepen niet meer veilig zijn ter reede van Atsjin.

Ook, dat de ongestoorde gemeenschap tusschen reede en wal niet meer verzekerd is

Regerings-Kommissaris neemt al het aangevoerde in ernstige overweging, spreekt het aangevoerde niet tegen, en brengt aldus, het voorstel van den Opperbevelhebber, bij den Gouverneur-Generaal over.

Nadat die telegrammen waren voorgelezen, vroeg de Gouverneur-Generaal, en zulks op grond van het Regerings-Reglement, hetwelk hem daartoe verplichtte, aan alle leden der Vergadering, om te doen blijken van hun persoonlijk gevoelen, omtrent den toestand onzer krijgsmagt te Atsjin, en omtrent den maatregelen, welke door de Regering behoorden getroffen te worden.

Allen, dat wil zeggen: alle leden van den Raad van Indië, met de kommandanten van Land en Zeemagt, zij allen, niet één uitgezonderd, verklaarden eenparig, dat de omstandigheden te Atsjin, zooals zij door den Regerings-Kommissaris in zijne telegrammen waren beschreven, van dien hoogst bedenkelijken aard waren, dat de veldtocht *moest* gestaakt worden, dat de expeditie *moest* terugkeeren.

Toen wendde de Gouverneur-Generaal zich tot den Generaal Verspijck, die mede, op uitnoodiging van den Gouverneur-Generaal, in de hooge vergadering verschenen was.

“Generaal!” in dien geest sprak de Gouverneur Generaal tot den Generaal Verspijck, “U is benoemd bevelhebber van de expeditie. Ik begrijp, dat u, onder alle omstandigheden, zelfs al moest u een zekeren ondergang tegemoet gaan, bereid is, om de expeditie voorttezetten. Maar ik verzoek u, om uwe persoonlijkheid voor een oogenblik ter zijde te stellen, en om mij te antwoorden op de vraag: kan u, als deskundig persoon, mij een andere beslissing aanbevelen, dan die, welke door de Hooge Vergadering is voorgesteld?”

De Generaal Verspijck antwoordde: “Neen!”

En hierop zond de Gouverneur-Generaal, zoodra de vergadering gesloten was, aan den Regerings-Kommissaris, per telegraaf, een magtiging, om de expeditie te doen terugkeeren. De Gouverneur-Generaal zond niet een bevel, evenmin een verzoek, maar een magtiging. De Gouverneur Generaal wilde, in ieder geval, den Regerings-Kommissaris de gelegenheid laten om, mogten de omstandigheden tusschen tijds onverhoopt veranderen, niet terugtekeeren, maar den veldtocht voortzetten.

Zoodra de Regerings-Kommissaris die magtiging ontvangen had, ging hij met den Opperbevelhebber onzer krijgsmagt te Atsjin te rade, of hij daarvan al of niet gebruik zou maken. Met andere woorden: De Regerings-Kommissaris ging, met die magtiging van den Gouverneur-Generaal in handen, met den

Opperbevelhebber overleggen, of de veldtocht zou voortgezet worden, dan wel of de expeditie zou terugkeeren. Beiden besloten tot het laatste. Nu vaardigde de Regerings-Kommissaris het bevel uit, om de troepen inteschepen, en naar hunne haardsteden terug te zenden. En hiermede nam onze eerste expeditie tegen Atsjin, onverrigterzake een einde.

Ziethier de toespraak, waarmede onze expeditionaire krijgsmagt, bij hare terugkomst op Java, door den Gouverneur-Generaal werd begroet:

*Aan
de Zee- en Landmagt, die deel heeft genomen,
aan den oorlog tegen Atsjin!*

Toen ik u van hier zag gaan, om tegen Atsjin den oorlog te voeren, was ik met u één van verlangen, dat gij niet zoudt wederkeeren, dan na eene volkomene overwinning behaald te hebben.

Zoodra ik berigt bekwam, dat uw Bevelhebber, de Generaal Köhler, gesneuveld was, en dat uw strijdkrachten aanvulling behoeften, heb ik den Generaal Verspijck tot uwen chef benoemd, en bevelen gegeven, om uwe krijgsmagt onverwijd te versterken.

Naauwlijks had ik deze maatregelen getroffen, of de Regerings-Kommissaris voor de Atsjinsche aangelegenheden, vroeg mij magtiging om u te doen

terugkeeren. Hij grondde zijn verzoek op het oordeel van uwen tijdelijk opgetreden Bevelhebber, van den Kommandant uwer Zeemagt, en van uwen Chef van den staf, die allen eenparig, de voortzetting van den oorlog onraadzaam verklaarden, en op uwe terugroeping aandrongen, onder anderen als reden aanvoerende, dat de West-Mousson te Atsjin inviel, en alle gemeenschap tusschen den wal en de reede dreigde te verbreken.

De oorlog op 's vijands grondgebied, zonder verzekerde Communicatie met uw operatie-bazis, de reede, was onmogelijk. Ik heb u dus moeten terugroepen.

Indien wij nu ons gemeenschappelijk verlangen niet mogen bevredigd zien, dan is dit enkel, omdat wij hebben moeten toegeven aan de eischen der Natuur.

Gij keert roemrijk weder. Gij hebt, in weinige dagen, den overmagtigen en sterk verschansten vijand groot ontzag ingeboezemd. Zoo groot zelfs, dat hij zich, in al de dagen, die gij, in afwachting van uwe wederinscheping, op het strand-bivouac hebt doorgebracht, niet eens meer buiten zijne versterkingen heeft durven wagen.

Gij hebt uw plicht gedaan. Weest welkom in ons midden.

Terwijl onze wakkere vloot op de vijandelijke kust blijft kruisen, zal ik u, zoodra mogelijk, de

gelegenheid geven, om uwe taak te gaan hervatten en glansrijk te beëindigen.

BUITENZORG, Mei 1873.

*De Gouverneur Generaal van Nederlandsch
Indië, Opperbevelhebber van de Land- en
Zeemagt beoosten de Kaap de Goede Hoop.*

LOUDON.¹

Het onverrigterzake terugkeeren van onze eerste expeditie was een groote ramp, waarmede wij 500 dooden en gekwetsten te vergeefs geofferd, millioenen schats nutteloos besteed hadden. Maar wie kon zeggen, wat ons nog te wachten stond? Onze zedelijke invloed, de voornaamste steun van ons gezag in Indië, welke niet gedooft dat onze veldtogten mislukken, welke niet toelaat, dat de Inlander reden heeft, om aan onze overmagt te twijfelen, moest gevoelig geleden hebben. Wij werden dus, bij de geledene verliezen aan bloed en geld, daarenboven bedreigd met bedenkelijke gevolgen. Het eenige middel, om die bedenkelijke gevolgen te voorkomen, bestond natuurlijk daarin, dat een tweede expeditie zoo spoedig mogelijk over Atsjin zegevierden, en daarmede toonen zou, dat wij wel degelijk meester zijn van elken inlandschen vijand.

¹ Men bedenke vooral, dat de Gouverneur Generaal deze toespraak schreef, met de vijf telegrammen van den Regerings-Kommissaris in handen.

De Gouverneur-Generaal toog daarom onmiddellijk aan den arbeid, niet alleen om een tweede expeditie voortebereiden, maar ook om te zorgen, dat die expeditie haar gewigtige taak zoo spoedig mogelijk zou kunnen aanvangen.

Mislukte ook deze tweede expeditie, dan waren de rampzalige gevolgen niet meer te overzien. Het was dus de heilige plicht van den Gouverneur-Generaal, om te zorgen, dat alle oorzaken, welke onze eerste expeditie deden mislukken, bij de tweede expeditie zouden zijn weggenomen. De Gouverneur-Generaal kon daarvoor niet zorgen, zoolang hij niet bekend was met alle bijzonderheden, zelfs de geringste, van onze eerste expeditie. En om tot de kennis van die bijzonderheden te geraken, gelastte hij al dadelijk het instellen van een enquête, of onderzoek op groote schaal.¹

Een andere, niet minder belangrijke maatregel, dien de Gouverneur Generaal al spoedig te nemen had, was het benoemen van een Regerings-Kommissaris.

De Regerings-Kommissaris namelijk, die den Gouverneur Generaal, tijdens de eerste expeditie, op het terrein van den oorlog vertegenwoordigd had, mogt niet langer het vertrouwen genieten, hetwelk

¹ Ziet omtrent de aanleiding en de noodzakelijkheid van de Enquête, het Vijfde Hoofdstuk van mijn boek "Louden en Atsjin."

een Regerings-Kommissaris moet geschonken worden. Hij werd dientengevolge ontslagen.¹ Er moest dus een ander Regerings-Kommissaris worden aangesteld.

Aan deze omstandigheid paarde zich een tweede.

De ontslagen Regerings-Kommissaris was wel met onbegrensde volmagt bekleed geweest, maar in zijne hoedanigheid van Civiel ambtenaar, had hij een militairen Opperbevelhebber onder zijne bevelen gehad. Het Civiel en Militair gezag was dus, bij de eerste expeditie, gescheiden geweest. Nu is het vereenigen van het Civiel en Militair gezag, tegenover den vijand, een beginsel, welks voortreffelijkheid door de Indische geschiedenis, met menig voorbeeld is aangetoond. De Gouverneur-Generaal was dan ook, voor de eerste expeditie, alleen daarom van dit beginsel afgeweken, omdat de Minister van Koloniën het zóó wilde², en omdat daarenboven de Raad van Indië, den wil van den Minister, met een aanbeveling had gesteund.³ Maar de eerste expeditie had op nieuw, en wel zeer ernstig, bewezen, hoe wenschelijk het is, om het beginsel te handhaven. De Gouverneur Generaal had dus, voor de volgende expeditie, het Civiel en Militair gezag in den Regerings-Kommissaris te vereenigen.

Er moest derhalve een Regerings-Kommissaris

¹ Ziet het Vierde Hoofdstuk van mijn boek "Londen en Atsjin."

² Ziet mijn boek "Londen en Atsjin" bladzijde 43.

³

Idem

idem 63.

aangesteld worden, die tevens Opperbevelhebber van de tweede expeditie tegen Atsjin wezen kon.

Ons Vaderland bezat als Indisch Krijgsoverste en Staatsman van grooten naam, den gepensionneerden Luitenant-Generaal J. VAN SWIETEN.

Deze Generaal had, 30 jaren lang, behoord tot ons Indisch Leger. Hij had tevens, gedurende vier jaren, over dit Leger bevel gevoerd. Hij had deel genomen aan onze oorlogen op Java, Sumatra, Bali en Boni. Hij had als Regerings-Kommissaris, tevens militair Bevelhebber, het geduchte Bali en het vermaarde Boni onderworpen. Hij had, als Civiel en Militair Hoofd, gedurende tien jaren, ons gezag op Sumatra uitgeoefend. Hij had, als Gezant van de Indische Regering, het Atsjin Traktaat gesloten, en bij die gelegenheid den Sultan van Atsjin in diens Kraton bezocht. Bij al zijne ongeëvenaarde Civiele en Militaire verdiensten, voegde hij nog zijn eenige kennis van Sumatra, waar de oorlog ons riep.

De Gouverneur-Generaal wenschte zich, tegenover den vijand, door dezen Generaal en Staatsman te doen vertegenwoordigen.

Naauwlijks had Generaal Van Swieten dezen wensch van den Gouverneur-Generaal vernomen, of hij verklaarde zich onmiddellijk bereid voor de dienst van Koning en Vaderland. Op voordragt van den Minister van Koloniën, werd nu de Generaal van Swieten, door den Koning, in activiteit en ter be-

schikking van den Gouverneur Generaal gesteld. Spoedig daarop, in Julij 1873, was de Generaal van Swieten reeds op Java, en ontving hij van den Gouverneur-Generaal, zijne benoeming tot Regeerings-Kommissaris, tevens Opperbevelhebber van onze tweede expeditie tegen Atsjin.

Wij vinden de samenstelling van die expeditie, voor zoo ver zij de landmagt betreft, beschreven in de Javasche Courant van 21 November 1873. Hare gansche sterkte, verdeeld in drie brigaden, bedroeg 389 officieren, 8156 minderen, 315 paarden en 74 vuurmonden.¹

Deze krijgsmagt was echter te groot, om haar vereenigd den inlandschen vijand tegemoet te voeren.² De Generaal van Swieten liet daarom een derde gedeelte daarvan, of een brigade, te Padang in reserve blijven,³ en zond de overige twee brigaden naar het terrein van den oorlog.

De zeemagt, welke onze landmagt der tweede expeditie heeft ter zijde gestaan, had een sterkte van 25 schepen en vaartuigen. Hare bemanning bedroeg 139 officieren en adelborsten, en 2193 minderen. Zij beschikte over 143 vuurmonden.

¹ De legertros bestond uit: 33 civiele ambtenaren en geëmploijeerden, 243 vrouwen, 1037 officiers-bedienden en 3280 dwangarbeiders.

² Ziet mijn geschrift "Een valsche Brutus". Bladz. 23-29.

³ Deze reserve-brigade kwam, bij drie gedeelten, op 20, 29 Januarij en 2 Februarij 1874 op het terrein van den oorlog.

Op den 20ⁿ November 1873, verliet de Generaal van Swieten, met zijn staf, Batavia; en op den 28ⁿ November 1873, kwam hij ter reede van Atsjin, waar hij 's anderen daags zijne beide brigaden vereenigd zag.

Op den 1ⁿ December 1873, schreef hij een brief aan den Sultan van Atsjin. Deze brief is, in meer dan een opzigt, hoogst merkwaardig. Hij doet ons niet alleen een diepen blik werpen in het karakter van den man, dien de Gouverneur-Generaal Loudon zich tot vertegenwoordiger gekozen had, maar ook kunnen wij daarmede helder zien, op de noodzakelijkheid en op het doel van den oorlog. Zie thier dien brief.

Brief, komende van den Luitenant-Generaal J. VAN SWIETEN; Adjudant van Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden; Lid van den Raad van Staten; Kommandeur van de Militaire Willemsorde; Ridder orde van den Nederlandschen Leeuw; Oud-Gouverneur van Sumutra, en Oud-Bevelhebber van het Nederlandsch Indisch Leger; thans Op-
perbevelhebber der Zee- en Landmagt in de wateren van Atsjin, en politieke gevolmagtigde van het Nederlandsch Indische Gouvernement ¹.

¹ De inlandsche Vorsten zijn er bijzonder op gesteld, om slechts met personen van hoogen rang in aanraking te komen. Dit zwak was, vooral bij de Sultans van Atsjin, bijzonder sterk ontwikkeld. Van daar dien wijschen titel.

Aan

Zijne Hoogheid den Sultan ALADIN MACHMOED

SHAH, die gezeteld is in den Kraton van Atsjin!

Bij het hervatten der vijandelijkheden, die het gevolg zijn van de landing der Nederlandsche krijgslieden op den bodem van Atsjin, wensch ik Uwe Hoogheid bekend te maken, met de bedoelingen van het Nederlandsch Indische Gouvernement, en haar nog de gelegenheid te geven, om door het sluiten van een Traktaat, de nadeelige gevolgen van den oorlog te ontgaan.

Toen het Nederlandsch Indische Gouvernement, in het jaar 1857, de oneenigheden wilde beëindigen, die sedert vele jaren de vriendschap tusschen Atsjin en het Nederlandsch Indische Gouvernement verstoorden, gaf het mij volmagt, om met den overleden Sultan MANTSOER SHAH een verbond te sluiten van bestendige vrede, vriendschap en goede verstandhouding, tusschen het Nederlandsch Indische Gouvernement en Zijne Hoogheid den Sultan, of zijne afstammelingen en opvolgers.

Dit verbond werd, in de maand Maart van het jaar 1857, geteekend, en zoude tusschen de beide rijken ook een bestendige vrede en goede verstandhouding hebben gebragt, als de onderdanen van Uwe Hoogheid zijne bepalingen hadden opgevolgd en geëerbiedigd.

Doch dit is niet geschied. Even als vroeger, was er voor vreemde handelaren en zeevarenden, geen veiligheid in de handelplaatsen en wateren van het Atsjinsche Rijk. Even als vroeger, bleven zij en hunne goederen aan willekeur, moord en roof blootgesteld. Even als vroeger ging men voort, op het eiland Nias, dat onder bescherming, voor een deel zelfs onder bestuur staat van het Nederlandsch Indisch Gouvernement, menschen te rooven en slavenhandel te drijven.

Het Nederlandsch-Indisch Gouvernement bragt daartegen herhaaldelijk verzoeken in, doch steeds vruchteloos. Zijne gezanten werden onvriendelijk ontvangen; zijne klagen bleven onverhoord, en de schuldigen werden of in bescherming genomen, of ongestraft gelaten. En terwijl het Nederlandsch-Indisch Gouvernement nog naar middelen van vreedzame oplossing zocht, vernam het, dat op last van Uwe Hoogheid, in het geheim, bondgenooten tegen Nederland werden gezocht, en aan andere mogendheden de opper-heerschappij over Atsjin werd aangeboden.

Het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, dat de taak op zich genomen heeft, om in de wateren en in de landen van den Indischen Archipel, voor de veiligheid van zeevarenden en handelaren te waken, mogt deze verkrachting van het traktaat 1857 niet dulden, en besloot zijn hoogsten staatsbeambte aan

uwe Hoogheid te zenden, om opheldering te vragen, en, zoo die onvoldoende waren, aan uwe Hoogheid den oorlog te verklaren.

Deze ophelderingen zijn aan uwe Hoogheid, in Maart van dit jaar, gevraagd, maar ontwijkend en niet voldoende beantwoord, waarop de oorlog verklaard is.

Onze krijgslieden zijn toen op den bodem van Atsjin geland, en hebben eenige gevechten geleverd, die aan het oogmerk niet hebben voldaan. Indien uwe Hoogheid echter meent, dat zij verslagen zijn, dan is dit een dwaling. Ons oogmerk was niet, om uw land te veroveren, maar om uwe Hoogheid en de lieden, die den oorlog niet begeeren, te steunen tegen hen, die hem verlangen, en aldus aan de eerstgenoemden gelegenheid te geven, zich openhartig te verklaren.

De tegenstand, dien onze krijgslieden ondervonden, heeft niet toegelaten, het zoo ver te brengen. Wij hebben de vijandelijkheden gestaakt, en zijn naar Java teruggekeerd, omdat de regentijd op handen was, en onze soldaten de noodige bouwstoffen niet bij zich hadden, om huizen voor zich, en pakhuizen voor hunne levens- en oorlogsbehoeften te bouwen.

Ik ben ditmaal beter voorzien, en behoef niet meer terugtekeeren, vóór dat het doel van mijne komst zal zijn bereikt.

Ik heb een voldoende magt bij mij, om den hevigsten weerstand te breken. Mijne soldaten, met voor-

treffelijke geweren gewapend, tel ik bij duizenden. Ik heb ruiters te paard, die zich met snelheid bewegen, en overal begeven kunnen. Ik heb meer kanonnen, dan noodig is, om tien kratons te verpletteren. Ik heb ook stoomschepen, met kanonnen, zóó groot, dat zij den kraton van uit zee kunnen beschieten. Ik heb werklieden en bouwstoffen van allerlei aard, om huizen voor de soldaten, en pakhuizen voor hunne benoodigdheden te bouwen. Ik kan en zal mij op den bodem van Atsjin vestigen, en daar blijven, totdat het Rijk is ondergebracht, en een traktaat gesloten zal zijn.

Ik twijfel dan ook niet aan de overwinning, maar ik heb medelijden met uw volk, en wil het de rampen van den oorlog sparen. Niet al uwe onderdanen begeeren den oorlog, en uwe Hoogheid kan dien evenmin verlangen. Uwe Hoogheid is immers nog jong, en kent de gevolgen van den oorlog uit eigen ervaring niet. Maar ik, die reeds oud, en een krijgsman van beroep ben; die vele oorlogen bijgewoond, en de volken van Bali en Boni ondergebracht heb, ben dikwerf getuige geweest van de onheilen, die de oorlog na zich sleept.

Daarom raad ik uwe Hoogheid, met oprechtheid en ernst, niet te luisteren naar hen, die u tot den oorlog aanzetten, want zij weten niet, welke zijne gevolgen zijn zullen.

Had Uwe Hoogheid aan den Gouvernements-Kom-

missaris F. N. Nieuwenhuijzen geen ontwijkende antwoorden gegeven, maar door vertrouwde personen onderzoek naar zijne voorwaarden en bedoelingen laten doen, dan zou de oorlog niet zijn uitgebroken, doch vermoedelijk met het Nederlandsch Indisch Gouvernement een traktaat zijn gesloten, dat veel onheil had kunnen verhoeden.

Wij verlangden geen direkt bestuur over uw land, noch bemoeienis met uwe godsdienst of volksgebruiken. Wij wilden met uwe Hoogheid een traktaat sluiten, zooals met den Sultan van Siak SRI INDRAPOERE gesloten is, waarvoor wij u de bescherming van het Gouvernement, een ongestoord bezit van uw Rijk, en een grooter gezag over uwe onderdanen zouden hebben in de plaats gegeven.

Ik vraag het aan Uwe Hoogheid, of niet de sultan van Siak, SRI IDRPOERE en zijn volk, in beteren toestand van rust en welvaart zijn gekomen, sedert zij zich onder de Opperheerschappij van het Nederlandsch Indisch Gouvernement gesteld hebben?

Wat heeft het uwe Hoogheid gebaat, dat zij de voorwaarden van den Regerings-Kommissaris F. N. Nieuwenhuijzen niet heeft willen hooren, niet heeft willen aannemen? Uwe beste strijders zijn gedood; de handel staat stil; de landbouw is achteruit gegaan; de bevolking van de XXV Moekims¹ is ver-

¹ Een *kampung*, beteekent dorp of gehucht. Een vereeniging van

huisd, hun kampongs zijn voor een deel verbrand; de welvaart van het volk is afgenomen.

Zal het Uwe Hoogheid iets baten, het verzet voorttezetten? Wederom zullen vele strijders worden gedood; wederom zullen vele kampongs worden verbrand en velden verwoest; wederom zal aan de welvaart nadeel worden toegebracht. En wanneer dit geschied en het volk overwonnen is, wat blijft u dan over, om het medelijden van den Overwinnaar interoeopen?

Ik ben de vijand van Uwe Hoogheid niet. De Nederlanders voeren geen oorlog uit haat of vijandschap, maar voor beginselen. Ons beginsel is om, overal waar wij heerschappij voeren, of invloed uitoefenen, aan de zeevarenden en handelaren, zonder onderscheid van personen of landaard, veiligheid voor hen of hunne goederen te verschaffen. Daarom raad ik uwe Hoogheid, met een opregt hart, den vrede aantenemen, dien ik u aanbied, en mij niet tot het voortzetten der vijandelijkheden te dwingen.

Kampongs wier bewoners denzelfden Missigit of Tempel bezoeken, draagt den naam van *Moekim*.

Elke Moekim heeft een hoofd met den titel van *Oeloebalang*. De godsdienstige aangelegenheden van een Moekim, worden bestuurd door een Priester, of *Imam*.

Een vereeniging van Moekims, *Sagi* geheeten, heeft tot Opperhoofd een *Panglima*.

Groot Atsjin bestond uit drie vereenigingen van Moekims, of Sagi's en wel de XXV, de XXII en de XXVI Moekims.

Men heeft Uwe Hoogheid wel bevreesd gemaakt, dat wij uw godsdienst vijandig zijn, uwe volksgebruiken willen veranderen. Niets is valscher dan dit. Is de geschiedenis der naburige volken van Atsjin dan zoo weinig bekend, dat aan dergelijke onwaarheden is geloof geslagen? Noch Maleijers, noch Javanen, noch Bonieren, zijn ooit in de uitoefening van hunne godsdienst en volksgebruiken belemmerd.

Ik beloof Uwe Hoogheid, dat ik volkomen vrijheid van godsdienst, en behoud der volksgebruiken aan uwe onderdanen zal waarborgen; dat ik geen gedwongen diensten, geen gedwongen leveringen, geen gedwongen landbouw, van welken aard ook, zal vorderen; dat een ieder de vruchten van zijn arbeid zal genieten; dat al wat geleverd wordt betaald zal worden, en geen hoogere belastingen zullen worden opgelegd, dan nu worden geheven. En eindelijk beloof ik u, dat ik Uwe Hoogheid het bestuur over het land zal laten. Al wat ik vorderen zal, is een traktaat met u te sluiten, zooals met den Sultan van Siak SRI INDRAPOERE gesloten is.

Ik schrijf Uwe Hoogheid dezen brief niet, omdat ik bevreesd ben voor den uitslag van den oorlog. Van de overwinning ben ik zeker. Ik schrijf u, omdat ik de ondertekenaar ben van het traktaat van 1857; omdat ik, zestien jaren geleden, aan uw volk den vrede en de vriendschap van mijn Gouvernement heb gebracht, en het ook liever, ten tweede

male, de voordeelen van den vrede, dan de rampen van den oorlog breng; omdat ik er meer prijs op stel, dat mijn naam onder uw volk bekend zij, als van den man, die aan het land vrede en rust, dan als van hem, die er oorlog en verwoesting heeft gebragt.

Ik verzoek Uwe Hoogheid echter wel te bedenken, dat ik mij niet door lange overwegingen kan doen ophouden, en dat ik moet voortgaan met voordeelen te behalen. De Nederlanders zijn voortvarend, en laten zich ongaarne ophouden, om aftedoen, wat afgedaan kan worden. Wil Uwe Hoogheid mijn voorstel in overweging nemen, en mij vertrouwde lieden zenden, om mijne voorwaarden te vernemen, of over den vrede te onderhandelen, dan moet dit spoedig geschieden. Ik zal intusschen voortgaan, met te doen wat de oorlog van mij eischt. Tast men mij aan, dan zal ik mij verdedigen. En zoo ik niet spoedig antwoord ontvang, dan zal ik het er voor houden, dat mijne voorstellen niet aangenomen zijn, en dat de partij, die den oorlog verlangt, heeft gezegevierd.

Deze zijn mijne woorden!

Geschreven voor Atsjin den 1ⁿ December 1873.

Die brief is nimmer beantwoord geworden. De zendeling een bejaard Javaan, MAS SOEMO WIDIKDJO¹

¹ Zijn zoon is thans Patti, of Javaansch Hoofd, te Kediri.

genaamd, die hem geheel vrijwillig overbragt, werd door den vijand, geboeid en van alles beroofd, naar het binnenland gevoerd, waar hij op gruwelijke wijze is ter dood gemarteld¹. Dit was de uitslag van de laatste poging, die wij hebben aangewend, om Atsjin, door minnelijke verzoeken, tot den vrede te bewegen.

Ik zeide zoo even, dat de Generaal van Swieten op den 20ⁿ November 1873, ter reede van Atsjin kwam, waar hij 's anderen daags zijne beide brigaden vereenigd zag.

Aanhoudende regen was oorzaak, dat de ontschepping onzer troepen moest worden uitgesteld.

9 December had de eerste landing plaats, te Kwala Tjankoel, nabij Pedropunt.

10 December waren alle troepen geland, en vereenigd te Kwala Gighen.

12 December opmarsch naar Moesapi.

14 December gevecht bij Kotta Perak.

18 December, opmarsch naar Penajoeng. Onze krijgsmagt maakt zich meester van de Atsjin-Rivier.

25—26 December, gevechten bij Lemboe.

6 Januarij 1874, verovering van den grooten Missigit of Tempel.

¹ De grijsaard stierf den water-dood. De ongelukkige werd, roerloos gebonden, op den rug gelegd; en, in den opengespalkten mond, liet men water druppelen, totdat hij eindelijk, onder groote benaauwdheden en smarten, den geest gaf.

12 Januarij, verovering van Kotta Petjoet.

23—24 Januarij, gevechten om de Zuid en Zuid-Oost van den Kraton, en het bezetten van den Kraton.

Zoodra de Kraton genomen was, haastte de Generaal van Swieten zich, om dit veroverde bolwerk te verbouwen tot een vesting, groot en sterk genoeg, om daarmede het Nederlandsche gezag, in het rijk van Atsjin, voor altijd te verzekeren.

De slechte toestand, waarin wij den Kraton vonden, het volslagen gebrek aan bouw-materiaal, hetwelk dientengevolge van Padang en Penang moest worden aangevoerd, een en ander waren oorzaak, dat deze arbeid veel tijd en inspanning kostte. Eerst in het einde van April, waren wij daarmede gereed. In de drie maanden, welke alzoo sedert de verovering van den Kraton verlopen waren, hadden wij intusschen, ongerekend de geleverde schermutselingen, nog drie malen ernstige aanraking met den vijand gehad. Ik bedoel de gevechten op 12 Februarij, nabij Bitai; op 15 Februarij, nabij Ketapan Doea; en op 16 April oostelijk van den Kraton.

Toen nu de Generaal van Swieten den Kraton tot een vesting had verbouwd, gaf hij deze den naam van KOTTA RADJA, die een maleische vertaling is van den naam KONINKLYKE STAD. Ook legde hij er een garnizoen van 3500 man. En toen ons souverain gezag zoo gevestigd was, in een, voor den in-

landschen vijand, onneembare sterkte, op de plaats zelve, waar vroeger de Sultans van Atsjin hun barbaarsche heerschappij voerden, toen had de Generaal van Swieten zijn taak geëindigd. Ons civiel en militair bestuur kon voortaan te Atsjin, als in de overige streken van onzen Archipel, worden uitgeoefend door ambtenaren en officieren, naar de bestaande wetten en bepalingen. De tegenwoordigheid van den Gouverneur-Generaal werd nu niet langer op het tooneel van den oorlog vereischt. De Regeerings-Kommissaris had dus af te treden.

Op den 25ⁿ April 1874, verliet de Generaal van Swieten, met onze expeditionnaire krijgsmagt, 's vijands land. Op den 1ⁿ Mei, kwam hij ter reede van Batavia. 's Anderen daags zette hij weder voet aan wal, onder het gejuich van eene verzamelde menigte.

De Gouverneur-Generaal was zijn waardigen vertegenwoordiger, tot aan de landingplaats te gemoet gegaan, ten einde den Overwinnaar van Bali, Boni en Atsjin te verwelkomen, met een eerbewijzing, waarmede 's Konings Vertegenwoordiger gewoonlijk vorstelijke gasten begroet. Wat was ze treffend, de ontmoeting van die twee mannen, die te zamen zooveel grootsch hadden tot stand gebracht! Er was iets heiligs, in de handslag van die twee Nederlanders, die te zamen het vaderland hadden groot gemaakt, en die daarvoor te zamen zooveel hoon en smaad hadden geoogst. Want, Landgenooten! be-

denkt het wel, LOUDON en VAN SWIETEN *hebben* u groot gemaakt, en zij *hebben* daarvoor veel hoon en smaad geoogst. Maar staat mij toe, opdat ik mijn opstel geleidelijk kan voortzetten, dat ik u dit, in een volgend hoofdstuk, duidelijk maak.

Alvorens de Generaal van Swieten 's vijands land verliet, had hij het, aldaar door hem gevestigde, Nederlandsche gezag, toevertrouwd aan een zijner onder-bevelhebbers, den kolonel der Infanterie J. L. J. H. PEL, met den titel van civiel en militair Bevelhebber te Atsjin.

De Kolonel PEL bleef niet in gebreke, om, op uitstekende wijze, te beantwoorden aan het vertrouwen, waarmede de Generaal VAN SWIETEN hem, namens den Gouverneur-Generaal LOUDON, had verleend. En de Koning bleef niet in gebreke, om den Kolonel Pel Koninklijk te beloonen. Al spoedig ontving de Kolonel Pel, na reeds benoemd te zijn tot Kommandeur der Militaire Willemsorde, een buitengewone bevordering tot den rang van Generaal-Majoor.

Sedert gaat Generaal Pel voort, niet alleen met zijn plicht te doen, maar ook met zich de schitterende belooningen, die hij ontving, waardig te toonen.

Het civiel en militair gezag te Atsjin, kon aan geen betere handen, dan de zijne, worden toevertrouwd. Aan zijn beleid en aan zijne gematigdheid is het te danken, dat ons gezag in Atsjin, toeneemt

in hechtheid en in omvang. De kring van onze vesting, breidt zich wel langzaam, maar niettemin zeker uit. Zoo, en niet anders, moet het gaan met onzen inlandschen vijand. Onze Indische krijgsgeschiedenis getuigt hiervan. De Nederlandsche vlag, die reeds door een groot deel van Atsjin wordt gevoerd, zal weldra de eenige zijn, die gebiedend en beschermend over Sumatra waait. Zijn er nog onder u, Landgenooten! die zich schrikbeelden omtrent onzen toestand te Atsjin laten opdringen? Laat af dan van die ijdele vrees. Het zal niet lang meer duren, of gij zult vernemen, dat Generaal PEL de kroon heeft gezet op het grootsche werk van den Generaal VAN SWIETEN; even als de Generaal VAN SWIETEN de kroon heeft gezet, op het grootsche werk van den Gouverneur-Generaal LOUDON.

VIJFDE HOOFDSTUK.

DE WELDADEN VAN DEN OORLOG.

Landgenooten! het valt zoo moeilijk om, als men gelukkig is, zich een voorstelling van het ongeluk te maken. Voor velen is dit zelfs onmogelijk. Ware het anders, wat zou er minder geschreid worden op deze wereld! De weldadigheid zou, meer nog dan nu, zich beijveren om zegen te verspreiden. En het zou aan de noodlottige partijschappen, die ons land beroeren, niet gelukt zijn, om, onder u, afkeer optewekken voor den oorlog tegen Atsjin, die zooveel hulp geeft aan zooveel hulpbehoevenden.

Wij zijn een bevoorregt volk. Wij leven onder wetten en instellingen, die ons allen gelijke regten en bescherming, niet alleen toekennen, maar ook verzekeren. Wij genieten vrijheid en blijheid. Wij hebben eigen huis en haard. Onze tijd, onze talen-

ten, onze werkkrachten, onze bezittingen, onze vrienden, onze vrouwen en kinderen — zij behooren ons, en niemand anders. Als wij door onze provinciën wandelen, dan verheugen wij ons in den aanblik van tallooze tooneelen, die getuigen van de zegeningen eener welgeordende Maatschappij. Zelfs de meest eenvoudige natuur, is bekoorlijk in ons Vaderland. Want wij gaan er veilig rond, met het heerlijke bewustzijn, door niemand of niets gestoord, dat wij menschen en tot geluk geschapen zijn.

Maar, Landgenooten! kunnen wij ons, terwijl wij zoo gelukkig zijn, wel een voorstelling maken van het ongelukkige lot, hetwelk de bevolking van Noord-Sumatra dragen moest, toen Atsjin een soevereine staat was?

Neen, ik wil u het lijden van dat arme volk niet schetsen, met schilderingen of verhalen, welke slechts met het gezag van persoonlijke opmerking kunnen gegeven worden. Ik wil, om u zulk lijden duidelijk te maken, beroep doen op de geschiedenis. Niet de geschiedenis van vroegere dagen, die kans heeft om ontkend te worden, door hen, die er belang bij hebben, om haar te ontkennen. Maar de geschiedenis van onzen tijd, die bevestigd wordt door de ervaring van honderde Indische ambtenaren en officieren, die zich in uw midden bewegen.

Zoodra een Atsjinees 1000 man wist te verzamelen, verkreeg hij, op zijn verzoek, van den Sultan

een benoeming tot Radja,¹ en een toestemming, om tegen zijne landgenooten den oorlog te voeren. De Sultan schonk die benoeming en die toestemming, onder voorwaarde, dat hij het kruid en de wapens voor den oorlog leveren zou, hetgeen dan tegen goede betaling geschiedde.²

Zoo rampzalig was de toestand in Atsjin. Niet alleen te land. Ook ter zee. De Radja van Simpang Olim, die met een roovertvloot handelspraauwen overviel, Edi blokkeerde, en Kurtoi bedreigde,³ leverde hiervan een bewijs.

Ieder jaar werd Atsjin door burgeroorlogen geteisterd. Die oorlogen begonnen geregeld, omstreeks den tijd van oogsten. De arme landbouwer moest het loon van zijn vlijt, moest het voedsel voor zijn gezin, met levensgevaar, van het veld naar de schuur overbrengen. In beschaafde landen wordt de oogst onder feestgezing binnen gehaald. In Atsjin geschiedde dit onder krijgsgeschreeuw!

In 1863 schreef de Gouverneur van Sumatra's Westkust, sprekende van de rooverijen op Nias en

¹ Radja beteekent Koning, Vorst of Hoofd. Op Sumatra, en wel bepaald in Atsjin, moet aan Radja meer de beteekenis van Hoofd gehecht worden.

² Ziet "Nota over onze betrekkingen met Atsiin, sinds 1824" door den Minister van Koloniën, aan de Staten Generaal, in de zitting van 1872—1873 overgelegd.

³ Ziet Hoofdstuk "De oorlogsverklaring" Bladz. 35.

omliggende eilanden, aan den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indië:

“Wanneer men overweegt, dat deze Maleijers (of roovers) van Atsjin komen, om, met behulp van eenige omgekochte en misleide Hoofden, onderlinge oorlogen te stichten, roof, moord en brandstichting te bevorderen, alleen met het doel om menschen tot slaven te maken; dat zij zich door plotselinge overvallen van Kampongs, van een tal van kinderen meester maken, om hen in Atsjin tot het meest onzedelijke doel, als slaven te verkoopen; dan zal men het billijken, dat elke gelegenheid gretig aangegrepen wordt, om aan zoodanigen toestand een einde te maken.”¹

Landgenooten! ziet gij wel dat afgrijsselijke tooneel van ellende, hetwelk zich voor uw oog ontrolt? Gevoelt gij niet diep medelijden met de ongelukkige bevolking van Noord-Sumatra? Stellen wij ons eens voor, dat ook ons land, aanhoudend door burgeroorlogen geteisterd werd; dat ook onze landman den oogst, onder het storten van tranen, moest binnen halen; dat ook wij, nu en dan, overvallen werden door een roovertroep, die met onze vrouwen en kinderen verdween, om ons in brandende dorpen en steden achter te laten. Zou de wanhoop ons hart niet binnendringen? Zouden wij niet, handenwringende, roe-

¹ Ziet koloniaal verslag van 1863.

pen om hulp? Zouden wij onzen redder niet zegenen?

Zeer zeker! zoo hoor ik mij toeroepen. Wij zouden wanhopig worden; wij zouden roepen om hulp; wij zouden onzen redder zegenen. Maar ziedaar nu juist het verschil tusschen de Atsjinezen en ons. De Atsjinezen werden niet wanhopig; zij riepen niet om hulp; en in stede van ons, als hun redder, te zegenen, trachten zij ons, als hun doodsvijanden buiten te drijven. Wij hebben de weldadigheid lief, en gaarne verklaren wij ons tot haar dienst bereid. Maar wij willen haar niet opdringen, en allermint met wapengeweld!

Landgenooten, die mij zoo antwoordt, gij dwaalt. Gij hebt geluisterd, naar een van die valsche voorstellingen, welke door de noodlottige partijschappen, die ons vaderland beroeren, omtrent den oorlog gegeven worden.

Vooreerst moet ik opmerken, dat wel degelijk Atsjinezen onze hulp hebben ingeroepen. Herinnert u slechts, hetgeen ik verhaald heb van Edi, Pedir en Passir, ¹ die ons smeekten, om hen te verlossen van de ellende, die het bestaande Atsjin-bestuur over hunne staten bragt. Bij dit voorbeeld kan ik meerdere voegen. Ik kan, onder anderen, wijzen op hetgeen Z. M. Stoomschip *Djambi* ondervond, toen het, in

¹ Ziet bladzijde 34. Pedir is ons sedert weder vijandig geworden, hetgeen bevestigt, wat ik, op bladzijde 13, van den Inlander heb gezegd.

Mei 1872, Atsjin bezocht. ¹ Bij die gelegenheid gaven Atsjinezen, in de hoofdplaats gevestigd, hun wensch te kennen, om van het rampzalige Atsjin-bestuur verlost te worden. Ook kan ik wijzen op den Radja van Gighen; ² op TOEKOE NEQ, hoofd van Marassa ³; en op TOEKOE LAMPASSEI, hoofd van de IV Moekims, ⁴ die zich beijverden, om het Atsjin-juk afteschudden en ons gezag te kiezen.

De bewering, dat onze hulp niet door Atsjinezen werd gevraagd, of gewenscht, is dus onjuist.

Maar nog onjuister is de bewering, want zij is geheel uit de lucht gegrepen, dat wij onze weldadigheid, met wapengeweld, aan de Atsjinezen hebben willen opdringen. De Atsjinezen die, met de overige groote bevolking van Noord-Sumatra, de vruchten van onzen weldadigen oorlog genieten, hooren of zien niets van wapengeweld. Zij leven in vrede.

Waar gebruiken wij wapengeweld?

In een zeer gering deel van Atsjin. Op een stip

¹ Ziet "Nota over onze betrekkingen met Atsjin, sinds 1824" door den Minister van Koloniën, aan de Staten-Generaal, in de zitting van 1872—1873 overgelegd.

² Gighen is een staat van Klein-Atsjin.

³ Marassa is I Moekim van de Sagi XXV Moekims.

⁴ IV Moekims, mede van de Sagi XXV Moekims. Toekoe Neq is ook nog Hoofd van VI Moekims, aan de Westkust, van Lepong tot en met Klocang. Deze zes Moekims zijn: Lepong, Siddoe, Parih, Kwala Kala, Loëng en Klocang. Zij behooren echter niet tot de drie Sagi's van Groot-Atsjin.

van de uitgebreide landstreek, die door Noord-Sumatra wordt ingenomen.

Tegen wie gebruiken wij wapengeweld?

Niet tegen het volk van Atsjin. Evenmin tegen eenig ander volk. Herinnert u de oorlogsverklaring, die ik op bladzijde 40 beschreven heb. Herleest den brief van den Generaal van Swieten. Overtuigt u, door middel van een kaart, welke onze stelling in Atsjin duidelijk maakt, dat verreweg het grootste deel van het Atsjinsche volk, zich onder de hoede van onze vlag heeft gesteld. Maar wij gebruiken wapengeweld tegen het Barbaarsche Atsjin-Bestuur, hetwelk afgrijsselijke ellende bragt over de bevolking van Noord-Sumatra; hetwelk handel en scheepvaart belemmerde, en hetwelk der gansche beschaafde wereld tot groote ergernis was. Niet het volk, dat ons als redder zegent, maar het bestuur van Atsjin tracht ons, als doodsvijanden, buiten te drijven. Zou het Barbarisme niet vijand wezen van de Beschaving?

Met welk doel gebruiken wij wapengeweld?

Vooreerst: het barbaarsche Atsjin-Bestuur te beletten, om zijn ellende, van haar oorsprong, naar buiten te verspreiden. En vervolgens, om die ellende en hare oorzaken, voor goed uitteroeijen. Het eerste doel werd bereikt, zoodra de oorlog een aanvang nam. Het tweede doel zal bereikt zijn, wanneer wij den oorlog eindigen.

Sedert onze krijgsmagt op Atsjin's bodem staat,

zijn al de rampen, waaronder geheel Noord-Sumatra leed, gedrongen in den hoek, waar zij geboren werden, en nu sterven zullen. Onze gewapende tusschenkomst heeft den ontzaggelijken strijd, die siints jaren woedde over eene oppervlakte van den aardbol, driemaal grooter dan ons vaderland, beperkt tot de ruimte van onze kleinste provincie. De talrijke staten van Klein-Atsjin worden niet meer geteisterd door burgeroorlogen, en de landman verzamelt er nu zijn oogst in vrede. De bevolking van Nias en omliggende eilanden, weent niet meer, op de puinhoopen van verbrande kampongs, over het verlies van vrouwen en kinderen. En Siaks gewesten hebben opgehouden, tooneelen van plundering, moord, en bloedige opstanden te leveren. Van af het oogenblik, waarop LOUDON aan Atsjin den oorlog heeft doen verklaren, hebben honderdmaal duizende medemenschen opgehouden te lijden. En toen VAN SWIETEN het Atsjinsche gezag, voor altijd door het Nederlandsche vervangen heeft, ontvingen honderdmaal duizende medemenschen den waarborg, dat hun lijden nimmer zou wederkeeren.

Landgenooten! wij hebben aan de arme, verdrukte bevolking van Noord-Sumatra, het geluk en de vrijheid gegeven. Zouden wij, Christen-volk, niet fier wezen op onzen oorlog, die zoo weldadig was? Maar wilt voortgaan, mij uw aandacht te schenken. Onze strijd tegen Atsjin heeft nog andere groote uitkomsten opgeleverd. Ik heb u, ook die te verhalen.

Toen Engeland, in 1795, een einde maakte aan het gezag en den invloed op Sumatra, van onze Oost-Indische Compagnie, volgde een tijdvak van 30 jaren, gedurende welke wij buiten alle aanraking met Atsjin bleven. In 1824 werd die aanraking wel weder hervat. Wij sloten toen het Londensch traktaat, waarvan ik in mijn eerste hoofdstuk heb verhaald. Maar onze verhouding tot Atsjin was en bleef sedert, toch van een gansch anderen aard dan vroeger. Onze afgebroken handelsbetrekkingen werden niet weder aangeknoopt.

Daarentegen nam de handel van de Engelschen, op de Noord- en Oostkust van Sumatra, zeer toe. Vooral in de laatste jaren, was die tot een aanzienlijke hoogte gestegen. Poeloe Penang was de eenige voorname stapelplaats van de peper, die, van daar uit, haar weg door de wereld vond.

Geen wonder dus, dat er groote verslagenheid heerschte onder onze Britsche naburen, toen de rooverijen der Atsjinezen, hun handel hoogst gevaarlijk maakten, en zelfs met totale vernietiging bedreigden. Hoe groot die verslagenheid was, dit kunnen wij lezen in de Engelsch Indische dagbladen, met name *Penang Gazette* en *Straits-Observer* ¹, vooral jaargang

¹ Eenige uittreksels uit deze bladen, worden geleverd door de "Nota over onze betrekkingen met Atsjin, sinds 1824" en door Professor Veth in zijn werk: "Atchin en zijne betrekkingen tot Nederland".

1870. En hoe regtmatig die verslagenheid was, dit blijkt ons uit de proklamatiën van den Gouverneur der Straits Settlements, die de bevolking van zijn gebied, openlijk en ernstig waarschuwde tegen het gevaar, waaraan personen en goederen, in de wateren en op de kusten van Atsjin, waren blootgesteld.

Stellen wij ons eens voor, dat de handel van Amsterdam en Rotterdam met totale vernietiging bedreigd werd. Daar komt hulp! De akelige stilte die langzamerhand in de straten van onze koopsteden drong, wordt weder vervangen door het vrolijke vertier van vroeger. Zouden onze Amsterdamsche en Rotterdamsche kooplieden, den redder niet eeren en vriendschap toedragen? En zou gansch Nederland niet instemmen met de erkentelijkheid zijner handelsteden?

Welnu, onze oorlog met Atsjin heeft den belangrijken Engelschen handel op Noord- en Oost-Sumatra, die met totale vernietiging bedreigd werd, zijn vroegere veiligheid en levendigheid hergeven. Zouden Poeloe Penang en Singapore ons niet eeren en vriendschap toedragen? En zou Engeland niet instemmen met de erkentelijkheid zijner handelsteden?

Zietdaar dus een tweede groote uitkomst, die door onzen Atsjin-oorlog is opgeleverd. Wij hebben den handel van onze Britsche naburen grooten dienst bewezen. Nederland heeft Engeland aan zich verplicht. Onze kleine staat maakt aanspraak, op de

vereering en de vriendschap van Groot-Brittannië.

De noodlottige partijschappen, die ons vaderland beroeren, hebben zich van een beroep op Engeland bediend, als middel, om onder ons volk afkeer voor den oorlog op te wekken. Zij hebben geruchten uitgestrooid, welke beweerden, dat Engeland heimelijk onzen vijand steunde; dat wij die houding van Engeland hadden moeten voorzien; en dat wij daarom beter zouden gedaan hebben, geen oorlog te ondernemen, die tot zulke bezwarende omstandigheden leiden moest. Die geruchten hebben geloof gevonden. Het is dus nuttig, om ze te bespreken.

Op grond van wat beweren de partijschappen, dat Engeland onzen vijand heimelijk steunde?

Telkens als ik deze vraag stelde, werd ik beantwoord met de wedervraag: Heeft Engeland vroeger de uitbreiding van ons gezag op Sumatra, niet zeer tegengewerkt?

Zeer zeker heeft Engeland zich vroeger verzet, tegen de uitbreiding van ons gezag op Sumatra. Ik heb dit reeds aangetoond, in de geschiedenis van het Atsjin traktaat.¹ Engeland had toen niet weinig reden, om zoo te doen. Want wij waren vroeger toegerust met een handelspolitiek, wel voordeelig voor onze staatskas, maar nadeelig voor onzen handel. Indien dus Engeland vroeger had toegelaten, dat

¹ Ziet bladzijden 11 en 12.

wij ons gezag op Sumatra uitbreidden, dan zou het tevens toegelaten hebben, dat wij ons tolgebied over Sumatra uitbreidden, en dat zijn belangrijke handel op Sumatra moest deelen in al de bezwaren, welke onze handel ondervond. Engeland, vroeger wakende tegen de uitbreiding van ons gezag op Sumatra, waakte voor de belangen van zijn volk.

Maar wat vroeger was, is nu niet meer. Onze handelspolitiek, ofschoon ze nu nog te wenschen overlaat, werd sedert toch zoodanig naar vrijzinnige beginselen gewijzigd, dat Engeland de uitbreiding van ons gezag op Sumatra niet meer vreest, en dus toelaat. Hebben wij, in den laatsten tijd, ons gezag niet uitgebreid over het rijke Deli, over het groote Siak? Hebben wij niet het Sumatra-traktaat gesloten, waarbij Engeland heeft toegestemd, in de tegenwoordige uitbreiding van ons gezag over Atsjin?

Zij, die beweren, dat onze staatkunde had moeten voorzien, dat Engeland tegen onzen oorlog zou wezen, kennen de nieuwe geschiedenis van onze Koloniën niet. Zij, die beweren, dat Engeland onzen vijand heimelijk heeft gesteund, misleiden zich zelven en anderen. Want, terwijl zij hun beweren met geen enkel bewijs kunnen staven, bestaan er openlijke en deugdelijke bewijzen voor het tegendeel. Naauwlijks was onze oorlogsverklaring bekend geworden, of ze werd door onze Britsche naburen, met geestdrift toegejuicht. Onze Indische regering genoot van de

Engelsch Indische autoriteiten, de meest mogelijke welwillende medewerking. En de Engelsche Koningin antwoordde den Sultan van Atsjin, toen deze om Britsche tusschenkomst verzocht, met eene aansporing, om zich aan ons gezag te onderwerpen.

Nederland, zonder Koloniën, is niet denkbaar. Indien Nederland zijne Koloniën verloor, dan zou het tevens zijne zelfstandigheid verliezen. Dan zou het een buit worden, dien de groote staten zich onderling betwisten zouden. Dan zou Engeland zijn veiligheid, die, aan de Noordzee en over Insulinde, geen ander gezag dan het onze gedooft, of moeten missen, of met groote offers moeten verzekeren. Het is dus van het hoogste belang voor Engeland, dat Nederland zijne Koloniën behoudt.

Even als Nederland, heerscht ook Engeland, in Indië, met duizenden over millioenen, hoofdzakelijk door de magt van zedelijken invloed. Die zedelijke invloed laat niet toe, dat Indische stammen over Westersche volken zegevieren. Hadden wij Atsjin niet kunnen overwinnen, de gedachte aan onoverwinnelijkheid had zich in geheel Indië, niet alleen aan de Nederlandsche, maar ook aan de Engelsche onderdanen opgedrongen. Indien Engeland Atsjin tegen ons gesteund had, dan zou het gewroet hebben in eigen ingewanden, dan zou het gedolven hebben aan eigen graf.

Het belang van Nederland, is ook het belang

van Engeland. Engeland is dus niet onze vijand of mededinger. Engeland is onze natuurlijke vriend en bondgenoot.

Laten wij thans onze aandacht vestigen op een derde weldadige uitkomst, die door onzen Atsjin-oorlog is opgeleverd.

In een der laatste maanden van het vorige jaar, was de Engelsche brik *Albatros* op reis van Maulmain naar Cork. Het schip raakte zoo zwaar lek, dat het moest verlaten worden. De bemanning redde zich in de sloepen.

Landgenooten! kunt gij u wel een denkbeeld vormen van die ijsselijke aandoeningen, waaronder de schipbreuk geleden wordt? Indien de Oceaan eens getuigen konde! Nergens ter wereld, levert de mensch zulke ontzettende voorbeelden van verbastering en verbijstering, als in de ranke boot, waaraan schipbreukelingen hun leven hebben toevertrouwd. Het gemeenschappelijk lijden kweekt overal een edele vriendschap, die goed, bloed en zelfs leven veil heeft voor haar lotgenooten. Alleen daar niet. Daar verwekt het de zelfzucht in hare afzigtelijkste gedaante. Een mensch — wie weet hoe zacht van aard hij vroeger was! — zijn medemensch slagkende en etende, enkel en alleen opdat hij het veege lijf behouden mogt. Kunnen wij ons iets verschrikkelijker

voorstellen? Het is alsof de ziel van den schipbreukeling, zoo hevig en zoo aanhoudend door hoop en vrees geslingerd wordt, dat ze ten laatste haar plaats niet meer kent, maar zich verliest in den somberen doolhof onzer dierlijke behoeften en harts-togten. De ongelukkige, die zijn zinkend schip tegen de reddingshulk verwisselt, gevoelt, als bij instinkt, dat hij met een afgrijsselijke toekomst wordt bedreigd. Met doffe wanhoop neemt hij plaats in de geheimzinnige sloep. Geen bede om hulp is aandoenlijker dan de zijne.

Stelt u voor, hoe die arme bemanning van de *Albatros*, daar doolde op den onmetelijken water-plas! Het was nacht. De duisternis, die haar omgaf, was niet digter dan die, welke haar ziel benaauwde.

Daar zien zij eensklaps een licht. Geen ster, geen vuur, maar een licht. Het was het licht van den WILLEMSTOREN op Poeloe Bras, dien de Gouverneur Generaal LOUDON had doen bouwen, zoodra de Generaal VAN SWIETEN het Nederlandsche gezag voor altijd in het Rijk van Atsjin verzekerd had.

Neen, ik wil het onmogelijke niet ondernemen. Ik wil geen beschrijving geven van het geluk, waarmede de schipbreukelingen van de *Albatros*, de weldadigheid van onzen oorlog genoten hebben. Evenmin wil ik een beschrijving geven van het aandoenlijke tooneel, waarvan Poeloe Bras getuige was, toen de geredde bemanning daar met open armen ontvangen

werd. Het is trouwens ook niet noodig, om met woorden duidelijk te maken, wat ieder hart gevoelen kan. Maar, terwijl ik mijne gedachten doe gaan over deze merkwaardige gebeurtenis, schiet mijn vaderlandsch gemoed vol. En ik kan mij niet weerhouden, Landgenooten! u toeteroepen: Weest geluk gewenscht met den oorlog, die zooveel heil heeft opgeleverd. Want de vreugdegalm van de bemanning der *Albatros*, waren de eerste toonen van het groote lied der dankbaarheid, hetwelk door de gansche wereld wordt aangeheven, ter eere van Nederland, dat Atsjin overwon!

Hoe! zoo hoor ik mij toeroepen. Zoud gij waarlijk meenen, dat de gansche wereld Nederland eert, omdat onze Willemstoren de bemanning van een Engelsche brik heeft gered? Maar, ziedaar een al te groote verwachting. Sta ons toe, dat wij anders oordeelen over de erkentelijkheid, en over de bevoegdheid, om daarop aanspraak te maken. Wij gaan verder. Wij beweren zelfs, dat het grootste deel van de wereld, nog meer, dat verreweg het grootste deel van Nederland niet weet, wat er met de *Albatros* is gebeurd.

Deze opmerking doet mij zien, dat ik mij niet duidelijk genoeg heb uitgedrukt. Ik zal dus mijn bewering van zoo even toelichten.

Niet ter wille van de geredde bemanning der *Albatros*, maar ter wille van de weldadigheid, waar-

van die bemanning genoot, en waarvan de gansche wereld geniet, prijst men ons in alle hemelstreken.

De schepen die, van de West komende, door straat Malakka gaan, moeten, ten einde veilig binnen te komen, de eilanden benoorden Atsjin-Hoofd verken-
nen. Die verkenning kon vroeger niet bij duisternis geschieden, omdat Atsjin geen licht had. Zoolang Atsjin onafhankelijk was, moest dit noodzakelijke licht blijven ontbreken. Vooreerst, omdat Atsjin geen licht wilde toelaten. En vervolgens, omdat al had Atsjin het licht toegelaten, ook dan niet tot het plaatsen van zulk licht had mogen worden besloten. Een kustlicht mag natuurlijk niet geplaatst worden, wanneer zijn veiligheid niet volkomen gewaarborgd is. Zonder dien waarborg, zou een kustlicht, in stede van weldadig te wezen, groote onheilen kunnen veroorzaken. Want de schepen, koers nemende op een licht, hetwelk niet schijnt, zouden aan een wissen ondergang zijn blootgesteld. Het onafhankelijke Atsjin leverde, in geen geval, waarborg voor de veiligheid van een kustlicht. Zijn geschiedenis van eeuwen, getuigt hiervan op elke bladzijde.

De weldadige Willemstoren is dus een prijs van den oorlog. De vaart van West naar Oost is, vooral in de laatste jaren, verbazend toegenomen. Duizende en duizende schepen van alle Natiën ter wereld,

rigten thans hun koers op het licht van Poeloe Bras. Nederland wordt, in alle talen, gedankt en geprezen.

Wij hebben aan de arme, verdruchte bevolking van Noord-Sumatra, het geluk en de vrijheid geschonken! Wij hebben Engeland aan ons verplicht! Wij hebben aan de Scheepvaart van de gansche wereld, een grooten dienst bewezen! Zóó weldadig is de oorlog voor onze naasten. Laat ik thans aantoonen, hoe weldadig hij is voor ons.

Onze Oost-Indische bezittingen liggen verspreid over een vierkant, waarvan de lange zijde 1000 uren, waarvan de korte zijde 120 uren lengte heeft. Zij vormen een grondgebied, hetwelk 60 maal grooter is, dan dat van ons Vaderland. Haar bevolking bedraagt ruim een-en-twintig-millioen zielen. De Koning der Nederlanden, is ook Keizer van Insulinde!

Dikwijls heb ik hooren vragen: Was dit niet genoeg, reeds te veel zelfs, voor ons klein Volk? Waarom dan nog Atsjin daaraan toevoegen?

Zeer zeker is dit te veel, wanneer wij namelijk het geheel beschouwen, in verband tot de middelen, waarover wij kunnen beschikken, om land en volk te brengen tot een graad van ontwikkeling, waarvoor zij vatbaar zijn, en waarmede wij hen en ons het meeste voordeel zouden geven. Uit zulk oog-

punt gezien, zou alleen Java, dat wil zeggen, zou het veertiende deel van ons tegenwoordig geheel, meer dan voldoende wezen, om ons tevreden te stellen. Maar het behoud van onze Kolonien, met andere woorden, het behoud van ons Volksbestaan, eischt dat wij, voor onze grensregeling in het Oosten, ook rekening houden met andere overwegingen, gewigtiger nog dan deze.

Stellen wij ons eens voor, dat wij al onze bezittingen buiten Java verlieten. Wat zou het gevolg wezen?

Of die bezittingen zouden weder onder een zelfstandig Inlandsch bestuur geraken, of een der groote Westersche Mogendheden zou zich daarop nederzetten.

In het eerste geval, zouden wij het overwonnen Barbarisme de vrijheid hergeven, om het op nieuw te moeten overwinnen. Wij zouden terugkeeren tot den toestand van vroeger, die al onze Indische oorlogen in het leven geroepen heeft, en die al die oorlogen op nieuw noodzakelijk maken zou. Is er iemand, die het tegendeel beweren wil? Dat hij dan gronden voor zijn bewering aanvoere! Ik beroep mij, voor de juistheid van mijn bewering, op de geschiedenis, die, van af het oogenblik onzer eerste komst in Indië, tot op den huidigen dag, op elke bladzijde getuigt, dat het onafhankelijk Inlandsch gezag onverzoenlijke vijand is van het onze. Geen haat,

zoo groot, zoo wreed, als die, waarmede de Barbaarschheid de Beschaving vervolgt.

In het tweede geval, zouden wij ons gezag in den Archipel, met een groote Mogendheid moeten deelen. Wij zouden een overmagtigen mededinger in ons midden roepen, wiens bloei en welvaart natuurlijk onzen ondergang na zich zouden sleepen. Het einde van onze heerschappij over Insulinde, het einde van ons onafhankelijk Volksbestaan, zou een aanvang nemen. Om deze waarheid helder inte zien, hebben wij niet noodig, om te rade te gaan met onze ervaring van vroegere jaren, toen wij al de beslommeringen en gevaren, aan het Londensch Traktaat verbonden, kozen boven de noodzakelijkheid, om ons bezit van Sumatra met Engeland te deelen. Neen, wij hebben slechts acht te geven op de groote ondervinding van het dagelijksch leven. Wij zouden hoorende, doof; ziende, blind; levende dood moeten wezen, indien wij anders wilden beweren.

Gij ziet dus, Landgenooten! waarom ons grondgebied in Oost-Indië grooter is, dan wij zelf wenschen of behoeven.

Wij hadden, telkens en telkens, te worstelen met het onafhankelijk Inlandsch gezag, onzen onverzoenlijken vijand, dien wij ten laatste moesten verdringen, omdat hij anders ons verdringen zou. Zoolang dit gezag in onzen Archipel bestond, zoolang ook was de geschiedenis onzer Koloniën een aan-

eengeschakeld verhaal van rampen, onlusten en oorlogen. Atsjin was de eenig overgebleven en geduchte vertegenwoordiger van dit gezag. Onze oorlog heeft dezen laatsten vijand te niet gedaan. Onze Koloniën gaan een nooit gekenden tijd van rust en vrede tegemoet. Is de oorlog niet weldadig, ook voor ons?

Ook hadden wij zorgvuldig te waken, dat geen vreemde Mogendheid zich in onzen Archipel kwam nederzetten. Het onafhankelijk Atsjin, maakte ons dit waken zorgelijk, en ten laatste onmogelijk. Atsjin heeft opgehouden, onafhankelijk te zijn. Het gevaar van vreemde nederzetting dreigt nu niet meer. Het heilige gezag der Internationale beginselen, waakt nu aan de poorten van Insulinde. Dit hebben wij onzen oorlog te danken. Is de oorlog niet weldadig, ook voor ons?

Maar, zoo hoor ik mij tegenwerpen, gij zeidet zoo even: Geen haat, zoo groot, zoo ijverig, zoo wreed, als die, waarmede de Barbaarschheid de Beschaving vervolgt. Is het niet omgekeerd? De geschiedenis van onze Koloniën, levert zeer zeker een aaneengeschakeld verhaal van rampen, onlusten en oorlogen. Maar aan wie de schuld? Aan de onafhankelijke Inlandsche staten, of aan ons?

Landgenooten, die zoo twijfelt, ik verwijs U naar de geschiedenis. Mijn opstel gedooft natuurlijk niet, dat ik elke bladzijde onzer groote historie met u zal raadplegen. Maar ik doe beroep op de gebeur-

tenissen van den laatsten tijd, welke honderde ambtenaren en officieren, die zich in Uw midden bewegen, met het gezag van persoonlijke ervaring verhalen kunnen.

Maakte Atsjin niet een roover-nest van Kampei; ons grondgebied? Was het niet Atsjin, dat onze gewesten Assahan en Serdang tot opstand bragt? Zocht Atsjin niet zijn slaven, roofde het niet vrouwen en kinderen, onder de bevolking van Nias, die onder onze bescherming leeft? Herinnert U, hetgeen ik u verhaald heb, van wat Atsjin deed, te Batoe Bara, te Tamian, te Singkel, te Karang, allen plaatsen liggende op ons territoir. Atsjin dwong ons, in korten tijd, tot vier expeditien, niet om het den oorlog aanteden, enkel en alleen om ons eigen land en volk te beschermen tegen zijn barbaarsch geweld. Onderzoekt nu, of gij mij op een vijandige bejegening van onze zijde wijzen kunt. En antwoordt vervolgens op de vraag: Wie riepen al die bloedige tooneelen in het leven, waarvan onze geschiedenis zoo aanhoudend gewaagt?

Volkomen juist! zoo hoor ik weder anderen be-
weren. Wat de Barbaarschheid overal elders deed en doet, dat deed zij ook in onze Koloniën. Wij erkennen, dat de oorlog, die in Atsjin een einde maakt aan het onafhankelijk Inlandsch gezag, ons voortaan de weldaden van den vrede schenken zal. Maar dat die oorlog ons bevrijdt van het gevaar

eener vreemde nederzetting, neen, dat erkennen wij niet! Wel heeft Atsjin zijne gezanten naar Konsuls van vreemde mogendheden gezonden. Maar hoe zijn die gezanten ontvangen? Bewijs ons eerst, dat de ontvangst, door die Gezanten genoten, werkelijk van het gevaar eener vreemde nederzetting getuigt. En wij zullen vervolgens erkennen, dat de oorlog ons bevrijd heeft van een noodlottig kwaad.

Eilieve Landgenooten! staat mij toe, dat ik u antwoord met een voorstel. Laten wij liever over die ontvangst, en hare gevolgen, niet spreken. Vooreerst: omdat gij er niet over spreken *kunt*, en ik er niet over spreken *mag*. En vervolgens: omdat die bespreking niet noodig is, om helder te zien op het groote gevaar van vreemde nederzetting, waarmede wij door Atsjin werden bedreigd.

Atsjin heeft aan groote Mogendheden, de Souvereiniteit over zijne gewesten aangeboden.¹ Dit is een feit. En in dit feit ligt reeds het groote gevaar. Van af het oogenblik, waarop Atsjin zoo deed, konden wij ieder dag, ieder uur, verrast worden met het bericht, dat een vreemde Mogendheid de aanbieding van Atsjin had aangenomen. Is iemand onder u niet van die meening? Maar op grond van wat hebt gij een andere meening? Het onafhankelijke Atsjin had het regt, de Souvereiniteit over zijne gewesten

¹ Ziet Bladzijden 28 en 37.

aan een mogendheid aantebieden; en iedere Mogendheid had het regt, die Souvereiniteit te aanvaarden. Wat geeft u nu aanleiding om te beweren, dat die herhaalde aanbiedingen van Atsjin, niet eenmaal door aanneming zouden zijn gevolgd? Ziet op den Willemstoren! Elke zeevarende Mogendheid verheugt zich, in het bestaan van dit kustlicht. Het kon slechts door den Souverein van Atsjin worden geplaatst. Wilt ge nu nog langer beweren, dat Atsjin geen Souverein bekomen kon?

Is het onafhankelijke Inlandsche gezag, onverzoenlijke vijand van een beschaafde Regering, niet minder groot is de vijandschap, welke het Christendom door den Islam wordt toegedragen. Dit heb ik natuurlijk niet aantoonen, want wij allen kennen de geschiedenis van de uitbreiding der Mohamedaansche leer. Maar ik mag toch, voor eene nadere bevestiging van deze waarheid, wijzen op gebeurtenissen, die zoowel in Engelsch- als in Nederlandsch-Indië hebben plaats gevonden.

Onze vijfjarige Java-oorlog, die ons koloniaal bestaan in gevaar bragt, was niet anders dan een strijd tegen den verwoeden Islam. Onze zeventienjarige krijg tegen de Padries, die ons bedreigde met het verlies van Sumatra, werd alleen door Mohamedaansche dweepers in het leven geroepen. Dringt

eens door in de oorzaken van onzen Bandjermassingschen strijd, en gij zult zien, hoe somber de halve maan ook daarover schijnt. Toen wij worstelden met Boni, was het optemerken, hoe de aandacht der belijders van den Koran overal gespannen werd. En heeft niet de Britsch Indische opstand getoond, met welke ontzettende gevaren een Christen-volk wordt bedreigd, wanneer de geloofshaat wordt opgewekt bij hen, die den Profeet aanbidden?

Een onafhankelijke Inlandsche staat, die tevens Mohamedaansche staat is, haat ons met dubbele haat. Aan zijn barbaarschheid, die onverzoenlijke vijand is van onze beschaving, paart zich zijn geloofsijver, die den dood zweert aan de christenen.

Zijn barbaarschheid moge groote rampen veroorzaken, wij zijn toch altijd haar meester. Wij vinden zelfs, indien wij daartegen strijd te voeren hebben, immer trouwe bondgenootschap bij onze Inlandsche onderdanen, die gaarne medewerken aan de zegepraal van onze Regering, die hun zoo weldadig is.

Maar wij zijn niet altijd meester van zijn geloofsijver. Indien deze de dweepzucht, waarmede ieder Mohamedaan is toegerust, weet wakker te schudden, dan hebben wij, in onze Koloniën, vrienden noch bondgenooten meer. Dan worden onze millioenen onderdanen, even zooveel vijanden van ons. Het drama van den Britsch Indischen opstand, zon zich ook in onzen Archipel vertoonen. Engelsch Indië ont-

snapte, ter naauwernood, aan totalen ondergang. Zou Nederland, Insulinde blijven behouden?

Het onafhankelijke Atsjin, was een Mohamedaansche staat bij uitnemendheid. Van af zijn geboorte, tot op heden, was het een hartstogtelijk ijveraar voor zijn geloof. Het behoorde tot de partij der Muzelmannen of Regtgeloovigen, die den Sultan van Turkije erkennen als hun Hoofd. Het had de halve maan, die boven zijn kraton wapperde, ontvangen uit de handen van den Grooten Heer. Het steunde Turkije, in diens laatsten oorlog tegen Rusland. Het vroeg, bij herhaling, den steun van Turkije tegen ons. De gansche bevolking van onzen Archipel, zag op Atsjin, als op een bolwerk van den Islam. Het onafhankelijke Mohamedaansche Atsjin, bedreigde ons voortdurend met groot gevaar.

De oorlog heeft dit gevaar voor goed doen ophouden. Is dan de oorlog niet weldadig, ook voor ons?

Sumatra is een groot eiland. Het heeft een lengte van 300 uren, en zijn breedte bedraagt tot 40 uren toe. Zijn talrijke bergen, die het als met dons bekleeden, verdriedubbelen zijne vruchtbare oppervlakte. Het bezit uitgestrekte tafellanden, die tot kolonisatie noodigen. Men vindt er heerlijke valleijen, onafzienbare vlakten, bevaarbare rivieren, stille stranden, veilige reeden. De rijkdom zijner bosschen

is onnoemlijk. Zijn paarden en zijn vee, zijn niet te tellen. In zijn schatkameren liggen goud, lood, ijzer, kwik, steenkolen, salpeter, zwavel, in grooten overvloed. Het wacht slechts op den nijveren handel, om de wereldmarkt te voorzien van koffij, thè, suiker, tabak, benzöin, kamfer, gutta-percha, gambier, oliën, rottan, schildpad. Het is een oord voor de Wetenschap, een tempel voor de Kunst. Aan zijn helderen hemel, gloort de dageraad van een nieuwe toekomst voor onze Koloniën!

Zal die toekomst beantwoorden aan de groote verwachting, die ieder Nederlander daarvan koesteren mag?

“Eigen Haard” levert in zijn jaargang 1875, n°. 45 en 46, een opstel getiteld “*Atsjin tegenover Penang*” en geschreven door BERTAJO. Het is een hoogst belangrijk opstel. Het levert ons het bewijs, dat Atsjin een natuurlijk tusschenstation is, voor de internationale handelsvaart.

Zoolang Atsjin onafhankelijk en dus onveilig was, kon er natuurlijk geen sprake van wezen, om zijn hoofdplaats tot haven voor handel en scheepvaart in te rigten. De internationale handelsvaart zocht dus elders naar een tusschenstation. Zij vond dit te Poeloe Penang, de plaats welke, na Atsjin, het meest geschikt was, om aan het doel te beantwoorden.

Maar Atsjin is niet onafhankelijk, is niet onveilig meer. Zal nu het groote station voor handel en scheep-

vaart te Penang blijven, of zal het zijn natuurlijke plaats te Atsjin gaan innemen?

Het antwoord op deze vraag, is geheel afhankelijk van het antwoord op de vraag: zal Atsjin een vrijhaven worden?

Penang is een vrijhaven. Stellen wij nu eens, dat Atsjin geen vrijhaven wordt. De internationale handelsvaart, haar weg over Penang blijvende nemen, zal wel het voordeel van den korteren weg over Atsjin missen; maar zij zal in het genot blijven van al de voordeelen, die een vrijhaven haar geeft. Indien zij haar weg over Atsjin ging nemen, dan zou zij wel het voordeel van den korteren weg genieten, maar zij zou al de voordeelen, die een vrijhaven haar geeft, moeten missen. De voordeelen van een vrijhaven, zijn veel grooter dan het voordeel van den korteren weg. De internationale handelsvaart blijft dus Penang als station behouden, als Atsjin geen vrijhaven wordt.

Maar dan zal Atsjin toch zeker een vrijhaven worden? zoo hoor ik vragen.

Landgenooten! ik verwijs u met deze vraag naar de Nederlandsche Regering. Ik hoop van harte, dat zij u met ja zal antwoorden.

Maar, zoo hoor ik opmerken, Atsjin geen vrijhaven zijnde, zal onze staatskas jaarlijks stijven met een aardig sommetje aan in- en uitvoerregten. Wij hebben al gemerkt, dat gij groot vriend zijt van

handel en nijverheid. Wil niet vergeten, dat wij groot vriend zijn van de staatskas!

Zeër zeker Landgenooten! ben ik groot vriend van Handel en Nijverheid. Ik stel er prijs op, dit te getuigen. Want ik zie in den bloei van onzen Handel en onze Nijverheid, den bloei van onze Koloniën en ons Vaderland. Maar ik ben ook groot vriend van onze staatskas. Zoo groot zelfs, dat ik niet zwijgen kan van mijn vurigen wensch, dat dit eigendom onzer Natie, waaraan zoo velen onzer met smartelijke opofferingen moeten bijdragen, toch goed moge worden beheerd! Maar zietdaar nu juist, waarom ik het zoo betreuren zou, indien Atsjin niet tot een vrijhaven werd gemaakt. Terwijl daarmede onzen Handel en onze Nijverheid een onnoemelijken rijkdom zou onthouden worden, zou onze staatskas geen voordeel genieten, ja, mogelijk nog wel schade lijden op den koop toe.

Groot-Atsjin heeft geen noemenswaardigen handel. De Sultan van Atsjin, die persoonlijk alle opbrengsten van in- en uitvoerregten ontving, genoot dien tengevolge een jaarlijksch inkomen van $\pm f$ 18000. Indien wij onze toltarieven gaan opvoeren tot de hoogte, waarop de Sultan ze wist te stellen — arme Handel en Nijverheid! — dan zal onze staatskas, indien van Atsjin geen vrijhaven wordt gemaakt, jaarlijks f 18000 in hare post ontvangsten kunnen boeken. Maar die post van ontvangst, bezorgt haar dan ook een post

van uitgaaf. Om die *f* 18000 te kunnen innen, hebben wij tolkantoren opterigten, en tolbeambten aantestellen. Wie kan dat doen van *f* 18000 's jaars? Ik niet. Ik vraag minstens het dubbele van die som. Want, bedenkt het wel, wij moeten die *f* 18000 verzamelen op een stroomgebied, hetwelk vijf uitwateringen heeft. Wij hebben tolkantoren opterigten, en tolambtenaren te plaatsen, aan vijf riviermondingen.

Met uw permissie! zoo hoor ik nu roepen. De Sultan van Atsjin ontving *f* 18000 's jaars, alleen van den handel. Sedert de Generaal van Swieten het Nederlandsche gezag te Atsjin gevestigd heeft, zijn er ook ambtenaren en officieren, wier getal, althans dat der ambtenaren, zal toenemen. Ook die zullen, aan onze Douane, hunne offiers moeten brengen. Doe uwe gedachten eens gaan, over hetgeen een ambtenaar of officier, hij moge zoo karig leven als hij wil, noodig heeft voor zijn onderhoud, plus versnapering en genoeg. Vergeet niet de vrouwen en kinderen, die toch ook behoeften hebben. En laten wij nu eens op nieuw rekenen. Ziet ge wel, hoe die som van *f* 18000 aardig stijgt?

Landgenooten, die zoo spreekt, bespaart mij het verdriet van u te moeten antwoorden. Slaat het oog eens op Penang en Singapore! Ziet ge wel die verbazende ontwikkeling, die heerlijke welvaart, die land en volk eer aandoen, en die de millioenen guldens, bij honderden en duizenden rekenen? Zij kunnen

ook te Atsjin wonen. Zij kunnen ook ons, Nederlanders, behooren, als slechts Atsjin een vrijhaven wordt. Gij dwingt mij het hoofd af te wenden van een toekomst, waarin ik zooveel grootheid voor ons Vaderland zie, om met u te beraadslagen over zooveel duizend gulden 's jaars, te verhalen op arme ambtenaren en officieren, opdat de staatskas haar Douane zou kunnen betalen, en nog wat overhouden bovendien! Ik geef uwe rekening toe! Ik geef u alles, alles toe. Maakt van f18000 het dubbele, het vierdubbele, het achtdubbele zelfs. Maar verschoont mij van een beraadslaging, die mij vernedert, die mij kwetst, waarover ik mij schaam, ter wille van ons Vaderland.

Maar, zoo hoor ik nu zeggen. Gij stelt n veel te veel voor van een vrijhaven in Indië. Altemaal luchtkasteelen. Hebben wij van Riouw, van de Molukko's, van Makasser, geen vrijhavens gemaakt? En tot wat heeft dit geleid? Tot teleurstellingen, anders niet.

Zeer zeker, Landgenooten! stel ik mij veel voor van een vrijhaven in Indië. Mits zulke haven, te gelegener tijd en plaats, in het leven geroepen worde! Staat mij toe, dat ik u andermaal verzoek, om uw blik te wenden naar Penang en Singapore, opdat gij weten moogt, hoe onzaglijk de heilzame invloed is, dien een Indische vrijhaven, te goeder tijd en plaats in het leven geroepen, op de welvaart

van land en volk kan uitoefenen. Gij vraagt mij, om het nut van een Indische vrijhaven te beoordeelen naar Riouw, de Molukko's en Makasser? Even goed zoudt gij mij, in helderen zonneschijn staande, kunnen vragen, om de weldadigheid van het licht, afte leiden uit de flikkering van een nachtpit. Wanneer hebben wij van Riouw een vrijhaven gemaakt? Toen Singapore reeds als vrijhaven bloeide. Waar ligt Riouw? Een paar uren van Singapore. Zoudt ge nu waarlijk kunnen verlangen, dat Singapore al zijn pakhuizen, zijn dokken, zijn werven, zijn kantoren, zijn personeel, zijn schatten, zijn bronnen van schatten, naar Riouw ging overbrengen, enkel en alleen omdat de Nederlandsche regering, zooals men dit noemt, achter het net heeft gevischt?

Wanneer hebben wij van de Molukko's vrijhavens gemaakt? Nadat wij daar, door ons onvergeeflijk monopoliestelsel, den bloeienden handel voor goed hadden geknakt en verdreven. Zoudt gij nu waarlijk kunnen verlangen, dat de Handel, die uit wanhoop van daar is gevlugt, na zich elders een voordeelig heenkomen bezorgd te hebben, terugkwam, enkel en alleen, omdat de Nederlandsche Regering eindelijk begon in te zien, dat zij ons Vaderland onnoemelijke schade berokkend had?

Gij wijst mij op Makasser? Juist Makasser getuigt van de ontzaglijke ontwikkelingskracht, waarmede een Indische vrijhaven, ook onder on-

gunstige omstandigheden, is toegerust. Toen Makasser tot vrijhaven was verklaard, had onze Regering, niet in een onbewaakt oogenblik, maar stelselmatig, onzen heerlijken handel in de Molukko's reeds vernietigd, en daarmee aan Makasser de gelegenheid ontnomen, om zich bronnen van handel te scheppen. Toen Makasser tot den handel geroepen werd, bezat het, noch kreeg het, middelen om te handelen. Toch wist Makasser zich die middelen te verschaffen. Ik zelf, ik heb Makasser gekend, als klein, onbeduidend, nietig zelfs. Ook heb ik het sedert gekend, als een welvarende en bloeiende handelplaats, die ze nog is. En indien de bloei en welvaart van Makasser nog niet gestegen zijn tot de hoogte, die zij bereiken kunnen, wijt dit dan niet aan den Handelsgeest. Zoekt liever de oorzaak, daar waar gij haar vinden zult: in onze Handelspolitiek, en hare toepassing.

Landgenooten! indien wij van Atsjin, te goeder tijd, een vrijhaven maken, dan wacht onze Koloniën een schoone toekomst, die dringend noodig is, om haar opteheffen uit den zorgelijken toestand, waarin Ministers en Partijschappen, haar in den laatsten tijd hebben gebragt.

Wij hebben aan de arme, verdrukte bevolking van Noord-Sumatra, het geluk en de vrijheid ge-

schonken! Wij hebben Engeland aan ons verplicht! Wij hebben aan de scheepvaart van de gansche wereld een grooten dienst bewezen! Wij hebben onzen laatsten en geduchten Inlandschen Vijand, de onafhankelijkheid ontnomen! Onze Koloniën gaan een nooit gekenden tijd van vrede tegemoet! Ons bestaan in den Archipel, ons Volksbestaan, wordt niet langer bedreigd met het schromelijke gevaar van vreemde nederzetting! Sumatra, vrij en veilig gemaakt, noodigt Scheepvaart, Handel en Nijverheid, noodigt vooral Nederland, onder zijn helderen hemel, in zijn vruchtbaar land, aan zijn overvloed zonder grenzen!

Zóó weldadig is onze oorlog.

ZESDE HOOFDSTUK.

DE KRITIEK VAN DEN OORLOG.

Landgenooten! In den zomer van het vorige jaar, kort nadat ik, uit Indië, in den Haag was teruggekeerd, had ik een ontmoeting, die ik u moet verhalen, omdat zij wel geschikt is, ons ons bekend te maken, met de Kritiek van den Oorlog.

Ik stond op het Plein 1813. Het groote monument trok mijn aandacht. De noodlottige partijschappen, die ons ten gronde rigtten; de heerlijke Vaderlandsliefde, die ons redde, traden voor mijn geest. Terwijl ik het betreurde, dat ik alleen was, dat er niemand naast mij stond, met wien ik mijne aandoeningen bespreken kon, stapte een wandelaar voorbij, dien ik herkende, als de vader van een mijner vriendinnen uit de Oost.

Wel, Mijnheer PATRIOT! hoe maakt u het? Wat doet mij dat een genoeg, u te zien! Zoo zei ik, hem tegemoet tredende.

Dank u. Wel verplicht. Zoo luidde de wederbegroeting. En onmiddellijk volgde de vraag: Is u in den Haag gekomen?

Die vraag, ik moet het opregt bekennen, maakte mij niet weinig verlegen. Zou ik ja antwoorden? Maar dan zou ik, zeer zeker, niet nitmunten door geestigheid. Zou ik dan neen zeggen? Maar dat zou al te mal wezen. Ik redde mij met de vraag: En hoe gaat het uw dochter?

Goed. Heel goed. Dank u wel. Dat 's te zeggen, treurig. Heel treurig zelfs. En Patriot slaakte een diepen zucht.

Op nieuw geraakte ik in verlegenheid. Ik verstond Patriot niet. Zou ik ook het Hollandsch verleerd hebben? Ik zocht mijn heil in een afwachtende houding.

Haar man is naar Atsjin gezonden. Had u het nog niet gehoord? vervolgde Patriot.

Neen! zoo durfde ik verzekeren.

Ik ontving daar net een brief. Verbeeld u, Mijnheer! mijn schoonzoon kreeg order, om binnen drie dagen naar Atsjin te marcheren. Drie dagen! Is het niet een schande? 't Mankeerde er nog maar aan, dat men hem gezegd had: Binnen 24 uren, pak je weg! Vas, marsch!

Gaarne had ik Patriot willen zeggen, dat ieder Officier van het Indisch Leger er op ingerigt is, om binnen 24 uren marschvaardig te zijn. Maar ik vond het beter, te zwijgen.

En het gekst van al is, zoo ging Patriot voort, dat mijn dochter mij schrijft, dat ze met haar drie kinderen naar hier komt. Een van de kinderen schijnt nog al erg te sukkelen. Ten minste de dokter had er al op aangedrongen, om het naar Holland te zenden. En nu maakt mijn dochter, die zich niet van het zieke schaap scheiden kan, van manlief's afwezigheid, die minstens een jaar moet duren, gebruik, om met het heele huishouden overtekomen.

Wel, Mijnheer Patriot! zei ik. Dat zal u zeker genoeg doen.

Genoegen doen? Ja, als 't mij niet zoo'n last bezorgde. Want u begrijpt, dat die heele kampong bij mij intrekt.

U is nog al ruim gelogeed! waagde ik optemerken.

Maar, Mijnheer! daar komt dan toch eindelijk eens een tijd, dat een mensch van zorgen ontslagen wenscht te zijn. Je spaart geen onkosten, om je kinderen bezorgd en groot te krijgen. En als je nu meent, dat al die Soesahs, zooals jullie in Indië zegt, achter den rug zijn, dan vallen ze je in eens op het dak, en maken van je huis een hospitaal! Wel, het is ellendig.

Zeer ellendig, verzekerde ik. Maar, al zei ik het niet, ik doelde toch op iets anders, dan waarop Patriot doelde.

O, die Oorlog! die Oorlog! die Oorlog! zei Patriot, oogen en handen ten hemel heffende. Enfin, ik zal maar niets van Loudon zeggen, want ik weet dat

hij uw vriend is. Maar die van Swieten! Kijk, dat vooruitzigt, dat me van daag op het lijf gevallen is, ontstemt mij zóó, dat ik den man, als ik hem nu ontmoette, een insolentie zou kunnen zeggen.

Groote Hemel, Mijnheer Patriot! Zoo riep ik uit. Wat kan iemand zich toch vergissen. Ik dacht juist, in u, een groot vriend en bewonderaar van den Generaal Van Swieten te vinden. Men heeft mij verteld, dat de overwinning, door den Generaal op Atsjin behaald, u indertijd zóó opgetogen maakte, dat u de vlag nitstak, en den broeder van den Generaal een brief vol warme gelukwensen zond.

Dat heb ik ook gedaan, Mijnheer. Maar: andere tijden, andere zeden. Ik heb sedert mijn vriend KLATERGoud te logeren gehad. Is u bekend met Klatergoud?

O, zeer goed. Bijzonder goed zelfs, antwoordde ik.

Nu, Mijnheer, dan behoef ik u niets van hem te zeggen. Had ik hem maar vroeger te logeren gehad! Ik had waarlijk geen vlag uitgestoken, en geen brief vol warme gelukwensen geschreven.

Maar, Mijnheer Patriot! zoo vroeg ik eenigzins ontstemd. De Generaal van Swieten heeft den kraton genomen. Hij heeft het Nederlandsche gezag gevestigd, op de plaats zelve, maar vroeger het Atsjinsche gezag gevestigd was. Hij heeft Atsjin overwonnen. Ziedaar het feit, dat u, en terecht, in verrukking bragt. Heeft dan Klatergoud, die u die verrukking ontnam, het feit ongedaan gemaakt?

Neen, Mijnheer, dat natuurlijk niet, zei Patriot iet of wat verlegen. Maar Klatergoud heeft mij overtuigd, dat van Swieten den kraton genomen heeft, tegen de regels van de krijgskunst in. Het is allemaal geluk geweest. Anders niet. O, Mijnheer, u moest eens hooren, hoe netjes Klatergoud dit weet uitleggen. En niet met praatjes. Nenni. Hij heeft altijd een bundel stukken, couranten-artikels, en brochures bij zich, waarmede hij bewijst, wat hij zegt. Voor een paar dagen, gaf ik hem een diner. Wel, wel, wat is hij toen welsprekend geweest! Op dringend verzoek van alle gasten, heeft hij ons, na den eten, een lesje in het krijgspel gegeven. Wij zijn geëindigd met, onder het aanheffen van den Kraton-marsch, een vertooning te geven van de inname der Atsjin-versterking, op onze wijze. Klatergoud voorop, als een echt Vecht-Generaal. Wij, arm in arm, en goed gesloten, achter hem aan. Vriend DÉPUTÉ had zich een spreekgestoelte gemaakt. Zijn schelle stem, boven ons gezang uitklinkende, riep: Van Swieten heeft den Kraton leeg genomen, maar wij nemen hem vol! Het was een leven als een oordeel. Ik moet zeggen, dat het mij wel wat al te ruw werd. Ik was blij, dat 't uit was.

Ik kon mijn lagchen bijna niet weerhouden. Om mijn ernst te herkrijgen, sloeg ik de oogen op naar het Monument.

Bonjour, KRITIEK! zoo riep nu Patriot. Wel man,

je komt net van pas. Ik was juist op weg, om je te bezoeken. Ik heb zeer intéressante brieven, over Atsjin, uit de Oost. Tegelijkertijd toonde hij een tipje van den brief, die hem de overplaatsing van zijn schoonzoon, en de aanstaande komst van zijn kampong mededeelde.

Je weet, ik ben altijd te spreken. Zoowel hier, als thuis, en elders, antwoordde Kritiek. Toen op mij ziende, vroeg hij fluisterende: Wie is Mijnheer?

Een goed vriend van Loudon en Van Swieten. De schrijver van *Loudon en Atsjin*, zeide Patriot, met luider stem, en hoffelijk op mij wijzende.

Een goed vriend van alle verdienstelijke mannen, vooral als zij Nederlanders zijn! zoo sprak ik, terwijl ik den beleefden groet van Kritiek beantwoordde.

Mijnheer! zei Kritiek, ziedaar een gelukkige ontmoeting. Niet alleen, omdat ze mij het voorregt uwer kennismaking schenkt, maar ook, omdat ze mij in de gelegenheid stelt, u een goede tijding meêtedeelen.

O, Mijnheer Kritiek! u is wel beleefd, zei ik, verlegen met zooveel goedheid.

Ik kom u een vrijspraak brengen, vervolgde Kritiek. En, zoo voegde hij er met een goedhartig lachje bij, nog veel meer dan dat!

Een vrijspraak! riep ik verwonderd.

Ja Mijnheer! Ik heb zoo even een vergadering gehad mét de Heeren ROMEIN, ISAK en GOUDSTEEN. Zijn die Heeren u bekend?

Zeer goed, antwoordde ik.

Welnu, raad dan eens, over wie en over wat, wij het, in onze vergadering, gehad hebben.

Ik had geen lust tot raden, en zweeg dus.

Over u, en over uw boek! zei Kritiek, daarbij knipoogende op een wijze, waarmede hij niet onduidelijk te kennen gaf, dat hij overtuigd was, mij iets zeer vereerends gezegd te hebben.

Ik plooid mijn gelaat tot de meest mogelijk onverschillige uitdrukking.

Mijnheer! zoo ging Kritiek voort. Uw boek heeft onze zaak groot kwaad gedaan, en bedreigt haar met totalen ondergang. Wij hebben onze zaak lief, even goed als gij de uwe. Wij willen onze zaak redden. En, wij zullen haar redden.

Maar, Mijnheer Kritiek, zoo sprak ik nu. U vergist u. Wij staan niet tegenover, maar naast elkander. Mijn zaak is die van het Vaderland. Zij is dus ook de uwe. Onkunde, kleinmoedigheid en ijdelheid, met een nasleep van noodlottige partij-schappen, hebben heimelijk groot kwaad over ons land gebragt, en bleven voortgaan ons land heimelijk met groot kwaad te bedreigen. Slechts één middel was in staat, om het naderende onheil af te weren. De waarheid, die tot nog toe verborgen bleef, moest te voorschijn treden. Aller oogen moesten helder kunnen zien. Ik was in staat, dit middel te schenken en toe te passen. Ik heb niet gearzeld, een

besluit te nemen. Ik heb mijn boek *Loudon en Atsjin* geschreven. Ik heb, met opoffering van eigene belangen, het Vaderland een grooten dienst bewezen.

Tu, tu, tu! ta, ta, ta! zei Kritiek. Ziedaar een theorie, die heel fraai was in den tijd der Curtiusen en Schaffelaars. Wel te verstaan, als die Heeren geleefd hebben, waarvan ik echter niets geloof. Maar wij leven nu in een verlichte eeuw. Geen dwaze theoriën meer, leve de nuttige praktijken! Doe voor het Vaderland, wat gij wilt, en zooveel gij wilt. Wij zullen u zelfs gaarne helpen. Maar kom onze belangen niet te na, of, voor den duivel Mijnheer, wij zijn er ook!

Komaan, Mijnheer Kritiek, zei ik toen. Teregt beloofde u mij zoo even een goede tijding. Ik zie, dat mij een duchtigen aanval op mijn boek te wachten staat. U zal mij gereed vinden voor den strijd. Wil mij toestaan, u dit te verzekeren.

Met uw permissie Heeren! zoo viel nu Patriot in de reden. Ik hoor daar van een plan van aanval. Laat mij er buiten alsjeblijft. Ik ben nog zóó gedérangéerd van dien aanval, waartoe Klatergoud mij heeft weten overtehalen, dat ik vooreerst van zulk werk wensch verschoond te blijven. Dan maar weer liever vlaggen en briefschrijven.

Wees gerust, Patriot! zei Kritiek. En zich toen tot mij wendende, vervolgde hij: Neen Mijnheer!

ik kom u geen oorlog verklaren. Ik kom u een voordeeligen vrede bieden.

Ik begrijp u niet, Mijnheer Kritiek! zoo waagde ik optemerken.

Maar heb dan toch geduld! zei Kritiek op een toon van bonhomie, die mij geweldig hinderde. Waarlijk u heeft nog te veel feu sacré. Vooral geen vuur, in deze tijden van koude berekening. Ik ben zoo veel ouder dan u. Wil dien raad van mij aannemen. U zal er wel bij varen. Ik zal u nu ons plannetje, dat we in onze vergadering hebben vastgesteld, in al zijn bijzonderheden mededeelen. Maar beloof mij vooraf, dat u mij niet al te veel in de rede zal vallen. Het einde kroont het werk, is vooral, ten minste wat u betreft, op ons plannetje toegepast.

Ik beloof het u, zei ik, met moeite mijn wrevel verbergende.

Attentie! dus! deklameerde Kritiek. Ik begin. Een aanval op uw boek is niet te ondernemen. Hieromtrent waren wij het allen eens. Vooreerst, de waarheid is te juist voorgesteld. En vervolgens, u verdedigt u al te goed. Een aanval op uw boek, zou ons slechts van den wal in de sloot brengen. Of liever, van de sloot in de rivier. Want, ik kan u dit wel onder ons zeggen, u heeft ons leelijk in de sloot gewerkt. Geen aanval dus.

Neen, geen aanval! riep Patriot. Of wees zoo goed, mij er buiten te laten.

Patriot! zei Kritiek. Ik behandel iets met Mijnheer, wat u niet aangaat. Wees dus zoo goed, mij niet in de rede te vallen.

Kritiek vervolgde:

Romein is te oud, om nog op vooruitzigten te hopen. Hij zal zich dus opofferen, voor het geval, hetwelk echter niet denkbaar is, dat onze onderneming mislukken zal. Hij zal uw boek, platweg, een LEUGEN noemen. Een stoute daad, dat moesten wij allen erkennen, die steun behoeft. Die steun is dan ook gevonden. Romein zal van een goede gelegenheid gebruik maken, om te doen gelooven, dat hij godsdienstig is. Hij zal openlijk van godsdienstige gezindheid doen blijken, door van GELOOF, HOOP en LIEFDE te spreken. Het is natuurlijk moeilijk aantenemen, dat een oud godsdienstig man in staat is, om valsche getuigenis te geven tegen zijn naaste. De wereld zal dus zeggen: Romein heeft gelijk. Het boek is een leugen.

Afschuwelijk! riep ik.

Denk aan uw belofte, zei Kritiek. Het einde zal immers ons werk kroonen. Attentie dus.

Isak is niet te oud, om alle-voornitzigten vaarwel te zeggen. Althans hij hoopt nog op een toekomst. Hij wil dus zijn schepen niet verbranden. Integendeel. Hij wil tusschen door zeilen, zoo als hij dit noemt. Hij zal daarom beginnen, met te zeggen, dat uw boek een verminkte voorstelling

van zaken bevat. U zal toestemmen, dat hij hiermede Romein niet weinig helpt. Mogt later blijken, dat Uw boek juist is — wij zullen echter zorgen dat dit niet gebeurt — dan zal Isak bij kris en kras, natuurlijk met eenige flinke knopen er boven op, beweren, dat hij met “verminkte voorstelling” niet anders bedoeld heeft, dan een talentvolle voorstelling van de waarheid, die van alle overtolligheden is ontdaan. Ziedaar eerst een praktisch man, die Isak! Hij hangt zijn zeilen naar de wind, zoo als de zeelui zeggen. Ik vind die uitdrukking vrij wat netter, dan het platte: Hij is een dubbelzinnig man!

Klatergoud zou zeggen: Een man *à deux mains*. Zoo viel Patriot tusschen in.

Patriot, ik verzoek u te zwijgen, als ik spreek! zei Kritiek, die boos werd. En zich toen tot mij wendende, vervolgde hij:

Ik nader het einde, dat wil zeggen, de bekrooning van ons plannetje. Wil dus vooral nu attentie behouden. Goudsteen, die thans het meeste invloed heeft, zal zich belasten, met een openlijke afkeuring over Loudon interoepon.

Hoe! riep ik. Een openlijke afkeuring over Loudon! Maar Mijnheer Kritiek! Goudsteen onderneemt een onmogelijkheid.

Zou u dat denken? vroeg Kritiek, en zijn glimlach, tot nog toe goedaardig, ging over in een grijns.

Loudon die u toestond, om onze geheimen, die wij zoo zorgvuldig bewaarden, bekend te maken; die u toestond, om ons, op grond van echte Atsjin-stukken, te vonnissen en te veroordeelen, Loudon in de eerste plaats, is oorzaak, dat onze zaak veel geleden heeft, en met totalen ondergang wordt bedreigd. Wij laten ons niet ongestraft benadeelen, Mijnheer! Wij wenschen ons te wreken. Loudon moet getroffen worden. Wij zullen hem treffen. Neen, Mijnheer! om een boom uitteroeijen, legt men den bijl niet aan den stam, maar aan den wortel. Is Loudon getroffen, dan volgt de rest van zelf. Dan is onze zaak, dan zijn onze persoonlijke belangen gered. Dan hebben wij niet meer noodig, ons te wagen aan een aanval op u, of op uw boek.

Goddank! Ik ben gerust, zei Patriot. En om een berisping van Kritiek te ontgaan, liep hij, nieuwsgierig opziende, rond het Monument, alsof hij dit voor het eerst bekeek.

Maar Mijnheer Kritiek! zoo sprak ik, met moeite meester blijvende van mijn verontwaardiging, doe mij het genoegen, en stel de persoonlijke belangen van u en de uwen voor een oogenblik op zij. Laten wij nu ook eens spreken over het algemeen belang, over het belang van ons vaderland. Ik zal u aantoonen, dat het Goudsteen onmogelijk is, om een afkeuring over Loudon uitte roepen. Luister slechts.

De Gouverneur-Generaal is, op grond van de Wet,

onvoorwaardelijk bevoegd, om aan *elk en een iegeljk, wie ook*, toestemming te geven, tot het openlijk behandelen van officiële bescheiden. Hij, die het wil afkeuren, dat de Gouverneur Generaal Loudon mij toestond, om *eenige* officiële Atsjin-stukken openlijk te behandelen, doet dus te kort aan den eerbied, dien hij aan de wet verschuldigd is. Hij slaat op het voetstuk, waarop ons gezag in de Koloniën steunt. Dit voetstuk is heilig, Mijnheer Kritiek! Wee onzer, als wij toelaten, dat het geschonden wordt. Indien het dus Goudsteen onaangenaam is, dat de Gouverneur Generaal van zijn wettelijke bevoegdheid heeft gebruik gemaakt, dan schiet hem niet anders over, dan te ijveren voor de intrekking van die wettelijke bevoegdheid, voor eene verandering van de wet. Maar afkeuren, wat de bestaande wet goedkeurt, met andere woorden, het gezag ondermijnen, het algemeen belang benadeelen, neen! dat mag Goudsteen niet!

Dat is allemaal goed en wel, zeî Kritiek. Maar onze belangen, onze teedere persoonlijke belangen!

Mijnheer Kritiek! hernam ik ernstig, ik verzoek u, mij het woord te laten. De tegenwoordige chef van ons kabinet, de Minister van Binnenlandsche Zaken, Mr. J. HEEMSKERK AZN., heeft in 's Lands vergaderzaal een rede gehouden, ' waarmede hij het

¹ Ziet zitting van de Tweede Kamer, 28 April 1873.

openlijk behandelen van de Atsjin-stukken, als nuttig, noodig, ja, zelfs als verplichtend erkent. De tegenwoordige Minister van Koloniën Mr. W. Baron van GOLTSTEIN heeft mede in 's Lands vergaderzaal een rede gehouden¹ waarmede ook hij, het openlijk behandelen van de Atsjin-stukken, als noodig en nuttig erkent. En zal ik nu nog, ten overvloede, wijzen op al die volksvertegenwoordigers, die het openlijk behandelen van de Atsjin-stukken, hebben gevraagd, zelfs geëischt? Alzoo, de Gouverneur-Generaal Loudon, die mij toestond, om de Atsjin-stukken openlijk te behandelen, maakte niet alleen gebruik van een bevoegdheid, hem onvoorwaardelijk toegekend door de wet, die elke afkeuring verbiedt; maar hij voldeed daarmede tevens aan het verlangen, zoo uitdrukkelijk uitgesproken, en door het Nederlandsche volk, en door den Minister Mr. J. HEEMSKERK AZN., en door den Minister Mr. W. Baron van GOLTSTEIN.

Maar onze belangen, onze teedere persoonlijke belangen! zei Kritiek. Die hebben nooit openlijke behandeling van de Atsjin-stukken gewild!

Mijnheer Kritiek! hernam ik, mij bedwingende, wees zoo goed mij te laten uitspreken.

Wat was het doel, waarmede de Gouverneur-Generaal Loudon mij toestond, om EENIGE Atsjin-stukken openlijk te behandelen? In 's Lands verga-

¹ Ziet zitting van de Tweede Kamer, 16 Januarij 1874.

derzaal, in brochures, in couranten, in de zamenleving, waren omtrent onze Atsjin-geschiedenis valsche voorstellingen gegeven, waarmede, onder ons volk, afkeer voor onzen oorlog was opgewekt. Waartoe heeft die afkeer geleid? Vooreerst, tot een luidruchtige afkeuring van den oorlog, waarmede onze NATIONALE EER, bij onze naburen, zeer zeker niet werd verhoogd. Vervolgens, tot het rampzalige feit, dat onze vijand een krachtigen bondgenoot vond in ons eigen volk. Ja, Mijnheer Kritiek! zoo ellendig waren de gevolgen van die valsche voorstellingen. Zij gaven onzen vijand een krachtig bondgenoot in ons eigen volk. Heeft u nooit gehoord van den RAAD VAN ACHTEN, die te Penang zetelt? Die raad, zamengesteld uit hartstogtelijke ijveraars voor de belangen van Atsjin, verzamelt alles, wat er in ons land tegen den oorlog gezegd en geschreven wordt, en zendt dit over naar Atsjin, opdat de vijand hiermede tot de voortzetting van den strijd zou worden aangemoedigd. Als in 's Lands Vergaderzaal gezegd wordt: *Arme Atsjinezen! wat een schandaal die oorlog!* Of als er gezegd wordt: *Schande over Loudon en van Swieten!* Of als er gezegd wordt: *Het ontbreekt ons aan middelen, om den oorlog te voeren!* dan wordt dit alles natuurlijk gedrukt, en de RAAD VAN ACHTEN, de hand leggende op eenige afdruksels, schrijft, onder toezending van die afdruksels, zoo spoedig mogelijk aan den vijand: Leest wat er staat! Het

Nederlandsche volk is tegen den oorlog; het veroordeelt London, die hem ondernam; het beschimpt Van Swieten, die hem voerde; het erkent geen middelen voor den oorlog te bezitten. Houdt u dan goed, o Atsjinezen! Geeft den strijd niet op!! Uw overwinning is nabij!!! En de Atsjinezen blijven vechten. En wij blijven, met onze soldaten, tevens onze schatten offeren. Twijfelt gij, Mijnheer Kritiek! aan de juistheid van mijn voorstelling? Sla eens een der Javasche couranten van Maart of April 1875 op. Daarin leest gij het officiëel berigt van den Generaal Pel, dat in een veroverde versterking gevonden is, een proklamatie van Atsjinsche hoofden, die, met een beroep op de gevolgen van de slechte gezindheid jegens den oorlog van het Nederlandsche volk, de Atsjinezen aanspoorden tot volharding in den strijd. En sla eens een menigte van andere officiële berigten op. Dan zult gij lezen, dat telkens en telkens de onderwerping nabij is geweest, maar ook telkens en telkens door hevig verzet werd gevolgd, enkel en alleen ter wille van u, O, vaderlandslievende Kritiek!

Maar onze belangen, onze teedere persoonlijke belangen! zei Kritiek.

Zwijg Kritiek! zoo riep ik. En waarlijk, het scheelde weinig, of ik was mij-zelf niet meer meester. De valsche voorstellingen, in 's Lands vergaderzaal, in couranten, in brochures, en in de zamenleving ge-

geven, veroorzaakten dus jammerlijke gevolgen. Wat was nu het eenige middel, om de oorzaak van zoo veel kwaad onschadelijk te maken? Een juiste voorstelling. Welnu, die heb ik met mijn boek gegeven. Meer niet. Let wel op Mijnheer Kritiek! IK HEB IN MIJN BOEK GEEN ENKEL ONDERWERP AANGEROERD, HETWELK NIET REEDS OPENLIJK BESPROKEN OF BESCHREVEN WAS, IN 'S LANDS VERGADERZAAL, OF IN BROCHURES, OF IN DE DAGBLADEN, ONGEREKEND DE KRINGEN ONZER MAATSCHAPPIJ, ZOOWEL IN INDIË ALS IN NEDERLAND. Wie zou het nu ondernemen, om het in den Gouverneur-Generaal Loudon af te keuren, dat hij, gebruik makende van de bevoegdheid, hem toegekend door de wet, die elke afkeuring verbiedt, toestond om REEDS OPENLIJK MAAR VERKEERD BEHANDELDE ONDERWERPEN, op zijn beurt OPENLIJK MAAR JUIST TE DOEN BEHANDELEN, opdat Land en Volk bevrijd mogten worden van de rampzalige gevolgen der valsche voorstellingen?

Ik zou uwe redenering toegeven, zei Kritiek, als onze persoonlijke belangen niet benadeeld waren door uw boek. Is u uitgesproken, Mijnheer?

Ja, Mijnheer Kritiek! antwoordde ik.

Welnu, dan zal ik nog een woordje zeggen. Ik heb u ons plannetje nog niet in zijn geheel verteld. Goudsteen zal dus de afkeuring over Loudon inroepen. Hij zal natuurlijk niet zeggen: Keur het af in den Gouverneur-Generaal Loudon, dat hij de toe-

stemming gaf, om *eenige* Atsjin-stukken openlijk te behandelen. Dat zou al te dwaas wezen. Want de Gouverneur-Generaal Loudon had volkomen het regt, om die toestemming te geven. Ik erken dit met u. Maar Goudsteen zal zeggen, DAT DE GOUVERNEUR GENERAAL LOUDON EEN LEUGENACHTIG BOEK DEED SCHRIJVEN, OM ZICH ZELF TE VERHEERLIJKEN, EN ANDEREN TE BEKLADDEN. Welnu Mijnheer! zeg nu eens openhartig, wat u er van denkt. Zal Loudon een afkeuring krijgen, ja, of neen?

Hemel, hoe gemeen! riep ik.

Wees gerust, vervolgde Kritiek. Luister nu eens naar de bekrooning van ons plannetje. Gij hebt, wij willen dit onder ons wel erkennen, een juist en een mooi boek geschreven. Het is ons dan ook niet te doen, om u kwaad te berokkenen. Het is ons enkel en alleen te doen, om onze belangen te redden. Loudon afgekeurd, onze belangen gered. Er blijft ons nog over, om u schadevergoeding te geven. Goudsteen heeft zich ook met die taak belast. Goudsteen zal u, een goede administratieve betrekking aanbieden.

Dat heeft Goudsteen reeds gedaan, Mijnheer Kritiek! Zoo antwoordde ik. Maar ik stel er prijs op, te verklaren, dat ik zijn aanbieding heb afgewezen.

Ja, maar Goudsteen is er de man niet naar, om zich zoo dadelijk te doen afschrikken. Als hij wil, dan kan hij ook wel eens conservatief wezen. En

ik geloof wel, dat hij zich, in deze zaak, tegenover u, conservatief toonen wil. Hij zal niet ophouden aantebieden, totdat gij eindigt aantenemen. Maar kijk eens aan! Zoo riep nu Kritiek. Is hij daar niet, onze vriend Goudsteen? Waarlijk, hij is het. Hij komt, alsof hij geroepen is.

Bonjour, Bonjour, Mijne Heeren! zoo werden wij begroet door Goudsteen, die werkelijk voor ons stond. Patriot en Kritiek drukten hem hartelijk de hand. Ik trad eenige schreden terug.

Er volgde een diepe stilte.

Mijnheer Goudsteen! zoo sprak ik eindelijk, sta mij toe om, alvorens uw groet te beantwoorden, en vooral alvorens uw hand aantenemen, dat ik u beleefd om een verklaring verzoek.

Maar, Mijnheer! met alle genoegen. Wat is er gebeurd? vroeg hij, beurtelings ziende op Kritiek, op Patriot, en op mij.

Mijnheer Goudsteen! zoo hernam ik, u heeft een openlijke afkeuring over den oud Gouverneur-Generaal Loudon ingeroepen. Is het waar, dat u daartoe gebruik gemaakt heeft van de beschuldiging, DAT DE GOUVERNEUR GENERAAL LOUDON EEN LEUGENACHTIG BOEK DEED SCHRIJVEN, OM ZICH ZELF TE VERHEERLIJKEN, EN ANDEREN TE BEKLADDEN?

Dat is niet waar! zei Goudsteen stoutweg.

Ik zag op Kritiek, en kreeg de overtuiging, dat deze waarheid gesproken had. Vervolgens zag ik op

Goudsteen, en kreeg de overtuiging, dat deze onwaarheid gesproken had.

Dat is wel waar! zei ik, even stout.

Dat is niet waar! zoo verzekerde Goudsteen op nieuw.

Alweder zag ik op Kritiek, en alweder kreeg ik de overtuiging, dat deze waarheid gesproken had. Vervolgens zag ik alweder op Goudsteen, en alweder kreeg ik de overtuiging, dat deze onwaarheid gesproken had.

Dat is wel waar! herhaalde ik, en ik geloof dat er vuur straalde uit mijne oogen.

Nu heb ik u al tweemaal gezegd, dat het niet waar is! zoo zei Goudsteen. Hij deed alsof hij boos was. Hij stampte zelfs met den voet. Maar èn zijn stem, èn zijn beweging, waren zóó onzeker, dat zij getuigden van zijn bedrog.

Omdat u, Mijnheer Goudsteen! tweemaal gezegd heeft, dat het niet waar is, heb ik tweemaal gezegd, dat het wel waar is! En terwijl ik zoo sprak, moest, dunkt mij, Goudsteen al de minachting gevoelen, waarvan mijn toon getuigde.

Schei er uit, Goudsteen! zoo kwam nu Kritiek tusschen beide. Uw houding wordt onwaardig. En zich toen tot mij wendende, zeide hij: U heeft gelijk, Mijnheer! Het is wel waar. Ik spreek namens Goudsteen.

Dat is te zeggen, zei Goudsteen. Isak en Ro-

mein hebben dit van Loudon gezegd. En ik heb gezegd, wat zij gezegd hebben. Ik mag er dus bij blijven, dat niet ik, maar dat Isak en Romein gezegd hebben, wat ik gezegd heb.

Goudsteen! Goudsteen! zoo sprak nu Kritiek. Gij gooit u geheel weg, man! Hoe dikwijls heeft men u al van onopregtheid beschuldigd! Wilt ge dan blijven, wat ge uw leven lang geweest zijt? Zult ge dan nooit veranderen?

Arm, arm Vaderland! zoo zuchtte ik.

Maar Mijnheer! zoo zei Goudsteen nu goedhartig. Als Kritiek dan toch geklapt heeft, dan had hij ook alles moeten zeggen. Heeft hij dan niet gezegd, dat ik u aan een goede administratieve betrekking helpen zou?

Ja, ongelukkige! antwoordde ik. Kritiek heeft mij dit gezegd. En ik heb hem gezegd, dat u mij reeds zulke betrekking aangeboden had, en dat ik er prijs op stelde, om te verklaren, dat ik uw aanbod had afgewezen. En nu komt gij op nieuw met zulke aanbieding voor den dag? Liever zou ik met mijn gansche gezin dood hongeren, dan het brood aantenemen, dat mij door uw onwaardige hand wordt toegereikt.

Mijne Heeren! zoo vervolgde ik, terwijl ik mij tot Patriot, die erg verschrikt was, en tot Kritiek wendde. Ik laat u alleen — op Goudsteen wijzende — met een ...onopregt man! — op het monument wijzende — met een ernstige waarschuwing tegen partijschappen!

Het duurde lang, eer ik bekomen was van de hevige aandoening, welke dit ergerlijke tooneel bij mij had opgewekt. Het was reeds laat geworden, toen ik op het Kanaal stapte, om van mijn verre wandeling naar huis terugtekeeren.

Wat was de avond schoon en heerlijk! De zoele lucht, bewoog zich niet. De duisternis was wel reeds ingevallen, maar de hooge toppen van het Haagsche bosch, bleven toch wijzen op de zachte schemering, die nog aan den Hemel blonk. In het woud fonkelden een menigte van lichten, die aan de donkere, statige massa, iets onbeschrijflijk liefallig schonken. Het was alsof zij vriendelijk getuigden, van de wereld daar binnen, die eerbiedig week op verren achtergrond, om het woord te laten aan de zwijgende Natuur! Een aankomende gondel trok mijn aandacht. De stap van het trekkende paard, het gefluit van den vergenoegden jager, klonken gezellig in de aangename stilte. De vrolijke jeugd, waarmee het vaartuig was bevracht, deed hare vreugde schateren, met heldere, frissche, reine, lieve stemmen. Ik bleef aan den waterkant staan, om eenige oogenblikken te genieten van een zoete mijmering.

Eensklaps hoorde ik dat, achter mij, een deur met groot geraas geopend werd. Ik keek om, en zag twee Heeren, in wie ik Kritiek en Patriot herkende. Ook zag ik een derde Heer, die mijn beide kennissen uitliet, met die eigenaardigheid van ma-

nieren, welke het kenmerk is van den luidruchtigen man. Die derde Heer had eenig papier, tot brieven gevouwen, in de hand. Zijn kin was glad geschoren. Hij droeg bakkebaarden en knevel. Op zijn hoofd blonk een manenschijntje. Zijn stem was schel, krassend, schreeuwerig.

Nu, Patriot! van harte sterkte man! zoo schreeuwde de onaangenaame stem.

Dank je, zei Patriot. Neem ze maar eens goed onder handen, die bewerkers van zooveel ellende.

Daar zal het niet aan ontbreken! zoo luidde het schelle antwoord.

Maar laat in 's Hemels naam niet merken, dat je mij gesproken hebt, hernam Patriot. Zeg maar weer, dat de laatste mail je brieven, van verschillende kanten, uit de Oost heeft aangebragt. En blijf vooral bij je gewoonte om, als je spreekt, brieven voor je te leggen. Dit maakt meer effect, dan je misschien zelf wel denkt.

Laat dat maar aan mij over! zei de Heer met de glad geschoren kin.

En dus, zoo sprak nu Kritiek tot den luidruchtigen man, dat blijft nu afgesproken vrind! Voortaan geen malligheden meer. Als ze je nu weer op een dommigheid betrappen, dan laat je die zotte excuses maar achterwege. Wat voor figuur maakt de man, die altijd het woord wil hebben, en eensklaps voor den dag komt, met de gulle bekentenis,

dat hij, onder het spreken, steeds zenuwachtig is! Zou je nu waarlijk meenen, dat je, met zulken zotteklap, je wartaal kunt goed maken? Bedenk liever, dat elkeen dan zegt: Dat hij toch zijn mond houde, die zenuwachtige prater, tot heil van zich zelf en van anderen!

't Is waar, zei de Heer met de bakkebaarden. Ik had dit niet moeten zeggen. Maar elkeen heeft wel eens een ongelukkig oogenblik. Intusschen, een ezel stoot zich niet tweemaal aan een zelfden steen. Mij dunkt, dit heb ik toch later wel bewezen, toen ik mij redde met de bewering, dat ik aan de anderdaagsche koorts leed, en dat het mijn koortsdag was, die mij minder juist deed spreken.

Maar wat baat het een ezel, riep Kritiek, als hij, om een steen te vermijden, tegen een kei loopt! Ik vind die koorts-uitvlugt nog bespottelijker, dan dat beroep op je zenuwachtigheid. Want, als er mogten zijn, die je geloofd hebben, dan kan je toch wel op je vingers uitrekenen, dat die zeggen: Zie nu eens zoo'n Wouwelaar! Liever dan zijn mond te houden, verkoopt hij gekke praat in zijn koorts.

Hoor eens, Kritiek! zoo zei de man met den knevel, je bent veel te edel mensch, dan dat ik boos op je zou kunnen worden. Ik zal liever maar denken: Kritiek is van daag niet in zijn humeur.

Dat ben ik ook niet! zei Kritiek. De ontmoeting, die ik van avond op het Plein 1813 had, zit me

in het hoofd. Ik begin te merken, dat ik in slecht gezelschap ben geraakt. En daarom stel ik er, meer dan ooit, prijs op, dat er nu eindelijk eens een eind komt aan je hansworsterijen. En in ieder geval, verbied ik je, om je onfatsoenlijk aan te stellen.

Ik ben nooit onfatsoenlijk geweest! beweerde de Heer met het manenschijntje.

Dat ben je wel! zei Kritiek. Wat was dat voor houding, toen je, een zoogenaamden brief voorlezend, om daarmede het beleid van den oorlog verdacht te maken, eensklaps afbrak met de woorden: "En nu over den Generaal van Swieten. Maar neen, Mijne Heeren, het is beter, dat ik niet zeg, wat men mij van den Generaal van Swieten schrijft." Je hebt daarmede ieder fatsoenlijk man van je vervreemd. ORKAAN is wel goed geweest, dat hij zich vergenoegd heeft, met je, ten aanhoore van zoo velen, je onfatsoenlijkheid onder het oog te brengen.

Nu 't is goed, hoor. Als jullie zóó bent, dan zal ik voortaan in het geheel niet meer spreken! zoo kraste de onaangename stem.

Dat gave de Hemel! riep Kritiek. Maar voor het geval, dat je van daag of morgen weer toegeeft aan je kwaal, wil ik je toch nog een goeden raad geven. Als ze nu weer, in tijdschriften of waar ook, van je zeggen, dat je hoofd leeg is, trek het je dan niet aan. In elk geval, beklaag je daar niet over. Althans niet meer in het openbaar. Want geloof me, dat zou tot

niets anders kunnen leiden, dan tot ongunstige besprekingen van je armen bol. En onze zaak zou daaronder alweder lijden.

Hoor eens, Kritiek! zei de luidruchtige man, dat gaat te ver. Nu vorder je te veel van me. Wat! ik zou toelaten, dat men zegt, dat mijn hoofd leeg is? Neen, ik kan wel veel verdragen, en ben zelfs zeer meegaande. Maar, dat nooit!

Ik kan getuigen, riep Patriot, dat je zeer veel verdragen kan, en zeer meegaande bent. En als ze mij niet op mijn woord gelooven, dan zal ik ze overtuigen met bewijzen. Ik zal ze je geschiedenis met KIJKING vertellen.

De man met glad geschoren kin, gaf Patriot een geniepigen stomp in de zij.

Heb je nu alweer een geschiedenis gehad? vroeg Kritiek aan den man met bakkebaarden en knevel.

Och ja! antwoordde deze. Ik dacht, dat je ze al wist. Je kent toch zeker Kijking?

Bedoel je dien gepensionneerden Officier, nog al op jaren, en een goedig uiterlijk? vroeg Kritiek.

Juist. Wie had nu ooit gedacht, dat een man van dien leeftijd, die reeds zoo lang geleden zijn degen aan den wand gehangen heeft, en daarenboven de vredegezindheid op het gelaat draagt, zoo eensklaps uit den hoek zou schieten! Ik ten minste niet. Nu, ik sprak dan ook tegen hem, met mijn gewone vrijmoedigheid, over den oorlog, en over den Generaal van

Swieten. En, ja wel, onmiddellijk riep hij mij er onder uit. Natuurlijk zou voor mij niets gemakkelijker en eenvoudiger geweest zijn, dan om den ouden Veteraan aan mijn degen te rijgen, of voor den kop te schieten. Maar ik vond het vrij wat ridderlijker, om hem te sparen. Liever, dan de kracht van mijn arm te toonen, gaf ik blijk van mijn zedelijken moed. Ik maakte de zaak uit, door hem mijn excuses aan te bieden. Nu moet ik erkennen, dat het ook Kijking niet aan loijanteit ontbroken heeft. Hijst onder op, en was er niet van af te brengen, dat ik hem mijn excuses, in tegenwoordigheid van getuigen, zou aanbieden. "De wereld, die u, als redenaar, naar waarde, weet te beoordeelen, zal nu ook weten, welk ridder gij zijt!" zoo antwoordde Kijking telkens, als ik hem voorstelde, om de zaak maar onder ons uittemaken. Ik ben natuurlijk geëindigd, met toegegeven aan zooveel courtoisie. Daarom dacht ik, dat de geschiedenis je reeds bekend was.

Kritiek schudde bedenkelijk het hoofd.

Hi, hi, hi! zoo klonk de bedwongen lach van Patriot.

Lach je, Patriot? zoo vroeg de man met bakkebaarden.

Ha, ha, ha! zoo lachte Patriot nu luidkeels.

Verduiveld, Patriot! je twijfelt toch niet aan mijn moed? zoo vroeg nu de man met knevel.

Ik? zei Patriot. Ik aan je moed twijfelen? Wel

man, ik heb juist altijd beweerd dat, als ze jou naar Atsjin gezonden hadden, den Kraton, zeer zeker, met den eersten aanloop, niet leeg, maar vol zou genomen geweest zijn.

Waarom lach je dan? Ik wil weten waarom je lacht. Want als je aan mijn moed mogt twijfelen, O, Patriot! in mijn kamer liggen altijd degens en pistolen, en het bosch is nabij! zoo schreeuwde de man met bakkebaarden en knevel.

Ssst! zoo waarschuwde nu Kritiek.

Er volgde een diepe stilte.

Wat was dat? fluisterde eindelijk de man met het manenschijntje.

Zie je daar niet iemand? vroeg Kritiek. Ik geloof, dat het de schrijver van *Loudon en Atsjin* is. Het zou mij niet verwonderen, of wij krijgen een herhaling van de Kijking-geschiedenis.

Aldus Mijne Heeren! zoo schreeuwde nu de man met glad geschoren kin, alsof hij een afgebroken rede voortzette, ik heb allen eerbied voor den Generaal van Swieten. Ik roem hem gaarne. Alleen, ik verschil met hem in Veldheers-denkbeelden. En daarover mag, noch zal iemand zich bezwaard achten!

Niemand, wees daarvan verzekerd, zei Kritiek. Maar je hebt den Gouverneur-Generaal Loudon, te plat en te onzinnig aangevallen, om het nog goed te kunnen maken bij den schrijver van *Loudon en Atsjin*. Hij zegt steeds: Als men toelaat, dat man-

nen als Loudon en Van Swieten openlijk met hoon en smaad bejegend worden, wat blijft er dan over voor ons arm Vaderland?

Neen, Mijne Heeren! zoo klonk nu weder de onaangename stem. Zij dwalen, die meenen dat ik den Gouverneur-Generaal Loudon niet eer. Ik acht dien man hoog, zeer hoog zelfs. Ik noem hem zelfs een grootsche figuur, in onze tijden van zelfzuchtige beroeringen. Alleen, ik verschil met hem in politieke denkbeelden. En daar mag, noch zal iemand iets tegen hebben!

Niemand, wees ook daarvan verzekerd, zei Kri-tiek. Maar de oorlog, vrind! Je hebt, met je koorts-en zenuwachtige praatjes, het volk te veel tegen den oorlog opgezet, om het eens te kunnen zijn met den schrijver van *Loudon en Atsjin*. Hij is gewoon te zeggen: Waar moet het heen met onze Nationale eer en belangen, als de onwetendheid en de luidruchtigheid ongestoord rondgaan, om afkeer te prediken tegen den oorlog, terwijl wij dien voeren?

En die oorlog! zoo ging de man met bakkebaarden en knevel voort te deklameren. Zeer zeker, die oorlog is even weldadig, als noodzakelijk. Het Vaderland mag roem dragen op dien edelen oorlog. Alleen, ik ben van nature meer voorstander van den vrede, dan van den oorlog. Ik praat liever, dan dat ik vecht. En daar mag, noch zal iemand iets op tegen hebben!

Daar komt hij waarachtig hier! zei Kritiek.

Adieu, Mijne Heeren! zei de man met glad geschoren kin. Ik heb reeds al te lang aan de deur gestaan. Morgen is het mijn koortsdag.

Nog een oogenblikje! riepen Kritiek en Patriot tegelijk.

Adieu! klonk het weder. En de deur sloeg dicht, zooals ze was open gegaan, met groot geraas. Weg was de luidruchtige man.

Kritiek en Patriot verwijderden zich aanstonds. Patriot schaterde van lagchen. Kritiek schudde weder bedenkelijk het hoofd. Ik hoorde hem nog zeggen: Dit is nu het middel, Patriot! om van dien man verlost te worden.

Ik liep naar de deur, om den naam te weten van dien man.

Ik las: DÉPUTÉ.

Ik vervolgde mijn weg, in somber gepeins, en met een bede voor ons arm, dierbaar Vaderland.

's Gravenhage, Januari 1876.

